

Augusta Lundahls brev till Fredrika Runeberg 1829–1839
– en editionsfilologisk undersökning

Kaisa Innilä
Tammerfors universitet
Institutionen för språk- och översättningsvetenskap
Nordiska språk
Avhandling pro gradu
April 2008

Tampereen yliopisto
Pohjoismaiset kielet
Kieli- ja käännöstieteiden laitos

INNILÄ, KAISA: Augusta Lundahls brev till Fredrika Runeberg 1829–1839 – en editionsfilologisk undersökning

Pro gradu -tutkielma, 106 sivua + liite (2 kpl) ja kuva (1 kpl)
Kevät 2008

Pro gradu -tutkielmani on editiofilologinen tutkimus. Sen pohjana on tamperelaisen runoilijan Augusta Lundahlin (1811–1892) kirjeet Fredrika Runebergille vuosina 1829–1839. Kirjeet julkaistaan diplomataarisesti eli alkuperäisen käsikirjoituksen ulkomuotoa ja sisällystä noudattaen. Tutkimuksen tarkoituksena on aikaansaada filologisesti luotettava tieteellinen julkaisu, jota on mahdollista käyttää filologisena lähteenä. Monitieteellisyytensä ansiosta tutkimuksestani voi olla hyötyä myös muille tieteenaloille kuten kielten- ja historian tutkimukselle sekä kirjallisuudentutkimukselle. Samoin se vastaa historian tutkimuksen tarpeeseen luotettavista ja helpokäyttöisistä lähteistä. Pro gradu -tutkielmani koostuu kolmesta luvusta: teorialuvusta, kirjeeditiosta ja päätösluvusta.

Augusta Lundahlin kirjeitä Fredrika Runebergille on aiemmassa tutkimuksessa vain sivuttu. Tämä kirjeenvaihto koostuu kaikkiaan 51 kirjeestä, mutta lähdeaineiston laajuuden takia pro gradu -tutkimukseni käsittää 25 ensimmäistä kirjettä. Aineistoa säilytetään Svenska litteratursällskapet i Finlandin arkistossa Helsingissä signumilla SLSA 1104FR. Filologisen luotettavuuden takaamiseksi tutkimukseen sisältyy yksityiskohtainen käsikirjoituksen kuvaus, jossa on otettu huomioon muun muassa kirjepaperin koko, musteen väri ja sinetit. Kirje-editioon kuuluu kommentaariosa (alaviitteet), jossa annetaan lisätietoja kirjeissä esiintyvistä henkilöistä, paikoista ja kielellisistä erikoisuuksista. Alaviitteissä huomioidaan myös kirjepaperin vauriot kuten palo- ja kosteusvauriot, reiät paperissa ja mustetahrat sekä -läiskät.

Tutkimus sisältää myös Augusta Lundahlin elämän ja kirjallisen tuotannon esittelyn. Augusta Lundahl oli oppinut nainen ja hän osasi useita kieliä. Tämä oli 1800-luvulla erikoista, sillä naisten koulutusta ei tuohon aikaan juurikaan arvostettu. Nykyään Augusta Lundahlia voisi kutsua termillä *polyglotti*, 'monikielinen'. Augusta Lundahl oli kiinnostunut kirjallisuudesta, mikä ilmenee myös hänen kirjeissään Fredrika Runebergille. Hänen lukeneisuutensa käsitti kaunokirjallisuutta ja runoutta mutta myös tieteellisiä teoksia.

Pro gradu -tutkielmani sisältää myös kirjeteoreettisen analyysin. Augusta Lundahlin kirjeet Fredrika Runebergille ovat yksityisiä lähinnä perheen sisällä eivätkä niinkään henkilökohtaisia. Nämä kirjeet ovat tyyliltään vapaita ja sisältävät pienessä määrin puhekielisiä piirteitä sekä vieraskielisiä elementtejä, kuten lainasanoja ja fraaseja ranskasta sekä saksasta. Sisältö käsittelee pääasiassa arkipäiväisten asioiden ja tapahtumien kuvailua sekä kirjallisuutta.

Avainsanat: filologi, textutgivning, edition, brev, textkritik, handskriftsbeskrivning, Augusta Lundahl, Fredrika Runeberg

INNEHÅLL

I INLEDNING	4
1 Bakgrund	4
1.1 Syfte och disposition	5
1.2 Handskriftsbeskrivning	6
1.3 Utgivningsprinciper	8
1.4 Teoretisk referensram och forskningslitteratur	11
1.4.1 Termer och begrepp	11
1.4.2 Litteraturgenomgång	13
1.5 Augusta Lundahl – liv och författarskap	16
1.5.1 Augusta Lundahl 1811–1892	16
1.5.2 Författarskapet	21
1.6 Augusta Lundahl som brevskrivare	22
1.7 Språk och stil	26
II UTGÅVA	29
2 Augusta Lundahls brev till Fredrika Runeberg 1829–1839	29
III AVSLUTNING	100
3 Augusta Lundahls brev till Fredrika Runeberg i vetenskaplig utgåva	100
Källor och litteratur	
Bilaga och plansch	
Person- och ortregister	

I INLEDNING

1 Bakgrund

Augusta Lundahl (1811–1892) levde och var verksam i Tammerfors. Hon var både språkligt och litterärt begåvad och hennes dikter har publicerats bland annat i *Helsingfors Morgonblad*, *Borgå Tidning* och i G. H. Mellins litterära kalender *Vinterblommor* i Sverige (Raevuori 1935:102; Sumelius 1952:24). Augusta Lundahl blev bekant med Fredrika Runeberg (f. Tengström) (1807–1879) i fru Salmbergs pension i Åbo, där de studerade på 1820-talet. Efter pensionstiden började de en livslång brevväxling (Lagus 1916:67). Denna brevväxling ligger som grund för min avhandling pro gradu. Genom Fredrika Runeberg lärde Augusta Lundahl känna Johan Ludvig Runeberg (1804–1877). Med paret Runeberg deltog hon i Lördagssällskapets sammanträden¹. På grund av sina mångsidiga språkkunskaper kan Augusta Lundahl i dag kallas polyglott, det vill säga ”en person som talar flera språk flytande” (*Norstedts svenska ordbok* 2006). Enligt Harry Lönnroth (Lundahl 2007:70) behärskade hon till exempel svenska, franska, tyska, engelska, italienska, latin, ryska och finska, låt vara i varierande grad. Augusta Lundahl gifte sig år 1844 med Gabriel Wallenius, kyrkoherde i Birkala. Efter giftermålet slutade hon att skriva dikter. Hon träffade inte heller Fredrika Runeberg. Korrespondensen mellan dessa två kvinnor fortsatte dock ända till Fredrika Runebergs död år 1879. I min avhandling använder jag Augustas brev till Fredrika Runeberg. De 25 brev som jag ger ut i min avhandling ger en bild av Augustas språk men fungerar även som exempel på det språk man använde på 1800-talet i Finland.

I arkivens gömmor finns rikligt med handlingar från forna tider. Till exempel privata brev och dagböcker kan berätta levande historier om människoöden men de ger också information om språk, kultur och litteratur. I breven kan man bland annat läsa hur människor har upplevt historien. På grund av brevens karaktär – de var oftast avsedda för skrivarens och mottagarens ögon eller för den närmaste familjekretsen – kan man anta att detta material även ger en tillförlitlig bild av det liv man levde på den tid då orden skrevs ned. Därför är det motiverat att använda arkivmaterial som källa för en filologisk undersökning. Historien kan göras levande genom att använda material som

---

¹ Lördagssällskapet var ett vittert sällskap, där man diskuterade litteratur men också filosofiska och andra aktuella frågor. Till medlemmarna hörde bland annat J. J. Nervander, J. V. Snellman, Fredrik Cygnaeus m.m. (Havu 1945:30 f.)

handlar om verkliga människor. På så sätt kan intressanta personhistorier lyftas fram (se även Stevens & Burg 1997:17).

Min avhandling pro gradu är en så kallad *editionsfilologisk* undersökning. Det är fråga om ett tvärvetenskapligt forskningsområde. Avhandlingen kombinerar filologi, språkhistoria, kulturhistoria och litteraturhistoria och är förhoppningsvis av intresse för de forskare som representerar dessa vetenskapsgrenar och allmänheten. När det gäller äldre texter är *brev* ett relevant forskningsämne eftersom de är språkhistoriskt värdefulla vittnesbörd om tidens språk och innehåller bland annat spår av ”autentiskt” talspråk. Att ge ut brev i oförändrad form, i form av en så kallad *diplomatarisk utgåva* försäkrar att brevskrivarens språk och stil kan studeras i sin äkthet. En sådan utgåva är ett bra underlag för fortsatt forskning. Man bör komma ihåg att tillförlitliga källutgåvor kan fungera som primärmaterial för mottagare, det vill säga forskare. En tillförlitlig källutgåva kan i princip jämföras med det arkivaliska originalet, vilket i vissa fall kan vara oåtkomligt eller otillgängligt för forskningen på grund av olika orsaker (arkivtekniska frågor, geografiskt avstånd osv.). Vetenskaplig textutgivning möjliggör en ökad användning av arkivmaterial för forskning samtidigt som den skyddar originalhandlingar från slitage (jfr Stevens & Burg 1997:18; Lönnroth 2007a:21).

En vetenskaplig utgåva som akademiskt lärdomsprov är ett nytt fenomen inom den finländska nordistiken. Med min avhandling pro gradu försöker jag bland annat bidra till utvecklingen av den textkritiska och editionsfilologiska metoden. Samtidigt bidrar jag till den historiska forskningens behov av lättillgängliga och tillförlitliga källor. Jag anser att detta är en viktig uppgift, inte minst på grund av textutgivningens tvärvetenskapliga karaktär. Med min brevutgåva försöker jag bidra till den språkvetenskapliga forskningen och samtidigt kommer jag med ny information om finlandssvensk litteratur- och personhistoria.

1.1 SYFTE OCH DISPOSITION

Syftet med min avhandling pro gradu är att åstadkomma en editionsfilologisk utgåva av Augusta Lundahls brev till Fredrika Runeberg under åren 1829–1839. Det gäller sammanlagt 25 brev som jag återger *ortografiskt oförändrade*². Med *editionsfilologi* avser jag det område inom filologin som har textutgivning eller textkritik som mål. Inom editionsfilologin åstadkommer man vetenskapliga

---

² Med *ortografi* avser jag här ”rättskrivning, rättstavning, stavning” (SAOB O 1365).

utgåvor för olika ändamål (Lönnroth 2007a:39). Filologisk tillförlitlighet kan bland annat nås med hjälp av en noggrann handskriftsbeskrivning som utförs med filologiska hjälpvetenskaper som paleografi och diplomatik. Jag förser dessa brev även med språkliga, biografiska och geografiska kommentarer (fotnoter). Jag redogör också för Augusta Lundahls liv och författarskap samt diskuterar Augusta Lundahl som brevskrivare. I ett eget kapitel tar jag upp språkliga och stiliska drag i Augusta Lundahls brevväxling med Fredrika Runeberg. Arbetet kan förhoppningsvis användas inom fortsatt forskning, det vill säga av filologer, språkvetare och historiker.

Min avhandling pro gradu består av tre avdelningar: I Inledning, II Utgåva och III Avslutning. I inledningen presenterar jag undersökningens bakgrund (1), mitt syfte (1.1), mitt material (1.2), mina utgivningsprinciper (1.3) och min teoretiska referensram med litteraturgenomgång (1.4). Därtill presenterar jag Augusta Lundahl (1.5) och hennes brevväxling (1.6) samt språket och stil i denna (1.7). Den andra avdelningen består av en filologiskt tillförlitlig brevgång med kommentar, medan den tredje avdelningen innehåller slutdiskussion, käll- och litteraturförteckning, bilaga och plansch samt person- och ortregister.

1.2 HANDSKRIFTSBESKRIVNING

Som primärmaterial använder jag Augusta Lundahls originalbrev till Fredrika Runeberg under åren 1829–1839. Med *original* avser jag här ”(unik) skapat föremål som [...] kopieras så fullständigt som möjligt” (Norstedts svenska ordbok 2006). Jag ger ut 25 brev (två av dem är s.k. kollationerade avskrifter). På grund av materialets omfattning har jag valt 25 av sammanlagt 51 brev. Brevgången förvaras i Svenska litteratursällskapets i Finland arkiv i Helsingfors med signum SLSA 1104FR. Breven tillhör staten och förvaltas av Borgå stad. De är deponerade i Historiska och litteraturhistoriska arkivet vid Svenska litteratursällskapet i Finland 1982 (Laitinen 13.2.2008). Jag har valt att ge ut breven i kronologisk ordning i stället för att ordna dem tematiskt. För det första är kronologin naturlig för breven och de finns kronologiskt ordnade även i arkivet. För det andra behandlar Augusta Lundahl i sina brev till Fredrika Runeberg olika ämnen och ett brev innehåller sällan information om bara ett ämne. På grund av detta kan en tematisk ordning kännas konstgjord och lämpar sig därför inte för min undersökning. Frågan om källornas äkthet är inte ett problem. Varje brev är signerat, handstilen är likadan i breven och jag har inte någon orsak att betvivla att brevskrivaren är någon annan än den hon uppger sig för att vara. De två avskrifterna i brevsviten är eventuellt skrivna under den tid då breven tillhörde Borgå stad och förvarades i Runebergs

hemmuseum i Borgå. Dessa två brev (se s. 65–69) är defekta, det vill säga en del av texten saknas i båda breven. Det ena brevet (se s. 65) har en pappersremsa fastlimmad på brevets vänstra långsida, vilket underlättar hanteringen av brevet och förhindrar skador och slitage. I min utgåva har jag använt originalen i stället för avskrifterna.

Jag har avgränsat min avhandling pro gradu att omfatta brev skrivna av Augusta Lundahl. På grund av avhandlingens begränsade sidantal har jag utelämnat Fredrika Runebergs brev som skulle komplettera brevväxlingen. Man har skrivit mycket om Fredrika Runeberg och även om hennes brevväxling med Augusta Lundahl (jfr Mazzarella 2007). Därför är det motiverat att utelämna den delen av brevväxlingen. När det gäller arkiverade brev i en samling är det viktigt att hålla i minnet att de inte representerar en brevväxling som den faktiskt såg ut då den skrevs utan man ser det som finns bevarat (Persson 2005:46). Samlingen kan innehålla luckor av försvunna eller med flit förstörda brev som forskaren inte är medveten om.

Augusta Lundahls brev omfattar i regel 3–4 tättskrivna sidor. Brevpapperets storlek varierar. Bredden på kortsidan växlar mellan 20 och 22 centimeter och längden på långsidan mellan 24 och 44 centimeter. Oftast använder hon dock brevpaperet vars storlek är 22 X 26 centimeter. Augusta Lundahl skriver relativt ofta även i marginaler och på så sätt utfyller hela textytan. Hon använder brunt bläck, men ibland har hon gjort korrigeringar med svart bläck. Brevpapperets färg och kvalitet varierar. Ibland är papperet mycket tunt och därför kan baksidestexten urskiljas även på brevets framsida, vilket i vissa fall försvårar läsningen.

I en del av breven finns en ”adressatsida”, det vill säga Fredrika Runebergs namn, adress (Helsingfors eller Borgå) och ibland ett eller flera sigill. Brevet har möjligen fungerat som kuvert. Annars finns inga kuvert i behåll. Sigillen är röda och de flesta är i relativt dåligt skick. De är av lack, relativt små (diametern varierar mellan ca 1,5–2,5 cm) och antingen runda eller ovala utan skarpa gränser. Sigillen presenterar två kategorier: skriftsigill (namn eller bokstav) och bildsigill (helgon, byggnad eller symboliskt märke) (Lönnroth 2007a:77). I skriftsigillet finns de dekorativa initialerna A C L (Augusta Charlotta Lundahl). Bildsigillet innehåller en dekorativ text ”REPPONSE” och eventuellt fyra bokstäver till (det enda bevarade sigillet är något otydligt) och en bild av en brevduva. I ett brev finns ett litet guldfärgat sigill utan text eller bild. I varje brev finns även en oval stämpel ”J.L. Runebergs hem Borgå.”.

Breven är i ett gott skick. Några brev är brännskadade (t.ex. VI.I. 6, s. 44) eller vissa rader har klippts bort troligen avsiktligt (t.ex. VI.I. 14, VI.I. 15, s. 65–69). Skadorna kommenteras i fotnoterna. Augusta Lundahls handstil är lättläst: hon skriver prydligt och ganska felfritt. En modern läsare torde inte ha några större svårigheter att förstå hennes språk och stil.

1.3 UTGIVNINGSPRINCIPER

Den vetenskapliga textutgivaren skall explicit redogöra för sina utgivningsprinciper och se till att dessa principer följs konsekvent i arbetet. Utgivningsprinciperna kan variera efter handskriftstypen och utgåvans mål och målgrupp, men utgivarens egna ambitioner och kunskaper påverkar slutresultatet. P. D. A. Harvey (2001:13) ger tre regler för utgivningen av historiska urkunder: 1. Var exakt, 2. Säg vad du tänker göra och gör det och 3. Ge fullständiga hänvisningar till dokumentet och beskriv det. Dessa tre regler kan förefalla enkla och allmängiltiga, men de uppfyller de krav som ställs på en utgivare (jfr Lönnroth 2007a:54). Enligt G. Thomas Tanselle är handskriftsbeskrivningen viktig för en tillförlitlig vetenskaplig utgåva. Vissa detaljer i originalhandskriften kan inte reproduceras (såsom papper, bläck eller detaljer i skrivarens handstil) och därför är det ett måste för utgivaren att dessa detaljer förklaras noggrant. Varje detalj har relevans för texttolkningen. (Tanselle 1995:18.)

Min metod, det vill säga mina utgivningsprinciper baserar sig på Harry Lönnroths filologiska doktorsavhandling (2007a). Principerna har dock modifierats för att bättre motsvara mitt material. Jag har transkriberat Augusta Lundahls brev till Fredrika Runeberg under åren 1829–1839 diplomatariskt. Först tog jag papperskopior av originalen och använde dem som grund för den första version som jag skrev i dator. För den andra versionen använde jag originalbrev, vilka jag kollationerade mot originalbreven i Svenska litteratursällskapets i Finland arkiv. Därefter korrekturläste jag dem en gång. Jag har konsulterat originalhandskriften vid oklara fall. Breven har inte mikrofilmats, och därför kan min utgåva vara till nytta för andra forskare. Utgåvan sparar originalhandlingar från slitage och är lätt att använda.

Mina utgivningsprinciper är följande:

1. Att ge ut en text betyder att utgivaren i viss mån gör ingrepp i texten. Jag har valt att reproducera texten i breven diplomatariskt. För att kunna vara till nytta för fortsatt forskning och i görligaste

mån försöka förhindra förlust av information, bör man återge texten så originaltroget som möjligt. Det är omöjligt att veta vad som intresserar framtida forskning. Jag reproducerar handskriften radrätt i ortografisk överensstämmelse med originalet. Jag moderniserar varken stavningen eller normaliserar skiljetecken. Kapitäl (bokstav med samma form som versaler men storleken av gemena) återger jag som versaler. Brevskrivarens överflödiga eller bortglömda bokstäver har bibehållits utan korrigering. Skrivfelen kommenteras i notapparaten. De är dock ytterst få.

2. Utgåvan innehåller en *notapparat* (fotnoter). Begreppet *not* kan definieras som ”förklarande anmärkning till textställe” och *fotnot* som ”vanl. markerad med spec. tecken el. siffra och utskreven (i mindre stil) nederst på sidan” (*Norstedts svenska ordbok* 2006). I fotnoterna kommenterar jag språkliga, biografiska och geografiska företeelser i handskriften, såsom föråldrade ord och ordformer, utländska ord och fraser, osäkra och förmodade läsarter (konjekturer), tillägg och texträttelser (emendationer), historiska personer, geografiska platser samt marginalia, skador i pappret och bläck (plumpar, fläckar, färg).³ Jag kommenterar även realia, såsom skönlitterära verk och annan litteratur som kan berätta mera om Augusta Lundahls tänkande och litterära verksamhet. När det gäller personer och orter har jag kommenterat dem när de nämns för första gången i ett brev. Om samma person eller plats nämns på nytt i ett senare brev har jag kommenterat dem även där. I fråga om personer ges levnadsår samt hans eller hennes verksamhet och relation till Augusta Lundahl (bror, väninna o.d.). Personer som jag inte kommenterar i fotnoterna är sådana, som jag inte har hittat information om eller inte har kunnat identifiera. I vissa fall har jag i fotnoterna även gett information som kan vara till nytta för att kunna förstå sammanhanget eller kontexten, till exempel en hänvisning till någon av Augusta Lundahls dikter.

3. I breven finns bara några enstaka förkortningar. Jag har valt att inte lösa upp dem, fast det i dag är gängse bruk (Lönnroth 2007a:56). De är så få och kan förstås utan att lösas upp, så i stället har jag kommenterat dem i fotnoterna och gett en förklaring för dem där. Typiska förkortningar som förekommer i handskriften är till exempel *Mr* (Monsieur), *Mag.* (Magister), *Mme* (Madame) samt förkortningar av månader såsom *Jan* (januari), *Aug* (augusti) och *Sept* (september).

4. Paleografiska varianter förekommer endast med bokstaven *-s*. För kort <s> använder Augusta Lundahl två olika varianter (en som ser ut som ett vanligt <s> och annan som skrivs med en högre bokstav), vilka i utgåvan återges med <s>. För långt <s> (<ss>) använder Lundahl en bokstav som

---

³ Med *bläckplump* avser jag en skarpgränsad bläckutflöde medan *bläckfläck* är ett suddigt och oskarpt avtryck.

liknar <f> med en ring eller cirkel i mitten. Jag har även här valt att återge långt <s> med två vanliga <s> på grund av att det inte finns ett tecken som skulle motsvara bokstaven i originalhandskriften.

5. Uppställningen av ord, rader och stycken följer originalet. På grund av begränsat sidantal motsvarar en sida i originalhandskriften inte en sida i utgåvan, utan en sida i utgåvan kan motsvara flera sidor i originalbrevet. Bindestrecket används i utgåvan i fall Augusta Lundahl har använt det, och då återger jag det utan kommentar. Jag använder tre bindestreck inom hakparentes [---] även för att markera hål eller andra skador (bläckplumpar på orden) i handskriften, men då kommenteras det i fotnoterna. Likhetstecknet använder Augusta Lundahl i slutet av raden, för att markera avstavning eller ibland också för att markera sammansättningar (t.ex. *tre=kamrade*). Det är svårt att skilja mellan bindestreck och tankstreck, men om Lundahl har i originalhandskriften använt ett längre streck har jag i min utgåva återgett det som tankstreck. I originalbrevet förekommer även ett längre, dekorativt streck, som Augusta Lundahl använder i stället för punkt eller som småstyckesmarkör. Det kommenterar jag i fotnoterna. Några enstaka gånger använder hon ett understreck, oftast i slutet av en sats. Troligen vill hon också med det markera punkt, och det återger jag med . Augusta Lundahl använder både indrag och blankrad för att markera nytt stycke. I min utgåva har jag använt indrag så som det används i originalet. Detsamma gäller blankrad.

6. Införingstecken kommenterar jag i fotnoterna och ord markerade med införingstecken har jag i utgåvan placerat på sin rätta plats på raden. Augusta Lundahl har konsekvent markerat ordets rätta plats med införingstecknet som oftast liknar en båge.

7. Strukna ord återger jag inom spetsklammer < >. Enstaka kasserade bokstäver kommenterar jag däremot i fotnoterna.

8. Understrukna ord återger jag i utgåvan utan kommentarer. Jag har inte understrukt någonting utan understrykningarna är av brevskrivaren.

I varje brev finns ett löpande nummer från VI.I. 1 till VI.I. 25. De är arkivets tillägg som jag inte har noterat i utgåvan. De är skrivna med blyerts på varje brevets första sida och anger således antalet brev i arkivsamlingen. Mina egna tillägg till texten är få och de återges inom klammer [ ]. Jag har till exempel markerat vilka brev som även finns som kollationerade avskrifter (VI.I. 14 och VI.I. 15). Radnumreringen är också av mig.

1.4 TEORETISK REFERENSRAM OCH LITTERATURGENOMGÅNG

I denna avhandling pro gradu anlägger jag ett editionsfilologiskt perspektiv på mitt material, Augusta Lundahls brev till Fredrika Runeberg 1829–1839. Den editionsfilologiska metoden är kvalitativ och vetenskapssynen hermeneutisk. I kapitel 1.4.1 definierar jag de termer och begrepp som är centrala för min avhandling pro gradu. I kapitel 1.4.2 presenterar jag de tidigare utgåvor som jag har använt som underlag för min utgåva och den filologiska sekundärlitteratur som jag har anlitat i min undersökning.

1.4.1 Termer och begrepp

Med *filologi* avser jag den ”gren av den historiska språkvetenskapen som huvudsakligen ägnar sig åt tolkning och behandling av äldre texter” (*Norstedts svenska ordbok* 2006). SAOB (F 539) definierar *filologi* som ”textkritik o. tolkning l. grammatisk l. stilistisk undersökning av språkminnesmärken”. En *filologisk utgåva* är en utgåva som är ”filologiskt tillförlitlig, det vill säga kan användas som filologisk källa av filologer” (Lönnroth 2007a:37). En filologisk utgåva är alltså en vetenskaplig textutgåva med kommentar och register som inte bara kan användas inom filologin och den historiska lingvistikens utan också inom historievetenskapen. Därtill kan den även vara till nytta för allmänheten på grund av sin tvärvetenskapliga karaktär.

Grunden för filologin är *text*. Bo-A. Wendt (2006:272) har en språkvetenskaplig och filologisk syn på definitionen av text. Enligt honom är textbegreppet tredelat: texten är en abstrakt enhet. För det första är *textverk* ett verkligt, objektiva språkligt alster som innehåller text. För det andra är *textvittne* en konkret yttring, det vill säga en specifik uppenbarelseform av ett textverk (oftast en handskrift). För det tredje kommer *textbärare*, ett textvittnes konkreta skepnad (en handskriftssida e.d.). Wendt (2006:260) summerar sin definition av text så här: ”En handskriftstradition av större eller mindre omfattning: ett textverk, företrätt av flera textvittnen, förekommande i varsin (och alltså lika många) textbärare.” När det gäller mitt material är texten i breven ett textverk: en abstrakt storhet som konkretiseras i textvittnen. Augusta Lundahls handskrivna brev är således textvittnen och brevpapperet (den konkreta handskriften) utgör textbäraren. Flera forskare har dock hävdat att begreppet *text* är svårt att definiera och därför varierar dess betydelse från forskare till forskare. Begreppet är mångtydigt och det är därför man har kommit med olika definitioner. Både filologer

och lingvister har sina egna utgångspunkter för användningen av begreppet text och diskussionen har varit livlig (se t.ex. Ståhle-Sjönell 1991; Lönnroth 2007a:35).

Det finns flera former av vetenskaplig textutgivning. Man kan till exempel tala om *kritisk* och *diplomatarisk* textutgivning. Den kritiska textutgivningen (*critical edition*) betyder att utgivaren har gjort mindre eller större ändringar i texten och att hans eller hennes fokus har varit i handskriftens text i stället för själva handskriften. När det gäller den kritiska utgåvan jämför utgivaren olika textversioner som baserar sig på gamla manuskript. (Tanselle 1997:17–18.) Den diplomatariska utgivningen (*diplomatic edition*) betyder att handskriften återges med diplomatarisk noggrannhet, det vill säga så exakt som möjligt. I en diplomatarisk utgåva redogör utgivaren noggrant för alla ingrepp han eller hon gjort i originaltexten, och anger dem vanligtvis i fotnoter eller med vissa symboler. Detta är viktigt eftersom utgåvan måste vara tillförlitlig (Kline 1987/1998:138, 155). Jag har valt att ge ut Augusta Lundahls brev till Fredrika Runeberg diplomatariskt. På detta sätt kan språkets detaljer bevaras och brevskrivarens egen röst förmedlas till mottagarna. Den diplomatariska utgivningen är också den enda möjligheten på grund av att mitt källmaterial består av brev. De är originalbrev och det är såtillvida omöjligt att jämföra dem med olika versioner.

Som målgrupp för den vetenskapliga textutgivningen har till stor del varit historiker, som även har varit utgivare av historiska urkunder. Det är också därför tidigare utgåvor ibland är normaliserade när det gäller skiljetecknen och stavningen eftersom sådan information inte har varit relevant för historisk forskning. I stället har man upplevt att läsbarhet och historisk kontext är viktigare egenskaper i en sådan utgåva. All normalisering ”förfalskar” en originalhandskrift och kan i värsta fall vilseleda andra forskare. En diplomatarisk utgåva kan vara till nytta för flera vetenskapsgrenar och utgåvan kan vara användbar länge efter dess utgivning (Harvey 2001:10–13). I vetenskapliga textutgåvor måste man också ta hänsyn till handskriftstekniska faktorer, det vill säga handskriftens fysiska utformning. Små fysiska detaljer som uppstått på grund av att till exempel eld, vatten och insekter har lämnat sina spår i handskriften, kan ha betydelse för förståelsen och tolkningen av handskriften (Kline 1987/1998:138).

I stället för *diplomatarisk utgåva* har jag valt att använda begreppet *editionsfilologisk utgåva* i mitt arbete. Inom editionsfilologin åstadkommer man vetenskapliga utgåvor för olika ändamål och begreppet editionsfilologi syftar på de vetenskapliga utgåvornas metodologiska och teoretiska anknytning. Till skillnad från editionsfilologin kan man även nämna begreppet *textfilologi*. Detta begrepp har definierats som ett filologiskt studium av äldre handskrifter eller texttolkning.

(Lönnroth 2007a:39–40.) I Finland har den vetenskapliga textutgivningen dock en marginell ställning. Bland annat av denna orsak är en editionsfilologisk undersökning motiverad. Till detta har påverkat bland annat den relativt perifera roll som filologin genom åren haft i Finland, men också att editionsfilologin i Norden huvudsakligen handlat om nyspråklig editionsfilologi med tonvikten på utgivningen av skönlitterära texter. Även kommersiella krav har lett till att den filologiska synvinkeln sällan blivit uppmärksammas vid textutgivningen (Lönnroth 2007a:18–19). Med min undersökning vill jag bidra till den vetenskapliga textutgivningen i Finland, speciellt den filologiska utgivningen av brev från 1800-talet.

I kapitel 1 använder jag begreppet *editionsfilologisk undersökning* när jag diskuterar min avhandling pro gradu. Ett begrepp som jag också skulle kunna använda i stället för ordet undersökning är *utgåva*. *Norstedts svenska ordbok* (2006) definierar *utgåva* som ”särskild upplaga av tryckt verk” och tillägger vidare att en utgåva ofta innehåller kommentarer, som dock inte är skrivna av författaren utan av någon annan person. Detta preciseras med att det särskilt gäller böcker med äldre texter – som synonym anges *edition*. *Norstedts svenska ordbok* (2006) definierar *edition* som en ”(textkritisk) utgåva, ofta försedd med kommentarer” och preciserar att begreppet främst används i samband med äldre författares produktion.

Termen *brev* kan definieras på flera olika sätt. Enligt Paulina Helgeson och Anna Nordenstam (2003:7) är brev ”ett skriftligt meddelande från en avsändare till en mottagare [...] oftast förmedlat via postgång”. *Norstedts svenska ordbok* (2006:134) ger en noggrannare definition: det är fråga om ett ”slutet skriftligt meddelande till icke närvarande person vanligen inlagt i igenklistrat kuvert och befordrat med post; ofta med privat el. personligt innehåll av viktigare slag”. Brevet kan även fungera “[...] som samtal, som handelsvara, som vänskapshandling, som förtroligt småprat, som offentlig kungörelse [...]” (Helgeson & Nordenstam 2003:7). När det gäller Augusta Lundahls brev till Fredrika Runeberg är båda definitioner lämpliga. Man vet dock inte om breven har befordrats med post eller om de har varit inlagda i igenklistrade kuvert. Därför är Paulina Helgesons och Anna Nordenstams definition möjligen bättre.

1.4.2 Litteraturgenomgång

Forskningslitteratur rörande utgivningen av historiskt material är sällsynt och speciellt vetenskapliga verk med anknytning till diplomatarisk brevtgivning är få. Min editionsfilologiska

referensram och metod baserar sig på tidigare filologiska utgåvor, och speciellt viktig har varit Harry Lönnroths doktorsavhandling och utgåva *Ekenäs stads dombok 1678–1695* (2007a, 2007b), som är den första i sitt slag i Finland. Hans avhandling är en filologisk utgåva med kommentar och register, och hans utgåva, liksom min, är diplomatarisk och editionsfilologisk. När det gäller andra brevutgåvor har jag anlitat Sture Alléns doktorsavhandling *Johan Ekeblads brev till brodern Claes Ekeblad 1639–1655* (1965a, 1965b). Del I är en grafematisk analys över ovannämnda brev och del II en deskriptiv utgåva med kommentar och register.

Språkvetenskapliga undersökningar som har privatbrevet som forskningsobjekt är få i Finland. Traditionellt har man gett ut författar- eller konstnärsbrev för att belysa dessa konstnärers liv och för att få förståelse för deras produktion. När det gäller 1800-talet har till exempel J. L. Runebergs brev varit av intresse för forskare. Under den första halvan av 1900-talet har man publicerat två brevutgåvor med anknytning till J. L. Runeberg och Emilie Björkstén. R. Brorsons *Intima interiörer. Hundra brev från Fredrika och J. L. Runeberg samt andra vänner till Emilie Björkstén* (1938) återger dessa hundra brev med moderniserad stavning och utgivaren har också rättat felskrivningar. Utgåvan saknar handskriftsbeskrivningen, kommentarer och är inte radrätt och sidrätt. Några år senare kommer ut Gunnar Castréns utgåva *Runebergs brev till Emilie Björkstén* (1940). Han berättar inte om sina utgivningsprinciper men man kan anta att språket i någon mån är moderniserat. Utgåvan innehåller en begränsad notapparat och en kommentardel i slutet av boken. Ovan nämnda brevutgåvorna berättar även om forskares intressen på den tiden i Finland

Nyare vetenskapliga utgåvor är lika få. Agneta Rahikainen har gett ut Edith Södergrans brev 1996. Det är fråga om en textkritisk brevutgåva med kommentar. Den skiljer sig från min undersökning på grund av att utgivaren har normaliserat texten på flera ställen och utgåvan är inte heller, så vitt jag vet, radrätt och sidrätt. År 2001 har det bland annat getts ut brevväxling mellan Jean Sibelius och hennes fästmö (sedermera hustru) Aino Järnefelt (Talas 2001). Samma år har kommit ut också Albert Edelfelts brev till sin mamma 1873–1901 (Kortelainen 2001). Dessa två verk lämpar sig dock inte för filologisk forskning. För det första är breven översatta till finska och för det andra saknas handskriftsbeskrivningen. *Albert Edelfelt och Ryssland. Brev från åren 1875–1905* (Knapas & Vainio 2004) återger konstnärens brev bokstavstroget på originalspråket (svenska). Såsom i de förstnämnda brevutgåvor saknas handskriftsbeskrivningen och utgåvan är inte heller radrätt och sidrätt. Gemensamt för dessa utgåvor är kommersiella mål. De är avsedda för den breda allmänheten. De innehåller fina bilder och en begränsad notapparat som ger information om personer samt utländska ord och fraser.

Min avhandling pro gradu är avvikande från den finländska traditionen. Jag har inte kunnat hitta vetenskapliga utgåvor som skulle motsvara min avhandling och vara filologiskt tillförlitliga. Ovannämnda utgåvor kan inte svara på den språkvetenskapliga eller historiska forskningens behov av tillförlitliga källor medan min utgåva kan gagna flera vetenskapsgrenar. Inom editionsfilologin har man traditionellt gett ut kända författares och konstnärers brev (se t.ex. Tanselle 1990:220). Med min utgåva vill jag dock visa att även mindre kända personer och deras brev kan ge viktig information och nya infallsvinklar.

Som filologisk och textkritisk sekundärlitteratur har jag använt bland annat *Textkritik. Teori och praktik vid edering av litterära texter* (Stähle-Sjönell 1991). Denna samlingsvolym handlar om utgivningen av litterära texter. Vidare har jag anlitat *Tekstkritisk teori og praksis* (Fidjestøl et al. 1988) och *Filologin som vetenskap. Artiklar om textutgivning och filologisk metod* (Lönnroth 2007c).

Utgivningen av historiska urkunder har långa anor i Norra Amerika och i England och internationella handböcker har varit till hjälp i min undersökning. Jag har använt till exempel P. D. A. Harveys *Editing Historical Records* (2001), Mary-Jo Klines *A Guide to Documentary Editing* (1987/1998) och Michael E. Stevens och Steven B. Burgs *Editing Historical Documents. A Handbook of Practice* (1997). Vidare har jag anlitat G. Thomas Tanselles *Textual Criticism and Scholarly Editing* (2003) och hans artikel ”The Varieties of Scholarly Editing” från 1995.

När det gäller Augusta Lundahl har jag anlitat biografiska verk och artiklar om henne och hennes litterära verksamhet. Bland annat Ulla Sumelius monografi *Augusta Lundahl – en kulturhistorisk skiss* (1952), som i viss mån även använt Augusta Lundahls brev till Fredrika Runeberg, och Helena Westermarcks artikel ”Augusta Lundahl och hennes korrespondenter” i *Kvinnospår* (1913) har gett mig information om Augusta Lundahl som person. Hon och hennes författarskap behandlas även i flera litteraturhistoriska verk, av vilka jag bland annat har använt *Finlands svenska litteraturhistoria I* (1999).

Kristina Perssons doktorsavhandling *Svensk brevkultur på 1800-talet. Språklig och kommunikationsetnografisk analys av en familjebrevväxling* (2005) har jag anlitat i kapitel 1.6 och 1.7 där jag analyserar Augusta Lundahls brevväxling med Fredrika Runeberg. Persson har undersökt en högreståndsfamiljs brevväxling ur materiella, ideologiska och sociala perspektiv samt analyserat brevskrivning som vardaglig aktivitet. Hon har även gett ut en del av breven, men hennes

mål har dock inte varit en brevedition. Bland annat har hon undersökt muntligheten i breven och språkbruket som en del av konventionaliseringsprocess.

1.5 AUGUSTA LUNDAHL – LIV OCH FÖRFATTARSKAP

I detta kapitel presenterar jag Augusta Lundahls liv och verk. I kapitel 1.5.1 behandlar jag Augusta Lundahls liv ur en biografisk synvinkel och i kapitel 1.5.2 redogör jag för hennes författarskap.

1.5.1 Augusta Lundahl (1811–1892)

Augusta Charlotta Lundahl föddes den 21 september 1811 i Tammerfors. Hennes föräldrar Gustaf Lundahl (1783–1846) och Anna Charlotta (f. Rung) (1785–1854) hörde till stadens ledande personer. Gustaf Lundahls far Birger Lundahl (1754–1811) hade kommit till Tammerfors 1782, endast några år efter stadens grundande 1779, och blivit en aktiv och framgångsrik affärsman i staden. Kommerserådet Gustaf Lundahl fortsatte sin fars affärsverksamhet och blev en av stadens ledande köpmän. Med tiden växte hans affärsverksamhet till ett handelshus vid Köpmansgatan (numera Kauppakatu 10). Senare kom han att äga flera tomter, byggnader och fastigheter i staden. I stil med sin far Birger Lundahl var Gustaf Lundahl medlem av stadens äldste. Han arbetade flitigt för att förbättra förhållandena i staden och med hans medverkan utvecklade man bland annat brandförsvar, hälsovård, näringsfrihet och skolväsen. Under sina studie- och handelsresor hade Gustaf Lundahl lärt sig språk, till exempel tyska och ryska (Raevuori 1935:99–103; Lundahl 2007:70).

Augusta Lundahls mor Anna Charlotta Lundahl var dotter till häradshövdingen Johan Jacob Rung i Åbo. I sitt barndomshem hade Anna Charlotta Lundahl fått en för sin tid ovanligt god bildning och kunde bland annat flera språk. I Tammerfors arbetade Anna Charlotta Lundahl som upprätthållare av stadens första flickpension och från och med 1841 var hon även verksam vid sin mans handelshus. Efter att Gustaf Lundahl 1844 insjuknat, ledde Anna Charlotta Lundahl ensam handelshuset (Gripenberg 1892:120–121; Raevuori 1935:101.).

Gustaf och Anna Charlotta Lundahl fick fyra barn, av vilka Augusta Lundahl var äldst. Brodern Gustaf (Gösta) (1814–1844) blev professor i astronomi. Han företog studieresor utomlands och

arbetade bland annat vid observatorium i Poltava. Karl August Lundahl dog i spädbarnsålder 1815. Den yngste brodern Karl (Calle) (1818–1855) blev läkare och naturvetenskapsman. (Raevuori 1935:102.)

Man vet inte mycket om Augusta Lundahls barndom. I flera källor får man läsa att hennes hem var kärleksfullt, förmöget och bildat. Flera bemärkta personer besökte det Lundahlska hemmet: bland annat ministerstatssekreterarna Robert Henrik Rehbinder och Alexander Armfelt samt generalguvernören Fabian Gotthard von Steinheil. Även gästande musiker, konstnärer och vetenskapsmän och till och med deltagarna i en fransk expedition till Nordpolen och Spetsbergen, Charles Giraud och Paul Gaimard, var bland dem som besökte familjen Lundahl. Till och med kejsar Alexander I gästade detta hem 1819 och gav då Anna Charlotta Lundahl ett briljantsmycke som minnesgåva. (Gripenberg 1892:120; Nervander 1893:110; Sumelius 1952:12 f.)

Familjen Lundahl uppskattade boklig bildning. För sönerna anställdes de bästa informatorer och även Augusta Lundahl fick delta i undervisningen. På den tiden var det sällsynt för kvinnor att lära sig något annat än att brodera och tala franska. Det var troligen Anna Charlotta Lundahls påverkan att även hennes dotter fick en god bildning. Augusta Lundahls första informator var en svensk, Thure af Ekenstam⁴, och genom honom fick hon sitt stora intresse för författaren Per Daniel Amadeus Atterbom. (Sumelius 1952:12; jfr Gripenberg 1892:121.)

Augusta Lundahl skickades till fru Salmbergs pension i Åbo. Anna Salmberg (f. Brinck) (1788–1868) var född i Västindien och hade varit gift med en finsk sjökapten innan hon öppnade flickpensionen. Hon uppskattade kvinnobildning och talade för kvinnornas rätt att skaffa sig en utbildning utöver det som i början av 1800-talet ansågs lämpligt för en kvinna. Hennes modersmål var engelska och det lärde hon även för flickorna i pensionen (Mäkelä-Alitalo 2006:579–580; Mazzarella 2007:50). Utöver engelska, som på 1800-talet var ett ovanligt språk i Finland, fick Augusta Lundahl lära sig tyska och franska. Hon tog även pianolektioner hos professor Schwanke, ”den tidens förnämsta pianolärare” (Gripenberg 1892:121). Fru Salmberg förblev Augusta Lundahls vän även efter Augusta Lundahl lämnade flickpensionen våren 1825.

I fru Salmbergs pension lärde Augusta Lundahl känna den något äldre Fredrika Tengström, sedermera Runeberg, (1807–1879). Enligt Ulla Sumelius (1952:13) kan deras vänskap beskrivas

---

⁴ Enligt Sumelius (1952:12) var Thure af Ekenstam senare sväger till Atterbom, medan han enligt Gripenberg (1892:121) var systerson till Atterbom.

som ”själsfrändskap”. De började en mer eller mindre regelbunden brevväxling som fortsatte ända till Fredrika Runebergs död 1879.

Efter hemkomsten till Tammerfors 1825 fortsatte Augusta Lundahl sina studier. Hon läste dels på egen hand och dels även för brödernas informatorer. Hon kunde använda sin tid för läsning och hon tillfredsställde sin kunskapsörst med äldre och nyare litteratur, romaner och vetenskapliga och historiska arbeten (Gripenberg 1892:123; Sumelius 1952:14). Augusta Lundahls far Gustaf Lundahl sålde bland annat finsk litteratur i sin butik (Raevuori 1935:100).

År 1827 anställdes en ny informator för bröderna Gustaf och Karl Lundahl. Han var Johan Jakob Nervander (1805–1848), skald, fysiker och meteorolog. Det har sagts att genom hans inflytande kom bröderna Lundahl att ägna sig åt naturvetenskapen (Sumelius 1952:18). Nervander umgicks även med husets dotter. Han uppmuntrade Augusta att skriva, rättade hennes dikter, fungerade som kritiker och skrev även själv dikter till henne. Det var en början till en ömsesidig förälskelse, som dock fick ett olyckligt slut.⁵ J. J. Nervander var gift med en äldre kvinna och hade barn med henne. Detta hade dock hållits hemligt, eftersom Nervander ännu inte kunde försörja sin familj (Sumelius 1952:19). Augusta Lundahl var på den tiden arton år gammal och kännedomen om det hemliga äktenskapet har beskrivits som en personlig katastrof för henne. Denna katastrof kanaliserade hon i skrivande (Forssell 1999a:297). Sommaren 1829 insjuknade Augusta Lundahl och reste med sina föräldrar till St. Petersburg. Efter resan tog hon åter itu med brevväxlingen med Fredrika Runeberg.

Efter brytningen med Nervander finns få uppgifter om Augusta Lundahls liv med undantag för hennes korrespondens. Denna korrespondens har för det mesta återgetts i sekundärlitteratur i stället för originalhandlingar. Till exempel Augusta Lundahls korrespondens med Adolf Busch, systerson till P. D. A. Atterboms maka, började 1832 efter hans vistelse i Tammerfors. Korrespondensen är dock försvunnen, men till exempel Ulla Sumelius (1952:30–32) har beskrivit den i sin monografi över Augusta Lundahl. Det var också genom Busch som Augusta Lundahl kom i kontakt med Atterbom. Augusta Lundahl korresponderade även med Louise (1803–1882) och Sophie (1813–1853) Langenskjöld och utdrag ur denna brevväxling har återgetts i Helena Westermarcks *Kvinnospår* (1913). Dessa brev vittnar om brevskrivarnas intresse för litteratur: i breven nämns flera kända författare (Balzac, Byron, Cervantes, Dante, Goethe, Hugo m.fl.).

---

⁵ Denna förälskelse mellan Augusta Lundahl och J. J. Nervander nämns i flera verk och artiklar om Augusta Lundahl (se t.ex. Sumelius 1952; Forssell 1999a, 1999b; Aronpuro 2003; Mazzarella 2007).

Genom Fredrika Runeberg lärde Augusta Lundahl känna Johan Ludvig Runeberg (1804–1877). Under åren 1829–1839 besökte hon flera gånger paret Runeberg i Helsingfors och Borgå. På grund av dåliga vägar eller andra orsaker var hon dock ofta tvungen att inställa sitt besök. Augusta Lundahl deltog också i Lördagssällskapets sammanträden; där fick hon smeknamnet Hebe⁶. Det använde hon ofta i sin korrespondens med Fredrika Runeberg (se t.ex. s. 36 i utgåvan). I Lördagssällskapets kretsar blev Augusta Lundahl bekant med flera av Finlands kulturpersonligheter. Bland dem var bland annat J. J. Nervander, B. O. Lille, Fredrik Cygnaeus, J. V. Snellman och Elias Lönnrot och senare också Zachris Topelius (Havu 1945:29).

Augusta Lundahl förlovade sig med Carl Ahrenberg sommaren 1835 (Sumelius 1952:30). Om detta vet man inte mycket. Förlovningen behandlas inte i korrespondensen mellan Augusta Lundahl och Fredrika Runeberg. Från sommaren 1835 finns bara ett bevarat brev. Nästa år bröts förlovningen men man vet inte varför. Också från 1836 finns bara ett brev i behåll; i detta kan man läsa om Augusta Lundahls lycka. Brytningen sker troligen först senare. I början av 1837 skriver hon till Fredrika och säger sig inte kunna komma till Helsingfors innan ”pratets brusande svall något sakta sig” (brev till Fredrika Runeberg vårvintern 1837, se s. 67 i utgåvan). Carl Ahrenberg blev senare far till författaren Jac. Ahrenberg.

Under sina ungdomsår och åren innan sitt äktenskap 1825–1843 skrev Augusta Lundahl ner sina minnen i minnesböcker. Till dessa minnesböcker hänvisar man ofta i den tidigare litteraturen (Nervander 1893:112; Westermarck 1913:110; Sumelius 1952: passim). Tyvärr vet man inte var de förvaras eller om de överhuvudtaget finns bevarade. Jag är övertygad om att de skulle vara till nytta för förståelsen av Augusta Lundahls person och författarskap. Enligt Emil Nervander (1893:112–119) innehåller den ena minnesboken dikter och minnesverser av bland annat Fredrika Runeberg, J. J. Nervander och R. S. Finlayson. I sin monografi över Augusta Lundahl påpekar Sumelius (1952:18–22) att minnesboken även innehåller anteckningar på engelska om brytningen med Nervander. Den andra minnesboken är ett album, vilket består av pappersblad i form av malteserkors. Dessa ”stjärnor”, som Augusta Lundahl kallade dem, skickades till vänner för att de skulle skriva ner sitt namn, någon minnesvers eller en liten dikt på lappen. Sedan skickades de tillbaka till ägarinnan för att förvaras i hennes samling. I sin artikel i *Finsk Tidskrift* berättar Emil Nervander (1893:117–119) bland annat att P. D. A. Atterbom med maka, musikerna C. F. Gredener och Theodor Stein samt skalden Karl August Nicander hade skrivit sina namn i Augusta

---

⁶ Hebe var ungdomens gudinna i grekisk mytologi, dotter till Zeus och Hera som serverade nektar samt ambrosia för gudarna (*Nationalencyklopedin* 1992:471).

Lundahls ”stjärnor”. Där hittar man även en vers av Zachris Topelius från 1842. Dessa pappersblad ger en uppfattning om Augusta Lundahls gäster och hennes bekantskapskrets. Bland ”stjärnorna” saknas dock till exempel J. L. Runebergs namnteckning. I ett brev till Fredrika Runeberg vårvintern 1837 ber Augusta Lundahl om både J. L. och Fredrika Runebergs namnteckningar för sin minnesbok (se s. 68 i utgåvan). Dem har hon dock inte fått eller så är även de försvunna.

Augusta Lundahl gifte sig 1844 med prosten Gabriel Wallenius. Han var filosofie doktor och kyrkoherde i Birkala. De fick tre döttrar. Efter sitt äktenskap träffade Augusta Lundahl aldrig mer Fredrika Runeberg och slutade publicera dikter. Man vet dock att hon fortsatte med översättningsarbeten (bl.a. andliga dikter från engelska till svenska) men de trycktes aldrig (Gripenberg 1892:145). Om Augusta Lundahls liv efter giftermålet vet man litet. Hon beskriver det dock i sina brev till Fredrika Runeberg. Denna senare brevväxling faller dock utanför min avhandling pro gradu. Sumelius (1952:39) skriver att ”snart återföll hon i sitt gamla svårmod, och hemmets skötsel övergick allt mera på mannen”. Gabriel Wallenius dog 1862 och efter det bosatte sig Augusta Wallenius med sina tre döttrar på Epilä hemman utanför Tammerfors. Sina sista år 1877–1892 bodde hon i sin födelsestad där hon dog den 14 juni 1892. Augusta Wallenius ligger begravnen på Kalevankangas begravningsplats i Tammerfors.

Ovan har jag beskrivit Augusta Lundahls liv, men hurdan var hon som person? Om hennes utseende har Sumelius (1952:14) skrivit att hon inte var vacker medan Havu (1945:87) har konstaterat att hon hade själfulla ögon och fin hy. I andra källor prisas hennes charm och godhet, älskvärdhet och mildhet (Nervander 1893; Westermarck 1913). Om man granskar Augusta Lundahl genom hennes brev, kan man urskilja osäkerhet och blyghet. Ömsom är hon livlig och entusiastisk, ömsom melankolisk och till och med deprimerad. Naturens växlingar påverkar henne starkt och naturen betyder också annars mycket för henne, vilket kommer fram i hennes lyrik. I hennes brev finns också humor och lekfullhet.

Epitetet ”lärd” har förknippats med Augusta Lundahl (se Gripenberg 1892; Westermarck 1913; Sumelius 1952; Mazzarella 2007). Om Augusta Lundahls mångsidighet vittnar även hennes kunskaper i musik. Som redan nämnts i detta kapitel tog hon pianolektioner hos professor Schwanke i Åbo och verkade senare som ackompanjatriss på konserter i Tammerfors (Gripenberg 1892:121; Sumelius 1952:14).⁷ Till hennes umgängeskrets hörde bland annat den kände

---

⁷ Se även Augusta Lundahls brev till Fredrika Runeberg den 5 november 1833, där hon berättar att hon fått spela för sina gäster.

violincellisten och kompositören Carl Felix Gredener och pianisten Theodor Stein (Nervander 1893:117). Därtill kan nämnas operasångerskan Johanna von Schoultz. I sin brevväxling med systrarna Langenskjöld beskriver Augusta Lundahl att konserter och musikstycken, speciellt Beethoven, har gjort ett djupt intryck på henne (Westermarck 1913: passim).

Augusta Lundahl var språkligt begåvad. Hon kunde i varierande grad till exempel franska, tyska, engelska, italienska, latin, ryska och finska (Lundahl 2007:70). Westermarck (1913:104) tillägger ännu ett språk, spanska. Denna flerspråkighet var exceptionellt för en kvinna på 1800-talet. Augusta Lundahl skulle i dag kallas *polyglott*, 'en person som talar flera språk flytande' (*Norstedts svenska ordbok* 2006). Christer Laurén har behandlat polyglotter i sin bok *Tidig inläring av flera språk. Teori och praktik*. I sin undersökning har Laurén kommit fram till slutsatsen att hos polyglotter har motivationen funnits i personligt upplevda praktiska behov och/eller intellektuell nyfikenhet om andra kulturer och kulturella yttringar. Oftast har språkinläringen börjat med att läsa text och polyglotternas starka motivation och förtroende för att man kan lära sig nya språk om man så vill har bidragit till goda resultat (Laurén 2006:94–97). När det gäller Augusta Lundahl vet man att hon läste både äldre och nyare litteratur på flera språk. Hon upprätthöll sina språkkunskaper även genom bland annat korrespondens och översättningar och med personlig kontakt med utländska bekanta (se t.ex. Gripenberg 1892:144–145). Till exempel engelska använde hon med familjen Finlayson i Tammerfors. I Pousars bokbandshistoriska samling vid Svenska litteratursällskapets i Finland bibliotek förvaras fyra böcker som anses härstamma från Augusta Lundahls bibliotek. Böckerna innehåller engelsk och tysk skönlitteratur samt italienska skådespel. Det är troligen Augusta Lundahl som låtit inbinda dem, eftersom de bär antingen rygg- eller pärmexlibris med hennes initialer (Perälä 16.1.2008). På grund av att Augusta Lundahl var polyglott har jag kommenterat hennes ”litterära inspiratörer” i fotnoterna i brevtgåvan.

1.5.2 Författarskapet

Augusta Lundahls författarskap har undersökts i en relativt stor utsträckning (se t.ex. Öller 1920, Forssell 1999a, 1999b; Lundahl 2007). I detta kapitel kommer jag att redogöra för detta författarskap. Redan som ung började Augusta Lundahl skriva dikter som Sumelius (1952:15) kallat ”konventionell naturlyrik med stark efterklang av Stagnelius och Atterbom”. Femton av hennes dikter har publicerats bland annat i *Helsingfors Morgonblad* 1832, *Borgå Tidning* 1839 och 1840 samt i albumet *Vinterblommor* 1834 (1833) och 1840 (1839) i Sverige. Dessa dikter och fyra

tidigare otryckta dikter är utgivna av Harry Lönnroth (Lundahl 2007). Augusta Lundahl fick god kritik och en av hennes dikter, ”Våren” (eller ”Snart våren, du suckande bölja”), blev en visa som sjöngs till och med av studerande i Uppsala på 1830-talet. Hon uppmuntrades att skriva av bland annat sin familj och paret Runeberg. Hennes skapande period hänförs närmast till 1830-talet. J. L. Runeberg var verksam i *Helsingfors Morgonblad* 1832 och uppskattade Augusta Lundahls diktning. Det var också han som förmedlade hennes dikter till G. H. Mellins *Vinterblommor*. Efter sitt äktenskap med Gabriel Wallenius slutade Augusta Lundahl helt och hållet att publicera sig trots att hennes man uppmuntrade henne att fortsätta med författandet (Westermarck 1913: passim; Öller 1920:132; Lundahl 2007:70–74.)

Flera forskare har spekulerat kring orsaken till att Augusta Lundahl plötsligt slutade att publicera sig. Alexandra Gripenberg (1892) är av den åsikten att Augusta Lundahl ville ägna sig åt hemmets och husmoderns plikter och att hon tyckte att hennes diktning hörde till livet före äktenskapet. Helena Westermarck (1913) påstår att hennes liv var för lätt, hon behövde inte jobba för sitt uppehälle eller möta livets svåra krav, eftersom hon var en dotter i en förmögen familj. Därför hade hon inte heller drivkrafter till en andlig utveckling eller ett behov av att få yttra sig utåt. Efter att ha studerat Augusta Lundahls brev närmare har jag dragit den slutsatsen att orsaken beror på hennes karaktär. Jag anser att hon hade drivkrafter och vilja, men det som saknades var självförtroende och djärvhet. Därtill hade hon även anlag för självkritik. Skrivande kvinnor hade det inte lätt på 1800-talet, eftersom de flesta kritiker var män. Skrivandet ansågs kräva skolning, något som hörde till de manliga privilegierna. Romaner och dikthäften skrivna av kvinnor recenserades i tidningar – och avfärdades. Deras texter sades vara sentimentala och pjoskiga, ogrammatiska och innehålla skrivfel samt pjoller (se Mazzarella 2007:128–155). Det kan hända att Augusta Lundahl inte ville utsätta sig för hård kritik. Därför valde hon att tåga.

1.6 AUGUSTA LUNDAHL SOM BREVSKRIVARE

I kapitel 1.6 granskar jag Augusta Lundahl som brevskrivare och tar även upp frågan om forskningsetik. Som bakgrund redogör jag först för brevskrivning på 1800-talet. Vidare behandlar jag bland annat följande frågor: På vilket sätt kan man beskriva Augusta Lundahls korrespondens med Fredrika Runeberg? Vad betydde brevväxling för Augusta Lundahl? Vilka ämnen behandlade hon i sina brev?

Under 1800-talets första hälft möjliggjorde de kommunikativa förbättringarna en ökad brevskrivning. På grund av bland annat postdiligenser och ångbåtar blev brevväxlingen ett effektivt och snabbt kommunikationsmedel för vardaglig kommunikation. Brevet blev mer användbart som ersättning för det vardagliga meningsutbytet. Innan järnvägsnätets utbyggnad på 1800-talets senare hälft var landsvägstransporten dock beroende av hästar. Undermåliga vägar kunde i vissa fall påverka postgångens snabbhet. Man bör även komma ihåg att fram till 1800-talets mitt var brevet den enda kommunikationsformen om man inte tar hänsyn till muntligt bud. På den tiden hade brevet följaktligen ett stort nyttovärde. (Persson 2005:31–33.) Privatbrevet kan inte bara ses som en kommunikationsform utan också som ett spår av eller ett bevis på en persons sociala nätverk. Det är ett vittnesbörd om två människors sociala och personliga relation och kan fungera som gemenskapsersättare. Med hjälp av brevväxlingen kunde man upprätthålla kontakter och förstärka vänskapsband, vilket bidrog till att breven utnyttjades för att framhäva samhörigheten inom en viss grupp. (Persson 2005:39.)

Enligt Kristina Persson (2005:40) var det privata brevet i viss mån ”en offentlig text inom den privata domänen”. Detta betyder att brevväxlingen i vissa fall kunde fungera som en typ av nyhetsförmedling inom en vän- eller familjekrets. Begreppsparet privat–offentlig betydde snarast familjens gräns mot det offentliga. Till exempel kan nämnas att i 1800-talets Frankrike hade mannen laglig rätt att läsa brev adresserade till hustrun. I Augusta Lundahls brev märker man att hennes brevväxling med Fredrika Runeberg är en offentlig text inom familjekretsen. Brevskrivarens familjemedlemmar skrev egenhändiga hälsningar till mottagarens familj, vilket betyder att brevskrivaren visste att brevet kommer att behandlas inom familjen (se det första brevet s. 30). Augusta Lundahl skrev även direkt till Johan Ludvig Runeberg fast brevet egentligen var adresserat till Fredrika Runeberg (se det femte brevet s. 40). Detta betyder att brevskrivaren har vetat att hennes brev läses av mottagarens make. Brevet var dock tydligen inte så privat som man i dag kan tänka sig. Det fanns en fara att det kunde komma till orätta händer även inom postväsendet. I det femte brevet (s. 40, fotnot) är Augusta Lundahl rädd för att hennes brev inte når dess rätta mottagare och ber Fredrika Runeberg att fråga efter brevet på posten så att hennes ”dumheter ej måtte bli något talämne på post Kontoret”. Även på andra ställen vädjar Augusta Lundahl att hennes brev inte skulle visas åt utomstående (se t.ex. det fjärde brevet s. 39).

Till problematiken kring begreppsparet privat–offentlig kan man anknyta frågan om forskningsetik. När det till exempel gäller utgivningen av privata brev och dagböcker måste forskaren ta ställning till om det är etiskt att ge ut sådant privat material eller om författaren skulle ha velat se sina

personliga brev publicerade. Enligt Persson (2005:39–41) kan det till och med vara möjligt att offentliga personer hade publicering i åtanke. Hon hävdar att det på 1800-talet var på modet att till exempel föra dagbok. Likaså finns det flera familjekorrespondenser bevarade från denna tid, vilket enligt Persson visar att samlandet av historiska vittnesmål ansågs viktigt. När breven också cirkulerade i vänkretsar kan man tänka sig att publicering inte var omöjlig, speciellt om det var fråga om i någon mening offentliga personer. Jorma Kalela (2002:177–194) skriver om historikerns etiska val. Hans slutsatser är användbara även inom andra vetenskapsgrenar med historiskt material som forskningsobjekt. Enligt Kalela är forskarens mål att ge en rättvis bild av sitt undersökningsobjekt. Om detta mål inte kan uppfyllas, har man brutit mot forskningsetikens lagar. Lönnroth (2007c) tangerar samma problem. Vid utgivningen av personliga dokument (brev, dagböcker) kommer forskaren i kontakt med minnen, hemligheter och ömtålig personhistoria och då står hans eller hennes moraliska ansvar på spel. För en editionsfilolog är dessa dokument ”betydelsefulla empiriska källor till exempel för förståelsen av en författares personliga och konstnärliga utveckling under ett skapande skede” (Lönnroth 2007c:95). De får inte missbrukas för andra ändamål.

När det gäller Augusta Lundahl som person, anser jag att hon inte skulle ha velat se sina brev publicerade. Jag har dock valt att ge ut hennes brev på grund av följande orsaker. För det första förvaras breven i ett arkiv, där de är offentligt material och sålunda tillgängliga för forskningen. Arkivet är med andra ord inte hemligstämplat fram till ett visst datum. För det andra kan breven belysa Augusta Lundahls, och även Fredrika och J. L. Runebergs, personliga och litterära utveckling samt öka bekantskapen med denna 1800-talskvinna. För det tredje innehåller breven inte sådant material som skulle vara nedsättande eller förolämpande för någon. Att Augusta Lundahl själv troligen skulle ha avböjt publiceringen av sin brevväxling med Fredrika Runeberg beror mera på att hon inte hade velat visa sina tankar och funderingar för större publik. Som redan tidigare nämnts i kapitel 1.5.2 var hon skygg, osäker och rädd för att bli till åtlöje.

I kapitel 1.4 har jag definierat begreppet *brev*. Kerstin Dahlbäck (2003:151–166) har forskat i *det litterära vänbrevet*. Detta begrepp kan man använda även i fråga om Augusta Lundahls brev till Fredrika Runeberg. Enligt Dahlbäck (2003:151) har vänbrevet vardagliga och aktuella händelser och det lediga samtalet som förebild. Det saknas också de regler som ibland styr brevet, eftersom brevet riktar sig till en vän eller en vänkrets, men använder sig av skönlitterära grepp. Typiska drag för det litterära vänbrevet är till exempel utrop (t.ex. [...] *Bror Gösta, kan tänka Hern!* [...]), se det sjätte brevet s. 45), korta meningar samt avbrott och interpunktion (t.ex. [...] *de dagar som stodo i*

gemenskap med den, ja min tandvärk, som åter plågat mig, har blifvit förmildrad [...], se det tredje brevet s. 35), vilka alla imiterar den muntliga konversationen. Enhetlighet i ämne och känsla kan saknas i det litterära vänbrevet såsom i det lediga samtalet. Fraser som ”*Men jag skulle ju skriva om de effecter som afgått med fahrorna och sitter här och slabbrar i sömngoseln jag hvet ej hvad;*” (se det andra brevet s. 32), ” [...] *Så der våra nyheter, hvilka jag berättat under tusen afbrott, ty jag sitter i Calles kammare, ett verkligt Museum [...]*, se brev nr 17 på s. 74) markerar en övergång till ett annat ämne eller känsla. I Augusta Lundahls brev kan ämnet variera från litterära synpunkter till vardagliga händelser (se t.ex. brev nr 21). (Dahlbäck 2003:151 f.)

Gemensamhetspråk är kännetecknande för det litterära vänbrevet. Enligt Dahlbäck (2003:152) konkretiseras vänskapen just i detta sätt att använda vissa ord och vändningar som ”vandrar fram och tillbaka inom en korrespondens, laddas upp med betydelser och förses med nya konnotationer, som bara de invigda förstår och fångar upp”. Augusta Lundahl använder ord och fraser av denna typ, till exempel ”*mais c'est plus forte que moi*” (’men det är starkare än jag’, se brev nr 21) som även förekommer i formen ”*la nature est plus forte que moi*” (’naturen är starkare än jag’, se brev nr 13). Merete Mazzarella (2007:35 f.) har i sin bok om Fredrika Runeberg uppmärksammat samma fras och hävdar att dessa ord ”är avsedda att förstärka intrycket av självvirkad distans”. Frasen används alltså både av Augusta Lundahl och av Fredrika Runeberg i olika situationer inom deras gemensamma korrespondens. Även smeknamn kan räknas till gemensamhetspråket. Brevskrivaren kan använda olika roller som ofta är hämtade ur litteraturen. Detta ger brevskrivaren en möjlighet att visa olika sidor av sig själv för mottagaren, vilket bidrar till deras gemensamhetspråk likaså deras gemensamma måltavlor för satir och humor (Dahlbäck 2003:152–157). Augusta Lundahl använder sitt smeknamn *Hebe* ofta då hon skriver till paret Runeberg eller direkt till Johan Ludvig Runeberg (se t.ex. breven 3–7). Hon kallar Fredrika Runeberg *Fredrique* och använder ibland de framförställda bestämningarna *bästa*, *älskade*, *min egen* eller *min bästa*. Enligt Persson (2005:140) markerar användningen av namn med framförställd bestämning en högre grad av intimitet än valet av *du*. Augusta Lundahl varierar dock mellan användningen av namn och duande, vilket också kan bero på att hon vill ha omväxling. Paret Runeberg tilltalar hon med smeknamnet *Herrskapet*, som enligt min mening markerar att Augusta Lundahl tror sig ha en lägre status jämfört med sina vänner, men det är också ett bevis på hennes humor.

Vad betyder brevväxlingen med Fredrika Runeberg för Augusta Lundahl och vad behandlar hennes brev? Det är förstås svårt att veta hur viktigt det var för Augusta Lundahl att brevväxla med Fredrika Runeberg. Deras brevväxling och vänskap fortsatte ända till Fredrika Runebergs död och

därför kan man tänka sig att denna kommunikationsform var viktig för båda parterna. Trots att brevväxlingen innehåller stora luckor (t.ex. 1830–1832, 1836 och 1837) är denna brevsvit ett vittnesbörd om de två litterära kvinnornas liv i 1800-talets Finland. Augusta Lundahls brev tangerar ämnen som stod henne nära. Hon beskriver vardagliga händelser rörande sin familj och sällskapslivet i Tammerfors (bröllop o.d., se breven 12 och 17), men hon behandlar ofta även naturfenomen såsom norrsken (se brev nr 5 på s. 42) och berättar om vädret och hur det påverkar hennes sinnesstämningar (se brev nr 17 på s. 74). Vad som händer i Finland eller i Sverige samhälleligt på den tiden behandlas sällan, bara några litterära nyheter får plats i Augusta Lundahls brev. I flera brev beskriver hon sin längtan efter paret Runeberg och tänker på resor de gjort tillsammans under åren. Hon frågar J. L. Runeberg om råd rörande sina dikter och till Fredrika skriver hon om litterära händelser, ofta med anknytning till Svenska Akademien och J. L. Runebergs ställning i Sverige. Augusta Lundahls beläsenhet kommer fram i hennes brev. Ofta citerar hon tidningar som *Helsingfors Morgonblad*, *Borgå Tidning*, *Litteratur Föreningens Tidning*, *Åbo Tidning* och *Statstidning* (se t.ex. brev nr 23 på s. 91–92), vilket betyder att hon haft möjlighet att antingen prenumerera på dem själv eller så har hon fått tag i dem på annat sätt. Augusta Lundahl hänvisar även till litterära verk hon läst (t.ex. *Eddan* [fornordisk mytologi], Fredrik Cygnaeus *Jääkynttilät*, J. L. Runebergs *Elgskyttarne* och Hanna och Carl August Ehrensvarlds *De fria konstners filosofi*).

1.7 SPRÅK OCH STIL

I detta kapitel redogör jag för språkliga och stilistiska drag i Augusta Lundahls brev till Fredrika Runeberg. Jag behandlar speciella språkliga drag för denna brevsvit, bland annat ord (lånord från andra språk, talspråk), stavning och verbböjning. När det gäller layout tar jag upp till exempel styckeindelning (användning av tankstreck och indrag).

1700-talets och det tidiga 1800-talets salongkultur påverkade även brevväxling. Franska språket ansågs vara fint och representera den tidens ideal och franska lånord användes som markörer för detta ideal i breven. Under 1800-talets första hälft förminskade franskans inflytande. (Persson 2005:100.) På grund av detta fenomen är det befogat att undersöka franska lånord i breven från 1800-talet. Augusta Lundahl kunde flera andra språk utöver franskan. Man kan anta att även hennes brev till Fredrika Runeberg innehåller bevis på hennes flerspråkighet. Det första brevet i utgåvan är skrivet helt på franska, men hon använder franska lånord också i några andra brev (t.ex. *jalousie*, s.

62; *blessure* s. 81; *epanchement du coeur*, s. 84). I materialet förekommer även några franska ord, vilka Augusta Lundahl böjer enligt svenskans regler (t.ex. *raisonnementer* s. 67; *eclairerad* s. 77; *apparencer* s. 97). Det finns bara två exempel på tyska: två fraser *ohne Rast und Ruh* (se s. 76, 'utan paus och vila') och *Thun und Treiben* (se s. 80, 'vimmel' el. 'görande och låtande'). På grund av att det är svårt att veta om ett språkligt lån förmedlats via ett annat språk har jag i vissa fall anlitat SAOB. Lånord i breven är få, vilket kan tyda på att brevskrivaren redan har tillägnat sig den nya skriftspråksnormen och förminskat användningen av franskan. Ord som efterhärmar talspråket är få. Augusta Lundahl använder kortare former av orden *dagen* (*da'n*), *dagarna* (*dar*), *redan* (*re'n/ren*), *sedan* (*se'n/sen*), *ids* (*is*), *sommaren* (*sommarn*), *skolmästaren* (*skolmästarn*) och *sådan* (*så'n*). Hon är dock inte konsekvent i sin användning av kortformerna utan varierar mellan en kortare och en längre variant. Merete Mazzarella (2007:80) skriver i sin biografi över Fredrika Runeberg att "De [Augusta Lundahls brev] är långt mindre talspråkliga [än Fredrika Runebergs brev] och därmed också mindre omedelbara". Detta kan tyda på att Augusta Lundahl övervägar sina ord och använder mera tid för brevskrivning. I kapitel 1.5.2 nämner jag att Augusta Lundahl hade anlag för självkritik. På grund av detta kan man även anta att hon har omsorgsfullt planerat sina brev och vad hon kommer att berätta. Eventuellt var hon rädd för att bli till åtlöje. Detta gäller dock inte alla brev i brevsviten. En del av breven ger ett intryck av att vara hastigt skrivna och innehållet pekar på oplanering (se t.ex. breven nr 2 och 17).

Jag har koncentrerat mig på några drag i stavningen. Augusta Lundahl använder konsekvent *e* för *ä* i orden som *hjerta* (*hjärta*), *der* (*där*), *tjena* (*tjäna*) och *gerna* (*gärna*). Hon använder även ordet *fenster* (*fönster*), vilket enligt SAOB användes i finlandssvenskan. När det gäller stavningen i verbböjning, varierar hon mellan *-dt* och *-tt* i supinum (t.ex. *fått-fådt*). Detta beror dock mera på uttalsenliga skäl än på grammatiken. Augusta Lundahl använder nästan genomgående formen *-dt* i verbformer som *författadt*, *begärtdt*, *väntadt* men även i ord som *godt*, *rosenfärgadt*, och *mundtligen*. I stället för *-kt* använder hon *-gt* i ord som *utsigt*, *afsigt*, *vigtigare*, *störstige*, *åsigter* och *slägtingar*. Verbböjning i preteritum följer den gamla normen, där pluralis slutar på *-o* (t.ex. *hunno*, *föllo*, *gingo*). Det finns bara ett exempel på det äldre utvecklade böjningsparadigmet i 2 person plural *veten ni*.

Styckeindelning i ett brev vittnar om planering och om rådande skriftspråksnorm under den tid då brevet skrevs. Den berättar även om brevskrivarens attityd till denna norm: har hon eller han valt att följa normen eller har den överhuvudtaget varit bekant? Styckeindelningen kan dock fattas utan att det betyder okunskap om skriftspråksnorm eller oplanering. I stället kan det tyda på brevskrivarens

försök att efterhärma talspråket, dess flyt och associativa karaktär. (Persson 2005:100.) Augusta Lundahl använder indrag för att markera styckeindelning. I vissa fall markerar hon byte av ämne med en tom rad eller börjar ett nytt ämne i början av en ny sida. Tankstreck förekommer ofta i Augusta Lundahls brev. Hon använder ett dekorativt tankstreck som småstyckesmarkör. Även semikolon använder hon i samma syfte men det förekommer mera sällan än tankstrecket. Augusta Lundahl använder styckeindelning relativt konsekvent när det gäller byte av ämne. Det signalerar att hon har varit bekant med den rådande skriftspråksnormen eller har planerat sina brev noga.

Stilistiskt representerar Augusta Lundahls brev till Fredrika Runeberg en ledig stil. Kännetecknande för den lediga stilen är bland annat de redan tidigare nämnda dragen för det litterära vänbrevet (utrop, gemensamhetspråk och användning av smeknamn). Även valet mellan lång- och kortformer av hjälpverben *hava* och *bliva* kan vara en indikator på formell eller ledig stil (Persson 2005:101). Augusta Lundahl använder genomgående de kortare formerna *ha/har* och *bli/blir*, vilket hör till den lediga stilen.

II UTGÅVA

2 Augusta Lundahls brev till Fredrika Runeberg 1829–1839

VI. I. 1

1 Ma très chère Fredrique!¹

5 Me voici déjà à Tammerfors sans avoir eu le plaisir de vous
voir, vous savez que c'etoit nôtre intention de setourner par Helsingfors,
mais hélas! nous restûrnes trop longue temps dans la grande ville Capitale
pour pouvoir plus venir chez vous, cela me fairait bien de la peine mais
10 Maman m'a donné la permission de venir vous voir aussi tôt que possible
et ce qué me console maintenant est que l'esperance me reste enevre,
peutêtré que ce ne serat loin avant que je² pourrait parler et causer
avec ma bonne Fredrique toul à mon aire³

15 Savez-vous ma chère Amie, ou ai-je besoin de vous le dise? que
je me suis non seulement amusée mais aussi que j'ai eu⁴ des jours
excessivement agréables pendant mon voyage, j'ai vu des peintures

1 dont moi avec mon pauvre eloquence ne pourrait jamais vous donner
une juste idée et j'ai entendu de la musique trop au dessus de
l'ordinaire, oh! j'ai vu tant tant de choses, longue je viens à Helsingfors
je tacherai de vous en faire quelques petits detaillés⁵ je avoir le bonheur
5 de rencontrer à Pettersbourg⁶ deux de vôt connaissances, savoir un Mr Bergbom⁷
de Uleåborg et Mag. Dammert⁸, dont je peus vous faire bien des complim⁹

Vos petites roses que j'aime tant, sustout à cause de vous m'ont
suivi à mon voyage, et comme vous l'avez souhacte alles ont faites

---

¹ Ovanför hälsningen står det *Besvaradt* med brunt bläck (ej Augusta Lundahls handstil) och på adressatsida står det *à/Mademoiselle Mademoiselle Fredrique Tengström Helsingfors* (Augusta Lundahls handstil)

² *je*] Ovanför raden med införingstecken.

³ *aire*] Ett streck efter ordet.

⁴ *eu*] Ovanför raden med införingstecken.

⁵ *detaillés*] Ett streck efter ordet.

⁶ *Pettersbourg*] St. Petersburg.

⁷ *Mr Bergbom*] Monsieur Gustaf Bergbom (1785–1860), handelsman och skeppsredare (Hoffman 2003:546; *Suomen kansallisbiografia* 2003).

⁸ *Mag. Dammert*] Möjligen magister Adolf Vilhelm Dammert (1800–1858), sedermera läkare (Bergholm 1901:375).

⁹ *complim*] Resten av ordet otydligt.

10 l'ornement d'un chapeau que je m'achetât¹⁰ à Pettersbourg, entourré
des humbles pensées et des germandrées vôs belles roses ont fait sa¹¹ paruse
ces autres fleurs ont seulement fait leurs eglats plus visibles¹²

15 Savez-vous que lors que vous fermes en Suede il y a deux ans, nous
y gumes entre autre une connaissance dans un Prêtre qué s'appelle
Sundborg, c'est l'homme le plus gai du monde et on ne peus pas
s'ennoyer¹³ dans sa compaynie, maintenant il est euré dans
Ulricehamn¹⁴, et deux jours apres notre retour Mr Sundborg
est venu ici, imaginez-vous bien que ce¹⁵ n'est pas trop

1 triste chez nous àpresent, les svedois ne sont pas en generale
tres sorieux et celuici ne l'est point du tout¹⁶

5 En revenunt de Pettersbourg j'étois quelques heures à Tavastehus
et aussi j'étois voir Mme Salmberg¹⁷ - elle se portait très bien et avait
beaucoup des pensionnaire. Les petits Prytz's¹⁸ se portaient aussi bien,
comme elles sont grandies, je pouvaïr à piène les reconnaître.

10 Presentez je vous en prie ma tres humbles resputs Mme Votre
Mère¹⁹ et Mme votre Soeur²⁰, il n'y a pas quelque autre dont je puisse
esperer d'être resouvenu en Helsingfors, si il y a en a je vous prie de
leur presenter bien des complimens – Adieu Chère Fredrique, je
vous embrasse aussi tendrement que je vous aime et vous
demande en attendant de ne pas oublier

15

Votre Auguste

Tammerfors le 18 d'Aôut 1829

20

PS: Om sin vörnads fulla Complement för Fru Kam=
mererskan Tengström, Fru Profersorskan Bergbom och D²¹
fulle Tengström anhåller ödmjukast Augustas mamma
Ödmjukeligen

¹⁰ *m'achetât*] Bläckplump på den sista bokstaven.

¹¹ *sa*] Bläckplump på ordet.

¹² *visibles*] Ett streck efter ordet.

¹³ *s'ennoyer*] Otydligt.

¹⁴ *Ulricehamn*] En stad i Västergötland i Sverige och ett centrum för knallehandeln (*Nationalencyklopedin* 1996:20).

¹⁵ *ce*] Ett tidigare ord (*cest*) under *ce*. Otydligt.

¹⁶ *tout*] Ett streck efter ordet.

¹⁷ *Mme Salmberg*] Anna Salmberg (f. Brinck) (1788–1868), Augusta Lundahls och Fredrika Runebergs lärarinna och föreståndarinna för Salmbergs pension i Åbo (Mäkelä-Alitalo 2006:579–580; *Suomen kansallisbiografia* 2006).

¹⁸ *Les petits Prytz's*] Maria (1816–1849) och Hanna Prytz (u.å.), Fredrika Runebergs kusinbarn (Mazzarella 2007:111–113).

¹⁹ *Mme Votre Mère*] Anna Margareta Tengström (f. Bergbom) (1771–1838), Fredrika Runebergs mor (Klinge 2006:407; *Suomen kansallisbiografia* 2006).

²⁰ *Mme votre Soeur*] Johanna Carolina Bergbom (f. Tengström) (1803–1885), Fredrika Runebergs syster (Luukkanen 2007:711; *Suomen kansallisbiografia* 2007).

²¹ *D*] Otydligt. Några bokstäver saknas efter *D*.

---

²² Post scriptum (rad 21–25) är inte Augusta Lundahls handstil. Det är troligen skrivet av Augusta Lundahls mor Anna Charlotta Lundahl (1785–1854).

1 Min bästa Fredrique!¹

5 Några i största hast och i allsköns korthet
sammanraffsade rader kan jag blott sända
dig för denna gång, emedan bröderna² som
i morgon skola afresa, uppehållit mig
med prat och glamm³ hela aftonen så
10 jag nu sent omsider kommit mig till
att skrifva; visserligen är jag nu⁴ ej störd af
annat än regnet som slår mot fönster
rutan (ett herrligt⁵ januariväder!) brandvaktens
då och då upprepade rop⁶ och af sömnen som
15 börjar inställa sig, men just denna sednare
är mäktigast att beröfva mig mina sinnens
bruk, derföre må du åtnöja dig med ett sans=
l-t⁷ bref, ett uttryck af nerfsvaghet som⁸ den hänföra och till såsom
[---] Lundeqvist⁹ härom da'n yttrade sig om ett

1 fruntimmer som med den medsökaste röst
i verlden i ett stort sällskap afsjög en
af Mamsell Sontags brillanta bravour arier
så ingen kunde begripa hvad det skulle vara,
5 och som hon nyss varit sjuk och dess förinnan
aldrig sjungit så någon främmande hört,
var Fru Lundeqvists påstående ej så illa träffadt

10 Men jag jag¹⁰ skulle ju skrifva om de
effecter¹¹ som afgått med fahrorerna och sitter
här och slabbrar¹² i sömnsgoseln jag hvet¹³ ej
hvad; - nå väl, kaffet blef ej indelat i
påsar som du önskade det, emedan det hade

¹ På brevpapperets vänstra sida står det *Fru Fredrika Runeberg Helsingfors* (samt fyra sigill, se kapitel 1.2).

² *bröderna*] Gustaf Lundahl (1814–1844) och Karl Lundahl (1818–1855), Augusta Lundahls bröder (Bergholm 1901:817).

³ *glamm*] Jfr ”glam, stoj, stim; muntert och högljudt samtal, uppsluppet skämt” (SAOB G 507).

⁴ *nu*] Ovanför raden med införingstecken.

⁵ *herrligt*] Bläckplump på ordet som är otydligt.

⁶ *rop*] Ett tidigare ord under *rop* som börjar med *d*.

⁷ *sans=l-t*] Papperet trasigt, några bokstäver saknas.

⁸ *som*] Ett tidigare ord (*från*) under *som*.

⁹ *Lundeqvist*] Brevets nedre vänstra hörn saknas, ett ord saknas före *Lundeqvist* (möjligen *Fru*). Eventuellt fru till Tammerfors stadskassör Joh. L. Lundeqvist (Voionmaa 1935:38, register).

¹⁰ *jag jag*] Upprepning av Augusta Lundahl.

¹¹ *effecter*] ”I pl. om (eg. producerade l. förvärvade) föremål l. saker av olika slag, jfr motsvarande användning i t.ex. eng. och fr. Numera mindre bruk rörande handel (tillverkningar, produkter, varor)” (SAOB E 63).

¹² *slabbrar*] ”(I synnerhet i vissa trakter, ngt vardagligt) pladdra, sladdra” (SAOB S 6245).

¹³ *hvet*] h överstruket.

15 blifvit svårt att sålunda få fram det på
 lasset om ej andra effecter hade måstat utebli,
 räkning och redovisning för dina pengar
 skall du få så¹⁴ snart Pappa hemkommer
 från Christinestad och Björneborg dit han
 nu är rest; din känga är hos mig sedan
 20 det oakadt mina många påminnelser ej
 blef något af med det Ekholmska [---]¹⁵
 Kängan inväntar här tills vidare [---]¹⁶

1 förhållnings order från högre ort, antingen det
 gäller ny mönstring eller skyndsamt återtag
 med fahrona är du så god och hitsänder
 Tante Runebergs effecter, om måndag skola
 5 de från Helsingfors afgå; hittills har det för
 Pappa ej varit möjligt att eftersända dem¹⁷
 I Mars hoppas jag att få se Herrskapet¹⁸,
 men skulle du min bästa Fredrique ej vara
 i tillfälle att hos dig lemna mig en liten
 10 plats för min ringa person, hvarom jag ber
 dig att på det uppriktigaste underrätta mig,
 så skall¹⁹ för Fru Gadolin²⁰, eller om
 jag vågar för din syster; blott hälften af Mamsell
 Bygdins plats²¹ skall jag²² uppta – hon är ju sedan
 15 gift har jag fått veta²³

Många, hjertliga hellsningar till²⁴
 troligen bryr han [---] dem
 liga äro de [---]
 20 med det f [---]

¹⁴ så] Ovanför raden med införingstecken.

¹⁵ Brevets nedre högra hörn saknas, ett ord saknas efter *Ekholmska*.

¹⁶ Brevets nedre högra hörn saknas, ett ord saknas (möjligen *ett*).

¹⁷ dem] Ett streck efter ordet.

¹⁸ *Herrskapet*] Fredrika (1807–1879) och Johan Ludvig (1804–1877) Runeberg (Klinge 2006:406–412; *Suomen kansallisbiografia* 2006).

¹⁹ Papperet trasigt, ett eller två ord saknas efter *skall* (möjligen *jag niga*).

²⁰ *Fru Gadolin*] Eventuellt Sara Carolina Gadolin (f. Ekman), gift med professor Jacob Algot Gadolin. Augusta Lundahls bekant (Westermarck 1913:234).

²¹ plats] Otydligt.

²² jag] Ovanför raden med införingstecken.

²³ veta] Ett streck efter ordet.

²⁴ Brevets nedre del saknas, flera ord saknas efter *till* samt därpå följande rader 18–20.

Tammerfors den 28 Aug, 1833

1 Goda, älskade Fredrika!

5 Som jag är öfvertygad att du framför
allt önskar dig underrättelser om det som
gaf anledning att jag ren från Tavastehus
fick några rader af din hand, för hvilka
jag hjertligt tackar dig, så måste jag
skynda mig med att nämna, det kängorna
10 finnas, men, ty värr, ringen påstås det, skall
vara borta; kunde den blott återfås, eller vore
kängorna det enda hitglömda; så skulle
jag lyckönska mig¹ till att åter snart få
omfamna dig här, ty du vet ju att
15 det är² ett godt tecken för de qvarblifvande
när den bortresande lemnar något, men

1 nu sedan du erfor det obehagliga häri, så
kan jag ej eller känna det glädjande af saken

5 Ock, hvad jag haft ledsamt sedan vi sist
skilldees³ vid Mässuby kyrka⁴ och hvad jag obeskrif=
ligt saknat Herrskapet⁵ båda; Herrskapet båda
säger jag ännu en gång, du må nu aldrig
så hatande se på mig, kom i håg att vi
ha tjugu dryga mil emellan oss, hvilka
10 tillintet=göra kraften af din ogillande blick
och att jag således tryggt kan tala om min
saknad; men snart kommer⁶ jag till Helsingfors
och då, -⁷ ja då har du ju lofvat vara så
god och bli min värdinna, och i skydd af
15 gästfrihetens lager äger jag ju intet att
frukta af din hämd; - löfte att besöka
Dig fick jag genast af min Goda Mamma
om blott tillfälle skulle yppa sig⁸ att komma

¹ mig] Bläckplumpar runt ordet.

² är] Ovanför raden med införingstecken.

³ skilldees] Felskrivning för *skilldes*.

⁴ Mässuby kyrka] En medeltida kyrka i Messuby (Messukylä) socken (Uppslagsverket Finland 1983:338).

⁵ Herrskapet] Fredrika (1807–1879) och Johan Ludvig (1804–1877) Runeberg (Klinge 2006:406–412; *Suomen kansallisbiografia* 2006)).

⁶ men snart kommer] Med mörkare bläck. Texten har troligen varit varit för ljus och behövt mera färg.

⁷ -] Med svart bläck.

⁸ sig] Ovanför raden med införingstecken.

20 förut, men min bästa Fredrique, det är
ju hårdt af Dig⁹ att nu skjuta skulden på
mig, som så innerligt, så af hela mitt hjerta
önskar att dröja hos dig några dagar längre,
för att jag ej ser någon möjlighet att resa

1 förrän Mamma; men är du så god och tälte¹⁰
mig att lemna mamma¹¹ hos Mamsell Wahlberg
att sjelf komma till Dig, då vi redan samfått
befinna oss i staden, så får jag åtminstone
5 några timmar mer än annars vara i ditt
sällskap¹²

Langenskjöldska familjen¹³ ha vi fåfängt
väntat, men ehuru efterlängtade de också annars
varit, så har deras dröjsmål nu ej kostat mig
10 något, ty jag har¹⁴ derigenom så mycket mera
ådeladt kunnat öfverlemna mig åt minnet
af Kyro resan¹⁵ och de dagar som stodo i
gemenskap med den, ja min tandvärk, som
åter plågat mig, har blifvit förmildrad och
15 sannerligen ljuf, blott för att den skänkt
mig tillfälle att ostörd kunna tänka på
Herrskapet; du lär skratta, men jag fruktar
för att du verkligen¹⁶ packade in lilla Hebes¹⁷
lilla hjerta i kappsäcken, och därför snart
20 hon nu komma snart för att återfå det

Nej jag måste sluta, ty i dag med posten
skall jag skicka öfversättningarna (de haltande
och usla) till Kurtén¹⁸, och dessutom ännu skrifva
några bref till, och jag försof mig litet

1 Således ber jag Dig vara så god och framföra
mina innerligt varma hellsningar till Mag:
Runeberg, också till Laura Nervander¹⁹ om hon
än minns mig och fins i Helsingfors ber jag Dig
5 hellsa, Mamma ber äfven om sin tusenfaldiga

---

⁹ *Dig*] Bläckplump på *D*.

¹⁰ *tälte*] Otydligt med svart bläck.

¹¹ *mig att lemna mamma*] Med svart bläck.

¹² *sällskap*] Ett streck efter ordet.

¹³ *Langenskjöldska familjen*] Anders Gustaf Langenskjöld (1771–1853), landshövding i Kymmenegårds län, gift med Hedvig Gustafva (f. Gripenberg) (1783–1850). Deras döttrar Beata Lovisa Gustafva (Louise) (1803–1882) och Eva Sofia (Sophie) (1813–1853) var Augusta Lundahls väninnor. A. G. Langenskjöld ägde Hitis gård i Janakkala (Carpelan 1958:690).

¹⁴ *har*] Ovanför raden med införingstecken.

¹⁵ *Kyro resan*] Augusta Lundahl gjorde tillsammans med paret Runeberg en resa till Kyro älv sommaren 1833.

¹⁶ *verkeligen*] Med svart bläck.

¹⁷ *Hebes*] I grekisk mytologi var Hebe ungdomens gudinna, dotter till Zeus och Hera. Ett smeknamn som Augusta Lundahl fått inom Lördagssällskapets kretsar (*Nationalencyklopedin* 1992:471).

¹⁸ *Kurtén*] Möjligen Nils Ferdinand Kurtén (1801–1873), lärare i ryska och präst i Tavastehus, senare bl.a. i Nykarleby. Gift med Aurora Erika (f. Thilman) (1805–1901) (Wilskman 1912:412–413).

¹⁹ *Laura Nervander*] Laura Nervander (1809–1888), Johan Jakob Nervanders syster (Bergholm 1901:923).

hellsning till Herrskapet, och slutligen ålägger
jag dig att ej glömma din älskade mans

lilla SnusHebe

10

Augusta L – 1²⁰

---

²⁰ Under namnet finns även ett otydligt ord av annan hand. Ordet är skrivet upp och ner och liknar *Claro* eller *Caro*.

1 Älskade Fredrique!²

Med mera skäl än du får jag upprepa dina ord: Ils sont
passés jours de fêtes³, ty nu sedan jag riktigt befinner mig i mitt
5 hem, framstå dessa outhärligt lyckliga, men snart förflutna
dagar ännu lifligare⁴ för mig, och min tacksamhet för dessa stunder
samt⁵ förbindelse för Herrskapets⁶ obeskrifliga godhet kan jag ej afbörd
på annat sätt än genom den innerligaste tillgifvenhet som jag i
10 så hög grad hyser för eder bägge; det är ringa för er, men dock det
förmästa jag har att erbjuda⁷ Vi hemkommo i natt klockan vid
pars tu, och dock förekommer mig resan så lång att jag ej rätt för=
står huru det är möjligt att det ej är⁸ längre tid än sedan i förgår
jag såg dig; isynnerhet var färden mellan Helsingfors och T-hus
tråkig, ty alldrig ha vi förr varit så utsatta för <så>⁹ usla hästar,
15 lägg härtill ännu det nedtyngande duggregnet och dåliga
vägar, så kan¹⁰ du finna hur långsamt det skulle förefalla
oss; det värsta var dock att i mörkret, under regn¹¹, på tre
dryga timmar framskrida en knapp half mil, och det ännu
till på ett håll der man med säkerhet visste att fem af
arrestanterna befunno sig, och der den sjätte dagen förut hade

1 blifvit gripen¹² stackars lilla Hebes oro hade stigit temmeligen högt
tills en liten efterklang af det sista behagliga söndags spek=
taklet återställ de till någon del jemnvigten i hennes sinne när
vi nemligen befunno oss ur stånd att komma ett steg längre, sutto
5 vi slutligen vid en kyrkogård och väntade på nya hästar, ett
svagt sken af mån som förgäfves sökte att bryta sig¹³ genom
molnet upplyste ej platsen ens¹⁴ så mycket att man kunde urskilja
de vandrande andarna, ty det var mattare än skenet från
pappers lyktan som gjorde samma tjänst på Theatern, och

¹ 33?] Ett senare tillägg med blyerts.

² På papperets vänstra sida står det *Madame Madame Fredrika Runeberg née Tengström Helsingfors* och upp och ner
befall dufvans bön (även sigill se kapitel 1.2).

³ *Ils sont passés jours de fêtes*] 'De har firat högtidsdagar.' (Min översättning)

⁴ *lifligare*] Bläckfläck på ordet.

⁵ *samt*] Ett tidigare otydligt ord under *samt*.

⁶ *Herrskapets*] Fredrika (1807–1879) och Johan Ludvig (1804–1877) Runeberg (Klinge 2006:406–412; *Suomen kansallisbiografia* 2006).

⁷ *erbjuda*] Ett streck efter ordet.

⁸ *är*] Ovanför raden med införingstecken.

⁹ <*så*>] Ovanför raden med införingstecken.

¹⁰ *kan*] Med mörkare bläck. Ett tidigare ord under *kan*.

¹¹ *regn*] Bläckplump på *re*.

¹² *gripen*] Ett streck efter ordet.

¹³ *sig*] Ovanför raden med införingstecken.

¹⁴ *ens*] Ovanför raden med införingstecken.

10 under allt detta¹⁵ framlräder¹⁶ en man ur spögubbens lilla koja och försöker att öfvertyga oss med all den pathos som hans sedan för natten intagna brännvins portion medgaf, att våra hästar sannerligen voro förhäxade, det samma var jag nästan böjd att tro ty de rörde sig ej ur fläcken¹⁷ Sedan gick det bra –
15 i går på förmiddagen besökte vi Langenskjölds, Sophies¹⁸ tillstånd ger mig anledning att hoppas allt godt, på eftermd¹⁹ hos Thilmans²⁰ hvarifrån vi reste klockan fem och äro nu sunda och i högönskelig välmåga hemma²¹ Först i Tavastehus erfor jag <först> huru mycket jag saknade <rätt lifligt> Herrskapet, ty den första dagen var så obehaglig att jag ej kunde anställa någon jemnförelse mellan den och de näst föregående dagarna, men sedan jag åter befann mig i människors sällskap, plågades jag

1 ordentligt; ack hvad jag nu ångrar att jag var så njugg på mina ord hos er²² då vi ostörda befunno oss tillsammans, jag tycker mig detta ögonblick ha tusen saker att meddela men der hade jag ju ingenting att säga ehuru hjertat var
5 så fullt²³ Runeberg försäkrade mig att ni ej skulle ha ledsamt efter mig, då ville jag ej alldeles tro det, men nu är jag öfvertygad att så måste vara, ehuru jag sjelf så lifligt erfar det efter Herrskapet, och besinnar ej att jag genom detta ständiga upprepande ännu yllerligare²⁴ skall utledsna dig²⁵

I nästa tisdag, den första October; mötas vi således alla tre klockan 8 i Paris, troligen uppsända vi då också gemensamt de varmaste önsknningar för Sångarinnans²⁶ lycka hvars viktigaste dag då inträffar; ägandet af denna älskvärda varelses bild kommer jag att bli Mag: Tengström mycken tack=
15 skyldig²⁷ Utom Mammans tacksägelse emottag hennes varma hellsningar, och framför dem från²⁸ oss båda till dina öfriga aktningvärda slägtningar, men isynnerhet från Hebe till Runeberg; så innerliga så hjertliga som hon önskar att de måtte tillsändas honom genom
20 Dig, våga de ej framföras af Din

¹⁵ *detta*] Ovanför raden med införingstecken.

¹⁶ *framlräder*] Felskrivning för *framträder*.

¹⁷ *fläcken*] Ett streck efter ordet.

¹⁸ *Sophies*] Eva Sofia (Sophie) Langenskjöld (1813–1853), Augusta Lundahls väninna. (Carpelan 1958:690).

¹⁹ *på eftermd*] Förkortning (*på eftermiddagen*).

²⁰ *Thilmans*] Ernst Fredrik Thilman, kapten och postinspektör i Tavastehus, sedermera borgmästare i Tammerfors. Gift med Katarina Kristina (f. Castrén) (Wilskman 1912:412).

²¹ *hemma*] Ett streck efter ordet.

²² *hos er*] Ett tidigare ord med svart bläck under *hos er*.

²³ *fullt*] Ett streck efter ordet.

²⁴ *yllerligare*] Felskrivning för *ytterligare*.

²⁵ *dig*] Ett streck efter ordet.

²⁶ *Sångarinnans*] Troligen Johanna von Schoultz (1813–1863), känd operasångerska (Helistö 2006:771–773; *Suomen kansallisbiografia* 2006).

²⁷ *tack=skyldig*] Ett streck efter ordet.

²⁸ *från*] Med svart bläck.

tillgifna

Augusta L – 1

25 Undra ej på mitt orediga haffs, betänk att jag ej sofvit mer
än högst obetydligt se'n vi skilldes – lofva mig tillika att detta ej
måtte få rum ibland Fru Barcks och andras – Köks spisens flammor äro dess
värdigaste offerlågor²⁹

---

²⁹ I vänstra marginalen står det med Augusta Lundahls handstil *När du, eller din man, skifver till Paris, så säg ett ord om att Hebe varit hos Er och med Er till Kyro.*

VI. I. 5

1 Min bästa Fredrique!¹

5 Nu säger du helt visst att jag är
rosenrasande som pluttrar² kråkfötter
på så grant rosenfärgadt papper, men
för contrastens skull tycker jag att det just
är i sin ordning; så mycket mer som
jag i dag hade den glädjen att emottaga
10 Herrskapets³ skrivelser och för att på något
sätt uttrycka⁴ min tacksamhet derföre, hvilket
ej kan ske med ord, har jag åtminstone
sökt upp mitt gentilaste papper⁵ Men
ett litet bref som jag för en fjorton dar sen
skref måtte således än ligga på posten,
15 eller har du ren fått en liten silhouette?
om du möjligtvis skulle känna igen
originalet så kan du ju placera silhouetten
ibland de andra vidunderliga figurerna
som prunka⁶ på locket⁷ af det lilla skrin jag begagnade
20 hos dig, der lär väl ännu finnas rum
för en till – föröfrigt var mitt bref
ett af de curieusaste, ty aldrig tror
jag att jag varit så tankspridd som då⁸

1 jag skref det, alla mina tankar hade rymt
ifrån mig till Helsingfors, och lemnat
mig så skamlöst alena med pennan i
handen; måtte jag nu helst kunna hålla
5 dem litet i styr, men det är du och din
man som gjort dem så olydiga att jag
alldeles intet mer tycks ha något att säga öfver
dem –

10 Genom Fredrika, sänder jag dig, Runeberg
mina hjertliga tacksägelser för det myckna,
myckna besvär du haft för Hebe⁹ (är du nu
nöjd Fredrique när jag ej directe skriver

---

¹ Överst på sidan upp och ner står det med Augusta Lundahls handstil *skicka hvarken min rosenbefängda styl eller mitt rosenrasande papper till Sverige*.

² *pluttrar*] Presens av *pluttra*, 'klottra' (SAOB P 1221)

³ *Herrskapets*] Fredrika (1807–1879) och Johan Ludvig (1804–1877) Runeberg (Klinge 2006:406–412; *Suomen kansallisbiografia* 2006).

⁴ *sätt uttrycka*] *sätt u-* med svart bläck.

⁵ *papper*] Ett streck efter ordet.

⁶ *som prunka*] Ovanför raden med införingstecken.

⁷ *locket*] Bläckplump på ordet.

⁸ I vänstra marginalen står det med Augusta Lundahls handstil *Låt, söta du, fråga efter brefvet på posten så att mina dumheter ej måtte bli något talämne på post Kontoret*.

⁹ *Hebe*] I grekisk mytologi var Hebe ungdomens gudinna, dotter till Zeus och Hera. Ett smeknamn som Augusta Lundahl fått inom Lördagssällskapet kretsar (*Nationalencyklopedin* 1992:471).

till Runeberg sjelf?) Verserna¹⁰ medföljer nu
afskrifna; den tredje versen ändrade jag något
15 på sitt gamla sätt, för att icke både rosen
och förgät mig ej'n skulle le, den femte
är också litet förändrad; rosen och eden
kan ej gerna skickas, ty flickor tala
ej gerna om kärlek; Jag kom en gång händel=
20 sevis att få Fröken R...s dikter i handen
och när jag tittattade¹¹ i den, förargade
mig hennes idkeliga upprepande af
Hon, Han och Hon, så att jag slängde
boken ifrån mig, och sedermera har jag
25 ej sett den, likvest har man sagt mig att¹²

1 der skall finnas flere nätta stycken¹³

Några andra små stumpar medfölja, just
icke för att inlemnas men med hvilka
5 Runeberg får göra hvad han behagar –
och om han än is¹⁴ med mig så - - nej, jag
törs ej mer plåga honom med att corrigera
Dessutom har jag af politik skickat
dig denna gång¹⁵ ”Verser som skola beveka” dig Fredrique
10 att bli min förespråkarska hos din man
så att han med mildhet ser ner till
hvad jag pluddrat¹⁶ Hvad lärkan på
höstmorgonen angår, så får jag nämna
att som jag ej äger eller studerat Nilsons
15 Fauna¹⁷ (vidare än om faglarnas¹⁸ läten,) hvilka
med bokstväfver ordentligt der finnas upp=
tecknade och stå att läsas,) så vet jag ej säkert
om de¹⁹ finnas så sent på hösten, men
för några dar sen tyckte jag mig ännu
20 verkeligen höra en sjunga, och att det
ej var af Kapten Thilmans²⁰ lärkor,
grisar som länge'sen trampat ut barn=

¹⁰ Augusta Lundahls dikt ”*Februaribloomman*” som publicerades i *Vinterblommor* i Sverige 1834 (se Lundahl 2007).

¹¹ *tittattade*] Felskrivning för *tittade*.

¹² I vänstra marginalen står det med Augusta Lundahls handstil *Pengarna äro återsända, men kär broder min har väl intet kommit sig till att hemta dem*.

¹³ *stycken*] Ett streck efter ordet.

¹⁴ *is*] Talspråklig form för *ids*. Otydligt.

¹⁵ *denna gång*] Ovanför raden med införingstecken.

¹⁶ *pluddrat*] Ett streck efter ordet.

¹⁷ *Nilsons Fauna*] Sven Nilsson (1787–1883): *Skandinavisk fauna* över däggdjur, fåglar, groddjur och ormar samt fiskar (1820–1855, delarna I–III). Det första verk i sin art som riktar sig till en bredare publik (*Nationalencyklopedin* 1994:175).

¹⁸ *faglarnas*] Felskrivning för *fåglarnas*.

¹⁹ *de*] Bläckplump efter ordet.

²⁰ *Kapten Thilman*] Postinspektorn i Tavastehus, sedermera borgmästaren i Tammerfors, kapten Ernst Fredrik Thilman, far till Aurora Erika Kurtén (Wilskman 1912:412).

skorna, kan jag försäkra²¹
men att jag också här begått samma²²

- 1 fel som då jag <nyttjade> stälde ande i orätt
genus, tror jag visst, ty lärka lär²³ väl vara fem;
ehuru jag tyckte att mas: här passade
bättre i stycket, och våren är väl mas: _
- 5 att förvissa mig om detta²⁴ äger jag ej något
Lexicon, men vore det så besatt att lärkan
också på Svenska skulle låta kalla sig: hon
så gingo också hela meningen i versen för=
lorad²⁵
- 10 Nu ha vi åter i qväll, likasom en några
föregående aftnar, mycket mörkt, men dessför=
innan ha vi haft <det> alla nätter det allra
herrligaste norrsken, säkert ha ni i Hfors²⁶ ej
kunnat se det sådant som jag ifrån mitt
- 15 kammar fenster²⁷, och jag kan trygt försäkra
dig att denna syn ersatt mig <för> de spektakler
ni äger i hufvudstaden och hvilka jag måste sakna²⁸
Man säger sig ej någon höst ha sett norrskenet
så ofta och så vidunderligt som i år²⁹; (jag säger man, ty
- 20 dig som skall skaffa mig Pihlflykt vågar jag
ej så ofta påminna att jag också har mina år
på nacken); så täta norrsken tyck³⁰ förebåda
en formelig Timbulvinter, ”³¹men ”det gör ingenting
jag sveper manteln kring”, om blott icke det
- 25 öfriga af Eddans³² profetia äfven går i fullbordan
att ”hvert blifver solsken sommarn derefter”,
visserligen hade vi väl i år en några timmars
betydligt svartare solsken³³ än vanligt, men om det skall
fortfara hela sommarn, så farväl då med
- 30 mitt glada hopp att för Herrskapet skryta af³⁴

²¹ *försäkra*] Ett streck efter ordet.

²² I vänstra marginalen står det med Augusta Lundahls handstil *Jag vågar ej be Runeberg som dessutom här så mycket besvär för mig, att afskrifva eller rättare renskrifva verserna innan de afskickas, men skulle du väl hos din Bror Fredrik kunna tala godt för mig, och be honom vara så mycket god och göra det är jag ej en plågoande.*

²³ *lär*] Ovanför raden med införingstecken.

²⁴ *detta*] En fläck på bokstaven *d*.

²⁵ *förlorad*] Ett streck efter ordet.

²⁶ *Hfors*] Förkortning (*Helsingfors*).

²⁷ *fenster*] Finlandssvenska, jfr *fönster* (SAOB F2265).

²⁸ *sakna*] Möjligen ett semikolon efter *sakna*.

²⁹ *som i år*] Ovanför raden med införingstecken.

³⁰ *tyck*] Bläckplump på ordet. Otydligt.

³¹ ”] Ett överflödigt citattecken av Augusta Lundahl.

³² *Eddan*] ”Benämning på två skilda verk i medeltida isländsk litteratur, den poetiska Eddan och den prosaiska Eddan. Innehåller dikter av mytologisk art samt dikter med motiv från germansk och nordisk hjältesaga (poetiska Eddan) och en handledning för samtida skalder (1220-talet) i den fornnordiska mytologin och den norröna poesin” (*Nationalencyklopedin* 1991:259).

³³ *solsken*] Ovanför raden med införingstecken.

³⁴ *af*] Otydligt, möjligen även *öfv*.

våra nejder³⁵ Helsa så mycket från oss samtliga
alla alla³⁶ dina släktingar hvilkas sällskap vi voro
så lyckliga att profitera utaf, helsa äfven Mamsell
Ahlstubbe³⁷ jämte tacksägelser för den glada stund
vi tillbragte hos henne och till hvilka minnet så³⁸

---

³⁵ *nejder*] Ett streck efter ordet.

³⁶ *alla alla*] Troligen en avsiktlig upprepning troligen skrivits med flit av Augusta Lundahl.

³⁷ *Mamsell Ahlstubbe*] Henriette (Johanna Fredrika) Ahlstubbe (1799–1867), en av Lördagssällskapets kvinnor och Augusta Lundahls väninna (Havu 1945:89).

³⁸ I vänstra marginalen står det *gerna återgår – God natt mina (får jag säga) älskade vänner, dröm nu helst en quart minut om Hebe*.

1 Bästa Fredrique!¹

Efter du förut blifvit van att af papprets utseende sluta²
till hvad som föregår inom mig då jag skrifver dig till, så lär
5 du också nu vänta något stort af mig; - och verkeligen, - stora
planer hvälfva sig inom den trånga omkretsen af min hjärna
hvilka Mamma der uppväckt, och hoppet dageligen och stundeligen
röser, men hvilka alla dock förstöras och upplösas om du och Runeberg
10 ogillande kasta era blickar på dem; der före fruktar jag billigt
att framlägga dem för dina ögon, ty jag har nu redan vänt mina
tankar vid att anse mina förhoppningar som vissa; men jag kan dock³
ej längre dröja härmed, på det att jag så snart som möjligt måtte
få min dom afkunnad⁴ Har du ej ibland hört talas om
att omväxlingen också äger något behag? – du har nu redan tillbringat
15 så många angenäma jular i Helsingfors, skulle du ej i år vilja försöka
huru du skulle ta dig ut med en tråkig jul i Tammerfors? – jag har
så många gånger förut anhållit om att få se dig hos oss, men då bjöd
jag blott dig alena och därför kom du ej⁵; nu när jag äfven får bedja den som jag då
ännu⁶ ej kunde bjuda tillika med dig, så har jag den förtröstan att mina
20 böner måtte finna nåd inför dig; Runebergs disputation kommer väl
i alla fall att hvila under helgen, ty sedan julfreden behörigen blifver
både in- och utblåst så är det alldeles oförlåtligt att tänka på kifva och gråla

1 om han det gör förfaller han ovillkorligt till böter som jag nog skall
veta att pålägga honom, och Hebes⁷ hot är fruktansvärdt; - men om han
också ej sysselsätter sig med disputationen⁸ så äger jag⁹ ju ändå intet det hopp
att få se sällskapet här¹⁰ Hebe ber så innerligt, så vackert!_ hon
5 har väl ej nektar att bjuda, men så mycket bastantare delicer¹¹ i det
stället: skinka, gröt och tortor; inga Guda-salar och inga molnkuddar
att hvila på, men små varma rum och dynor fyllda med trophéer
från höns och gäss (vackra symboler af Hebe) – Också kan jag ej sjelf erbjuda¹²
detta en gång, utan jag är nu blott Mammans organ som ber Eder att
10 ej tillintetgöra våra lifliga önskningar; men för en dag skall jag

¹ På brevpapperets vänstra sida står det *Fru Fredrika Runeberg född Tengström Helsingfors* (samt sigill, se kapitel 1.2).

² *sluta*] Ett tidigare ord under *sluta*.

³ *dock*] Ovanför raden med införingstecken.

⁴ *afkunnad*] Ett streck efter ordet.

⁵ *och därför kom du ej*] Ovanför raden med införingstecken.

⁶ *ännu*] På rad 18. På grund av *och därför kom du ej* (not 5) ryms ordet inte på den rätta raden.

⁷ *Hebes*] I grekisk mytologi var Hebe ungdomens gudinna, dotter till Zeus och Hera. Ett smeknamn som Augusta Lundahl fått inom Lördagssällskapets kretsar (*Nationalencyklopedin* 1992:471).

⁸ *disputationen*] Felskrivning för *disputationen*.

⁹ *jag*] Ovanför raden med införingstecken.

¹⁰ *här*] Ett streck efter ordet.

¹¹ *delicer*] Franska, 'läckerheter; delikatesser' (min översättning).

¹² *erbjuda*] Otydligt. Ett överstruket *att* ovanför raden utan införingstecken.

- dock anhålla om att helt och hållet få rå om Era personer, ty jag har fått löfte på att nu i helgen ha en liten tillställning i Pappas nya gård, då Bror Gösta¹³, kan tänka Hern!, skall agera värd och jag värdinna; och om¹⁴ Herrskapet ej komma hit till julqvällen så kommer
- 15 åtminstone andra eller tredje dagen för att se huru dråpliga figurer vi komma att göra; långtrådiga parodier på forna jular skänker dig hvarje dag hos oss, det kan du väl för¹⁵ variations skull ej alldeles visa ifrån dig¹⁶ men denna resa blir ett undantag från löftet¹⁷ som jag fått för nästa sommar¹⁸, besöket då får
- 20 på något vis ej bortprutas¹⁹
 Skrif för all del med nästa post och gif och gif²⁰ mig ditt svar på hvad jag anhåller om; jag har nu blott föreställt mig²¹ min jul i Ert sällskap, och <all> om du ej låter beveka dig att uppfylla hvad vi så mycket önska, så behöfver jag all den tid som ännu
- 1 återstår dit, innan jag kan vänja mina tankar vid den mot=
 satta föreställningen; det vore en ren grymhet att ej i det falla med det första skrifva –
- 5 Pappa och Mamma, utom deras förnyade anhållan bedja om si²² [---] hellsning; och om [---] nästan tid [---] Våra hellsningar ha varit så eldiga att de i ordets på d [---] <egentlig> hela bemärkelse fattat eld, och jag hinner omöjligt [---] mer raffsa om ett nytt bref – men det ligger också något
- 10 öfver [---] nytt i ett ihop plåstrat bref, du har väl aldrig förr emottagit [---] något sånt
- Men ack hvad jag skrifver illa i qväll, derföre är det bäst att sluta för att skona dig för²³ allt haffs; - jag har också så många gånger blifvit afbruten, att det knapt har kunn²⁴ bli mer ammanhängande²⁵; vi ha²⁶ haft främmand äfven un²⁷ allt detta och jag har för att underhjelpa conversationen ramlat några passager på claveret, och så åter satt mig till skrifbordet²⁸ Godnatt Fredrique! jag åkallar och inmanar alla drömmens genier för att sända dem till dig och ålägger dem att på allt sätt röra och uppmjuka ditt

¹³ *Gösta*] Gustaf Lundahl (1814–1844), Augusta Lundahls bror (Bergholm 1901:817).

¹⁴ *om*] Ovanför raden med införingstecken.

¹⁵ *för*] Ovanför raden med införingstecken.

¹⁶ *dig*] Ett streck efter ordet.

¹⁷ *löftet*] Ett tidigare otydligt ord under *löftet*.

¹⁸ *sommar*] Ovanför raden med införingstecken.

¹⁹ *bortprutas*] Ett streck efter ordet.

²⁰ *gif och gif*] Upprepning av Augusta Lundahl.

²¹ *mig*] Ovanför raden med införingstecken.

²² *si*] Papperet brännskadat, en del av ordet saknas. Möjligen *sin*.

²³ *för*] Ett tidigare ord under *för*, otydligt.

²⁴ *kunn*] Papperet trasigt, texten oläslig. Möjligen *kunnat*.

²⁵ *ammanhängande*] Papperet trasigt, en del av ordet saknas (*sammanhängande*).

²⁶ *ha*] Ovanför raden med införingstecken.

²⁷ *un*] Papperet trasigt, en del av ordet saknas. Möjligen *under*.

²⁸ *skrifbordet*] Ett streck efter ordet.

hårda hjerta så att du²⁹ med mildhet anser mina stora
planer; en blick af dig skall sedan förmå Runeberg att
ej eller afslå de böner hvilka framföras af

25

Din tillgifna

Augusta L—³⁰ | —³¹

---

²⁹ *så att du*] Ett tidigare ord under *så att du*.

³⁰ —] Augusta Lundahl har här använt ett längre streck.

³¹ I vänstra marginalen står det med Augusta Lundahls handstil *Kan du på något sätt underrätta mig om betydelsen på ett ord; det är namnet på en dräkt: à la Bouridan – jag förmodar att namnet är österländskt måhända etruskiskt – det är egentligen en nattrock och som Bror min kanske får – Men namnet har gifvit mig så mycket att fundera, låt mig för all del med nästa post höra resultaten af dina undersökningar.*

1 Min Egen Fredrique!²

5 Emedan jag ej tycker om lamen=
tationer³ och jag svårligen skall
kunna skriva utan att klaga
öfver min felslagna förhoppning
att se Herrskapet här, så måste
jag nu genast fatta det beslut
att blott skriva några ord och
10 vara kort; - En hjertlig tacksägelse
hembär jag dig⁴ för det sista brefvet⁵, hvilket, utom
den vägran det innehöll, var mig
oändligt välkommet, tacka äfven
Runeberg för att han åtminstone
15 är så god och säger att han
kommer och hellsar på Hebe⁶;
du gör ej det engång; - men
det är också för mycket begärtd
af mig, och jag kan ej begripa

1 huru jag så kunde öfverlemnna mig
åt ett hopp som jag hade så litet anled=
ning att förmoda se fullbordadt; -
och i sommar? – troligen får
5 jag då ej eller se Herrskapet här; -
hvad bryr du dig om Hebe stackare?
Jag har ofta tänkt, för att philosophera
efter Göstas⁷ method som en gång var
nära att fatta det beslut och aflägga
10 allt löje och skratt, såsom en onyttig
muskel vridning; jag har tänkt säger
jag, hvartill det skall tjena att
så mycket hålla utaf personer hvilka
man lär att känna blott för att
15 djupare erfara skiljsmessan från
dem: - nå, nå, men klagar jag
icke igen, jag som dock äger så
rika minnen och ser jag icke dig

---

¹ 1833?] Ett senare tillägg med blyerts.

² På brevpapperets vänstra sida text *Fru Fredrique Runeberg, född Tengström Helsingfors* (samt ett sigill, se kapitel 1.2).

³ *lamentationer*] ”Klagan, jämmer; i synnerhet i pluralis, ofta med nedsättande l. förringande innebörd, i bet. ’klagovisor’, ’klagolåt’”(SAOB L 143).

⁴ *jag dig*] Ovanför raden med införingstecken.

⁵ *brefvet*] Ovanför raden med införingstecken.

⁶ *Hebe*] I grekisk mytologi var Hebe ungdomens gudinna, dotter till Zeus och Hera. Ett smeknamn som Augusta Lundahl fått inom Lördagssällskapets kretsar (*Nationalencyklopedin* 1992:471).

⁷ *Göstas*] Gustaf Lundahl (1814–1844), Augusta Lundahls bror (Bergholm 1901:817).

20 sedan halft ledsen öfver mina
 tråkiga jeremiader, derföre måste
 jag tvinga mig att sluta ehuru

 1 jag skulle ha så oändligt mycket
 just nu att säga dig; du tror säkert
 ej ändå⁸ huru mycket jag håller af Er oh⁹
 huru öfverväldigande ledsamt jag
 5 detta ögonblick har efter dem som
 jag hade smickrat mig sjelf med att
 se här; du sade väl nej, men tänk
 ändå under dina nöjen ibland¹⁰ på Hebe,
 som hela hösten åter pjunkat¹¹, försedan
 10 söndag var det dans i staden, ovanligt
 här, men under det de andra¹²
 sig satt jag alldeles ensam i hela
 gården hemma, hvad man egenteligen
 kallar ledsamt har jag aldrig när jag
 15 är öfverlemnad åt mig sjelf, det är
 blott saknad efter mina vänner jag
 erfar¹³ Adieu! helsningar från
 alla härvarande till Herskapet¹⁴
 20 samteliga, men mest och varmast
 till Runeberg från din tillgifna

A – a

⁸ *ändå*] Ovanför raden med införingstecken.

⁹ *oh*] Felskrivning för *och*.

¹⁰ *ibland*] Ovanför raden med införingstecken.

¹¹ *pjunkat*] ”Klaga l. jämra sig (för småsaker l. utan anledning), gnälla l. knota (ynkligt) l. pjoska, klema, ’dalta’; vara löjligt gråtmild och känslösam” (SAOB P 984).

¹² Papperet trasigt, ett ord saknas.

¹³ *erfar*] Ett streck efter ordet.

¹⁴ *Herskapet*] Felskrivning för *Herrskapet*, Fredrika (1807–1879) och Johan Ludvig (1804–1877) Runeberg (Klinge 2006:406–412; *Suomen kansallisbiografia* 2006).

1 Egen Bästa Fredrique!

5 Din långvariga tystnad skulle
 föränleda mig att tro att du alldeles
 glömt fattig Hebe, om ej de superba
 vassbukarna med hundrade munnar¹
 skulle förkunna mig motsattsen²,
 ack hvad de äro läckra, tusen tusen
 10 gånger tack för dem, jag behöfver³ blott se dem
 för att tänka på min älskvärda värdinna
 i Helsingfors och när jag tar dem i mun_
 då tycker jag mig re'n vara hos dig
 de bidrogo också att göra min dans,
 15 i sin mån, lysande; hvarför fick jag
 <ej> bland mina öfriga gäster också ej
 den glädjen, att⁴ Herrskapet⁵,
 som jag redan hela hösten så angenämt
 hade föreställt att just skulle utgöra

1 kronan för min lilla fest – alldeles
 ledsamt skulle det dock ej blifvit till och
 med för Helsingfors' boar, hvar och en
 tycktes ha roligt; jag var sjelf så
 5 innerligt glad, och som man Gud nå's
 alltid ser hvarje föremål genom sig sjelf
 så ville jag så gerna öfvertyga mig
 att glädjen på mina gästers ansigten
 ej blott var konstlad⁶ Louise Munck
 10 var så snäll och kom till mig och
 bevistade min dans, men hon⁷ hade också
 en tolf mils kortare väg än Herrskapet
 Nu skola ni ej mer slippa mig, nu
 måste ni komma i sommar, sedan
 15 jag ej var så lycklig och fick se Er i
 jul hos oss; få se hur Ståhlberg⁸

¹ *munnar*] Ett tidigare ord under *munnar*, troligen *tungar*.

² *motsattsen*] Augusta Lundahl har skrivit ordet med två *t*.

³ *behöfver*] Ovanför raden med införingstecken.

⁴ *att*] Ett otydligt ord efter *att*, möjligen *emotta*, två tidigare ord under *att emotta*.

⁵ *Herrskapet*] Fredrika (1807–1879) och Johan Ludvig (1804–1877) Runeberg (Klinge 2006:406–412; *Suomen kansallisbiografia* 2006).

⁶ *konstlad*] Ett streck efter ordet.

⁷ *hon*] Ovanför raden med införingstecken.

⁸ *Ståhlberg*] Carl Henrik Ståhlberg (1799–1878), J. L. Runebergs vän och medlem i Lördagssällskapet (Sorvali 2007:374–375; *Suomen kansallisbiografia* 2007).

uträttar denna commion⁹, han har
gifvit mig det löfte att göra allt
hvad honom är möjligt för att
20 förmå Herrskapet att uppfylla
detta hopp¹⁰, men för ingen del

1 få ni bo i Kangasala¹¹, det är¹² mycket
billigare att bo i staden eller på
Hajharla¹³, i en gård som ligger helt
nära till vårt dervarande hôtél; -
5 sjöar finnas der Guds gåfvor, och
dessutom ett vackert och högt berg,
som är mera rart här uppe; låt
se hvad Ståhlberg nu kan göra?
han har uppdrag att vidare detaillera¹⁴
10 allt detta, var nu ej döf för alla
våra böner¹⁵

Framför min hellsning och oändliga
tacksägelse till din Bror för sånger=
skan Johanna¹⁶, som allt se'n julaftonen
15 sutit och thronat öfver mitt Forte Piano,
den bästa plats jag kan erbjuda henne,
hvar och en, både mer och och mindre
bekant, har redan på afstånd känt
igen henne, så att jag ej vet huru
20 det af dig colorerade exemplaret skall
vara likare; det skall bli roligt att också

1 se det¹⁷ Gösta¹⁸ har uppdrag att vidare
tala om ramar¹⁹

Många tusende hellsningar
från Pappa och Mamma till
5 Herrskapet alla, också mina äro
du så god och framför, men
isynnerhet de varmaste till
Runeberg från din tillgifna

10 Augusta

⁹ *commion*] Felskrivning för *commission* (*kommission*), "(†) anförtrött värv (i synnerhet av tillfällig art); uppdrag" (SAOB K 2007).

¹⁰ *hopp*] Ett tidigare ord under *hopp*, troligen *löfte*.

¹¹ *Kangasala*] Socken i Birkala härad och domsaga i Tavastehus län (*Nordisk familjebok* 1910:766).

¹² *är*] Ovanför raden med införingstecken.

¹³ *Hajharla*] Haihara gård arrenderad av familjen Lundahl (Sumelius 1952:27).

¹⁴ *detaillera*] *Detaljera*, "i detalj l. utförligt l. omständligt redogöra för ngt l. framställa l. berätta l. omtala l. beskriva l. uppräknat ngt" (SAOB D 1100).

¹⁵ *böner*] Ett streck efter ordet.

¹⁶ *Johanna*] En bild av sångerskan Johanna v. Schoultz (1813–1859), känd operasångerska (Helistö 2006:771–773; *Suomen kansallisbiografia* 2006).

¹⁷ *det*] Ett streck efter ordet.

¹⁸ *Gösta*] Gustaf Lundahl (1814–1844), Augusta Lundahls bror (Bergholm 1901:817).

¹⁹ *ramar*] Ett streck efter ordet.

1 Egen, snälla Fredrique!

Är det ej något annat som
hindrar Herrskapet¹ från att i
5 sommar hitkomma, än de i ditt
sista bref omnämnda betänkligheter
i anseende till någon resa för oss,
så låt då alla reseplan fara –
Vårt nöje för sommarn ha vi
10 härvarande redan i tankarna
målat oss; förstör det derföre ej
genom att utebli från den till=
ämnade vistelsen här² Tillåt
mig nu äfven att få uppkasta
15 min stora plan för Dig³; skulle
Herrskapet välja vårt småstads lif⁴

för landtlifvet så, utom det att
Herrskapet alltid äro så oändeligt
välkomna till oss, kunna rum
fås hos en Fru Tackmander (i parenthes
5 mor till min lilla snälla⁵ dotter, som
re'n trissar i min säng och väntar på
mig) helt nära till oss, hos henne kan
fås antingen⁶ tre rum i öfre våningen,
två, eller tre, eller ett i den nedra;
10 Eller också på hajharla⁷, tre fjerdedels
mil från staden; i den omtalta⁸ bondgården
finnes väl ej mer än tvenne rum,
men det ligger så nära till vårt
lilla boställe, och för att så mycket
15 oftare kunna vara tillsammans
har Pappa redan ”låtit bud utgå”
för⁹ stockhemtning, på det att
en beboelig karakters byggnad

¹ *Herrskapet*] Fredrika (1807–1879) och Johan Ludvig (1804–1877) Runeberg (Klinge 2006:406–412; *Suomen kansallisbiografia* 2006).

² *här*] Ett streck efter ordet.

³ *Dig*] Ett tidigare ord under *Dig*.

⁴ I vänstra marginalen står det med Augusta Lundahls handstil *Tusen faldiga tacksägelse för ditt sista vänskapsfulla bref – det gjorde oss mycket oredt att du varit sjuk men kom bara hit i sommar och du skall få se att Hebe skall bli din Läkarinna, och låt alla sjukdomar fara ut för forsen, eller som det står i den Finska visan*. Tre otydliga ord.

⁵ *snälla*] Felskrivning för *snälla*.

⁶ *antingen*] Ett tidigare ord (*ett*) under *antingen*.

⁷ *hajharla*] Haihara gård arrenderad av familjen Lundahl (Sumelius 1952:27).

⁸ *omtalta*] Ovanför raden med införingstecken.

⁹ *för*] Ett tidigare otydligt ord under *för*.

20 bestående af tre rum!, måtte än
till midsommar kunna uppföras,
och skulle Herrskapet behöfva flere
rum¹⁰ så kunna ju våra mycket väl

1 begagnas, ehuru eldstäder¹¹ till dess
ej kunna åstadkommas¹² Nu ha
vi uträknat att som Runeberg är
5 ledig till mid sommar, så kommo
Ni väl hit till dess, res då genast
upp till Hajharla, der ute äro vi
då helt visst; och, lita på mig,
med öppna armar skola Ni emottagas
10 Jag törs ej tänka på huru glad jag
skulle bli¹³, [---]¹⁴ sällt det var
att med Eder få utvaka solens
korta midnatts slummer, och från
mitt älskade berg få säga den
15 god natt och god morgon i Edert
sällskap; vi ha ju tillsammans
tillbringat en stund af natten
vid Kyro fall¹⁵, kommen nu
äfvén för att med mig njuta af
20 midsommar nattens milda behag
du skall få se att ehuru in¹⁶
skränkt, är dock utsigten täck
från berget¹⁷

1 Men jag skrifver så utmärkt
illa åter, det märks mer än väl
att tankarna äro för mycket öf=
5 verväldigade af de bilder med
hvilka hoppet så skönt tecknar
nästkommande sommar –
Bästa Fredrique, låt ej hoppet
komma på skam!¹⁸

10 En sak måste jag berätta dig
ännu från julen, efter du var
så god och lemnade mig en kort
öfversigt af din; - också hos oss vankades

¹⁰ *rum*] I vänstra marginalen.

¹¹ *eldstäder*] Ett tidigare *d* under bokstaven *l*.

¹² *åstadkommas*] Ett streck efter ordet.

¹³ *bli*] Ovanför raden med införingstecken.

¹⁴ Två otydliga ord, även tidigare ord under orden.

¹⁵ *Kyro fall*] Kyrofors (fi. Kyröskoski) i Tavastkyro. Uppmärksammades redan på 1700-talet och blev under 1800-talet en av Finlands främsta natursevärdheter med en fallhöjd på ca 20 meter (*Uppslagsverket Finland* 2005:179).

¹⁶ *in*] Bläckplump efter *in*.

¹⁷ *berget*] Ett streck efter ordet.

¹⁸ *skam*] Ett streck efter ordet.

15   mycket julklappar och julgubben
              eller hvad man vill kalla honom, hade
              synnerligt godt öga till mig; och
              vet du att jag äfven fick en Hebe¹⁹,
              hon hänger nu i förmaket²⁰

20   Det stygga pappret som just blir
              slut nu, när jag en gång kom på
              trafven att börja och sqvallra litet,
              men så godt kan det vara för dig –

                          Alla härvarande bedja så oändligt
              hellsa Herrskapet alla, och som vanligt

25   Runeberg varmest från din tillgifna
                          Augusta
                          Också kallad snus Hebe

---

¹⁹ *Hebe*] I grekisk mytologi var Hebe ungdomens gudinna, dotter till Zeus och Hera. Ett smeknamn som Augusta Lundahl fått inom Lördagssällskapets kretsar (*Nationalencyklopedin* 1992:471).

²⁰ *förmaket*] Ett streck efter ordet.

VI. I. 10

1 Min friidh och hellsning varder
Tig härmed tillsänd, från thetta
vårt Boo ställe Hajhara¹, året
efter Christi bördh thet 1834^{de}
5 dagen, then 30 Aprilliis²

Bästa Fredredrika! Börjar
jag kanske ej storståtligt? men när
jag rätt ser omkring mig i denna
10 vår lilla kammare som blott³ är
nyad, så måste mitt storagtige tale,
som Holberg⁴ säger, snart ge vika för
mindre högttrafvande meningar;
jag lofvade dig i mitt sista bref
15 att underrätta dig om hvad som
Hajhara kunde prestera och jag är
nu så mycket mer i stånd att
uppfylla detta löfte som vi i en
vecka bott härute; Mamma har
20 flyttat ut för att efterse och in=
spectera arbetsfolket som börjat
att bygga vårt stora tre=kamrade
palais de plaisir, Audotia⁵ och
jag äro med och äro ömsom
25 Mammans städerskor, kokerskor och
sällskapsdamer, för resten flacka vi

1 kring berg och backar⁶ Herrskapets rum
ha vi redan öfverenskommit med
värdsofolket om, för hyra och skurning
tillika begära de i månaden 2 RS:⁷
5 och låta ännu afpruta till och med
detta ringa pris om man så önskar⁸
folket är för öfrigt alldeles ovanligt
beskedligt och tjenstaktigt, vi se
dageligen prof derpå, emedan vi
10 äfven nu bo hos dem i en liten
kammare, Herrskapets blifvande
rum kunde vi ej få under denna

¹ *Hajhara*] Haihara gård arrenderad av familjen Lundahl (Sumelius 1952:27).

² *Aprilliis*] Ett streck efter ordet.

³ *blott*] Ett tidigare ord under *blott*.

⁴ *Holberg*] Ludvig Holberg (1684–1754), norsk-dansk författare (*Nationalencyklopedin* 1992:72).

⁵ *Audotia*] Audotia Oftschinnikov, familjens långvariga husmamsell (Sumelius 1952:19).

⁶ *backar*] Ett streck efter ordet.

⁷ *RS*] Förkortning på en myntenhet, möjligen silverrubel.

⁸ *önskar*] Möjligen en punkt efter *önskar*.

byggnads tid som vi⁹ ej än ha eget tak
15 öfver hufvudet, emedan de för
det närvarande njuta rang, heder
och värdighet af byns förnämsta
lärosäte och uti¹⁰ kringliggande nejdern
20 uppväxande ungdom inpluggas
och plantas der vishet och lärdom¹¹
och skolmästarn med familie
bor der äfven, men i Juni äro
de borta och det skall väl ej då
för Herrskapet blifva okänt att
inträda i så distinguerade rum

1 ett snygt kök med bakugn bör
jag ej eller glömma säga dig att
här fins, men framför allt kan
5 jag skryta med värdsfolkets ovanliga
upp märksamhet; som ett litet exempel
härpå vill jag nämna hvad som nu
just hände mig; Audotia och jag
gingo ut för att söka blåsippor,
och hade jag funnit någon så
10 hade jag skickat dig denna blåögda
hellsning från Hajhara; under
vägen råkade vi husbonden på
hvilken frågan hvart vi skulle
gå vi svarade att vi skulle efter=
15 se om det redan funnes blåsippor,
sedan han vist¹² oss vägen till en
hage och vi nu med oförrättadt
ärende kommo hem, hörde vi¹³ att
han kommit hit från sitt arbete
20 och skickat ett af sina barn ut i
skogen för att söka blommor
åt oss, hvad resultatet blir
af denna hans goda afsigt vet
jag ej ännu; och det blott

1 af mig för att visa dig deras
god vilja som yttrar sig på så
många sätt¹⁴ fisk, ägg, smör
och mjölk fås här, de ha lofvat¹⁵
5 att tillsäga sina fiskare om att

---

⁹ *vi*] Ovanför raden med införingstecken.

¹⁰ *uti*] Ovanför raden med införingstecken.

¹¹ *lärdom*] Felskrivning för *lärdom*.

¹² *vist*] Bläckplump på ordet som är otydligt.

¹³ *vi*] Ovanför raden med införingstecken.

¹⁴ *sätt*] Ett streck efter ordet.

¹⁵ *lofvat*] Otydligt.

i sommar här utbjuda sin fångst
om foglarna åter här äro nog
dumma för att låta skjuta sig
så förskaffar Runeberg dig visst
10 rika fångster; för min del skulle
jag helst se att de stygga
hökarna och gladorna som
skrämma bort sångfoglarna blefvo skjutna¹⁶, men
nej, dem får Runeberg dock ej
15 skjuta, de segla så stolt och
lungt i luften¹⁷ inte¹⁸ får
han skjuta Hajhara tippan eller
Mamma ber tusenfallt helsa
20 Om du nu ej kommer och om
Runeberg ej kommer så blir jag i
förtviflan, mitt hjerta klappar just
högt af längtan att se Er, och att
det ej är något förblommerat tale
derom öfvertygar dig din tillgifna
Augusta L -¹⁹

---

¹⁶ *blefvo skjutna*] Ovanför raden med införingstecken.

¹⁷ *luften*] Ett tidigare ord under *luften*. Ett streck efter ordet.

¹⁸ *inte*] Otydligt.

¹⁹ I brevet ingår även två blåsippor och en lapp med Augusta Lundahls handstil *Försmå ej dessa bedjande små, deras anblick har gjort mig en så innerlig glädje; de vilja nu derför äfven helsa Er med sina klara ögon blå*. På lappen står även med blyerts texten *Två blåsippor*, som inte är av Augusta Lundahl.

1 Min egen Fredrique!¹

Som jag nu så snart hoppas
att få se dig här, så skall jag
5 i största korthet blott omnäm=
na de omständigheter som du
oundgängligen önskar veta in=
nan afresan; om du ej vore i
tillfälle att medtaga den lilla
10 upppassarinnan så vet jag att
Kärkinens tjänstefolk som äro
så beredvilliga, säkert skola
lemna dig sitt biträde, och
under höbergnings tiden Cl² har
15 jag redan i byn ut sett en flicka
som skall åtaga sig detta,
ehuru jag ännu ej nämt derom

1 ett ord för dem; sängkläder säger
värdinnan sig äfven äga, men af
hvad halt³ de äro kan jag som ej
sett dem göra besked för⁴

5 Ett bör jag dock ej förgäta att säga
dig innan du kommer till Hajhara⁵
och det är att du i din rika inbill=
ning ej måtte måla dig denna
nejd som utomordentligt skön,
10 tvertom, utsigten från Haihara
är inskränkt men täck, och dock
kan man i alla fall ej underlåta
att <den> räkna den bland ”Vår
Herres sköna èdyllers” antal, lika-
15 såväl som de af Cygneus⁶ så
benämnda vackra Kangasala
trakterna⁷ Men nog härom
Årstiden har smyckat sig på det
herrligaste för att välkomna Er
20 och med en förhoppningsfull

¹ På brevpapperets vänstra sida står det *Fru Fredrika Runeberg Helsingfors* (samt ett sigill, se kapitel 1.2).

² Cl] Två osäkra bokstäver som liknar Cl.

³ halt] ”(Ngs l. ngts) inre (andliga) beskaffenhet l. kvalitet l. innersta natur l. ”kaliber” l. värde; (ngts) egentliga l. rätta innebörd” (SAOB H 122).

⁴ för] Ett streck efter ordet.

⁵ Hajhara] Haihara gård arrenderad av familjen Lundahl (Sumelius 1952:27).

⁶ Cygneus] Möjligen Fredrik Cygnaeus (1807–1881), professor, skald och medlem i Lördagssällskapet (Klinge 2003:306–310; *Suomen kansallisbiografia* 2006).

⁷ trakterna] Ett streck efter ordet.

otålighet räknas de återstående
dagarne innan Ni hitkomma
af begges Eder tillgifna

Augusta

25

T-fors den 9 Juni 34⁸

---

⁸ 34] Ett senare tillägg med blyerts.

Tammerfors den 2 Sept: 1834

1 Egen bästa Fredrique!¹

Ändteligen, efter att ha fullpluttrat
 en hel hop bref hvilka skola lådsas
 5 vara af det sirliga complimenterande
 slaget, får jag således tacka dig helt
 rätt och slätt men på det allra hjert=
 ligaste för dill² vänskaps fulla bref, men
 ännu mer för den oförgätliga tid du
 10 och Runeberg tillbragte så nära oss; ifrån
 den söndag Herrskapet afreste till derpå föl=
 jande fredags afton dröjde jag kvar på
 Haihara³, der hvart föremål som min
 blick hvarje gång den höjde sig från sitt
 15 trägna arbete, föll på naturligtvis fram=
 kallade något minne från Eder, också
 tycktes lommar, spofvar och hökar aldrig
 ha uppstämt sina klagosångar så
 oafbrutet som då, och aldrig nedstäm=
 20 de deras toner mitt sinne så mycket
 förr som dessa dagar; litet före min
 afresa gick jag i Herrskapets tomma rum
 hvilka jag ej de öfriga dagarna hade
 haft hjerta att besöka, men jag vill ej
 25 ens nämna huru sorgligt det var för
 mig att inträda i dem; du hör mig
 säkert hellre berätta några ord om det

1 glada, högtidliga brölloppet jag som brud=
 tärna bevistade; vigseln skedde i kyrkan
 som för en sådan ceremonie genom de
 5 öfver hvarandra höjda bänkarna egenteligen
 är lämplig, och de på⁴ ömse sidor välklädda gästerna,
 damerna i sina rika blomsterprydnader, hade
 säkert erbjudit en grann syn om ej mitt
 sinne varit fångslatt af orgelmusiken sant⁵
 det högtidliga i en persons vigsell som man
 10 ej med likgiltighet omfattar⁶ Dansen var
 ganska liflig och jag förnyade der en gammal

¹ På brevpapperets vänstra sida står det *Fru Fredrika Runeberg född Tengström Helsingfors* (samt tre sigill och en stämpel där det står Tammerfors på ryska, om sigillen se kapitel 1.2).

² *dill*] Felskrivning för *ditt*.

³ *Haihara*] Haihara gård arrenderad av familjen Lundahl (Sumelius 1952:27).

⁴ *på*] Ovanför raden med införingstecken.

⁵ *sant*] Felskrivning för *samt*.

⁶ *omfattar*] Ett streck efter ordet.

15 bekantskap med brudens yngsta bror, en⁷
 Lieutnant Munck från Sverge, som jag ej
 sett på tio år (i förtroende den första som
 lådsade courisera mig), då var han en
 liten vacker gosse nyss blifven student, nu
 20 en lång, smärt Herre⁸ Hos Langenskiölds⁹
 passerade jag äfven ett par dar, som
 voro oändligt angenäma; en liten ersättning
 för den saknad jag erfarit efter Er¹⁰ och
 nu efter min hemkomst har jag åter varit
 på Haihara, plaskat både på och i
 25 Kaukajärvis¹¹ böljor, och befinner mig
 nu i staden knapt än riktigt hem=
 mastadd här, i morgon få vi marknad
 en orolig tid, men desto tystare blir

 1 hösten efter Brödernas¹² afresa; lita på
 att jag då ofta skrifver dig till och
 tvingar dig att ej i hufvudstadens buller
 så snart glömma att jag finnes, och att
 5 besvara mina bref kan du väl ej vara
 så grym och neka mig; med Bröderna
 skall jag¹³ begagna mig af Runebergs löfte
 och med skicka till honom ett hvitt blad,
 han förstår säkert bladets bön, och till
 10 dig anlitar jag mig som min¹⁴ förespråkarska,
 bed honom ej förskjuta den bedjande lilla.
 Calle¹⁵ slår an accorder på mitt nyss¹⁶
 stämnda instrument och lockar mig från
 skrifbordet som jag redan temmeligen
 15 länge occuperat, ty detta är som jag
 redan sagt visst ej mitt första bref
 i dag och jag börjar att känna mig
 helt yr i hufvudet¹⁷ Emottagen
 således begge Föräldrarnas varma
 20 återhellsningar, och sedan du behö=
 rigen och på det vänskapligaste fram=

⁷ *en*] Ett tidigare ord under *en* som börjar med *f*.

⁸ *Herre*] Ett streck efter ordet.

⁹ *Langenskiölds*] Anders Gustaf Langenskjöld (1771–1853), landshövding i Kymmenegårds län, gift med Hedvig Gustafva (f. Gripenberg) (1783–1850). Deras döttrar Beata Lovisa Gustafva (Louise) Langenskjöld (1803–1882) och Eva Sophia (Sophie) Langenskjöld (1813–1853) var Augusta Lundahls väninnor (Carpelan 1958:690).

¹⁰ *Er*] Två dekorativa streck efter ordet.

¹¹ *Kaukajärvi*] En sjö i Messuby socken. Haihara gård ligger vid Kaukajärvis strand.

¹² *Brödernas*] Gustaf Lundahl (1814–1844) och Karl Lundahl (1818–1855), Augusta Lundahls bröder (Bergholm 1901:817).

¹³ *jag*] Ovanför raden med införingstecken.

¹⁴ *min*] Ovanför raden med införingstecken.

¹⁵ *Calle*] Karl Lundahl (1818–1855), Augusta Lundahls bror (Bergholm 1901:817).

¹⁶ *nyss*] Ett överstruket ord efter *nyss*.

¹⁷ *hufvudet*] Ett streck efter ordet.

fört en hellsning från mig till Runeberg
ber jag Dig att stundom minnas
Din tillgifna
Augusta

Åbo den 5 juni 1835

1 Min Bästa Fredrique!

Det torde förvåna dig att emotta
 ett bref från Augusta Snushebe daterad
 5 Åbo, men redan fjorton dar har jag
 tillbragt här hos min goda, så högt aktade
 Fru Salmberg och delar med henne sam=
 ma kammare; närmare midsommar
 kommer jag hem, sedan Mamma först
 10 kommit efter mig; nu tar jag lectioner
 för Pianisten Schwanke¹, och har hittills
 tagit mina timmar på Antoinettes²
 flygel, men nu reser hon bort till
 Stockholm i dag eller i morgon, och
 15 jag känner henne redan nog för att det
 ej skall kosta på mig att se en³ fortsätt=
 ning af denna så angenäma bekant=
 skap så snart afbruten; nu är all min
 jalousie⁴ mot henne bortviken, ty hon
 20 förtjenar så väl all Herrskapets vänskap
 lika så litet är jag mer jaloux på de
 söta flickorna Prytz⁵ sedan jag sett
 dem och varit i sällskap med dem
 på flere bjudningar, och sist hos
 25 Fru Tengström hemma hos dem;
 de äro mycket omtyckte och ingen brillant⁶

1 bjudning kan ske dem förutan, och hvad
 Hannas röst är behagfull; - är det nu derföre
 eller för att i bottnet af mitt hjerta någon
 dold jalousie ännu gömmer sig mot
 5 Maria i anseende till Runebergs vänskap
 för henne, men en nästan starkare
 dragningskraft fäster mig vid Hanna.

Stackars Stormbom, hans hjerta tycks
 nu så ända till rötterna vara bort=
 10 knipit af Maria, men det ser nästan
 ut som han skulle sucka förgäfves⁷

¹ *Schwanke*] Professor Schwanke, Augusta Lundahls pianolärare i Åbo (Sumelius 1952:14).

² *Antoinettes*] Möjligen Antoinette Betty Concordia Rotkirch (1807–1898) (Carpelan 1958:938).

³ *en*] Bläckfläck på ordet.

⁴ *jalousie*] Franska för 'avund, avundsjuka' (min översättning).

⁵ *flickorna Prytz*] Maria (1816–1849) och Hanna Prytz (u.å.), Fredrika Runebergs kusinbarn (Mazzarella 2007:111–113).

⁶ I vänstra marginalen står det *I går, den femte Juni, var jag ombord på Ellida och nedföljde Antoinette Rotkirch som nu är afrest till Stockholm.*

⁷ *förgäfves*] Ett streck efter ordet.

Denna vecka hade jag ett brev från

15 Sverge och derur vill jag citera några
 deruti citerade mundtliga ordalag;
 min unga Upsala Correspondent⁸ säger
 i sitt brev sig för Atterbom⁹ ha uppläst
 rader ur min skrifvelse rörande Runeberg,
 20 hvad jag egenteligen då skref minns jag
 ej mer, men då jag slutligen nämner något
 att hans fides¹⁰ i Sverge hade förminskat
 eller att man kände honom orätt efter
 hans recension öfver Svenska skalder (du
 kan väl tänka att jag ej utlät mig i dessa
 25 ordalag) hade Atterbom svarat: ”¹¹ deri har
 ”hon orätt; ty åtminstone hvad min
 ”person beträffar, så får jag säga, att¹²

1 ”jag alltid skattat Runeberg högt, både
 ”före och efter den omtalade Recensionen,
 ”som visserligen var obilligt sträng, för
 ”att tala om hans utlåtande om alla
 5 ”andra – mig sjelf må jag ej nämna_
 ”ehuru han tygat till mig har jag dock i
 ”fordna dar fått erfara värre – men oakadt
 ”allt detta hade jag dock ämnat skrifva
 ”en välljudande Recension öfver hans så
 10 ”prisvärda Elgskytta¹³, då likväl Franzén¹⁴,
 ”bad mig afstå derifrån, för att sjelf
 ”som landsman få visa honom sin
 ”tacksamhet – den blef dock sedan
 ”aldrig på papper tolkad” – Så
 15 långt Atterbom; nu må jag sjelf tala
 några ord efter pappret ännu tillåter;
 några förnuftiga ord kanske? – nej det
 blir nu intet utaf ehuru jag är i en
 skola och dagligen hör lexor och före=
 20 läsningar, men det fastnar ej mer
 på mig, la nature est plus forte que

⁸ *Upsala Correspondent*] Adolf Busch, bergsmästare och vän till Augusta Lundahl: Systerson till skaldens, professorn i Uppsala Per Daniel Amadeus Atterboms (1790–1855) maka (Westermarck 1913:98; Sumelius 1952:30).

⁹ *Atterbom*] Per Daniel Amadeus Atterbom (1790–1855), författare, kritiker, professor i teoretisk filosofi samt estetik och modern litteratur vid Uppsala universitet (*Nationalencyklopedin* 1990:103).

¹⁰ *fides*] 'Gunst' (SAOB F 498).

¹¹ ”] Ett överflödigt citattecken av Augusta Lundahl.

¹² I vänstra marginalen står det *Stormbom går här förbi – man påstår nu att [ett ottydligt ord, eventuellt sen] Maria förskjutit honom skall han vara förlovad med Hanna – Jag talar Åter hörensagen.*

¹³ *Elgskytta*] J. L. Runebergs första hexameterrepos *Elgskytterne* 1832 (Klinge 2006:406–412; *Suomen kansallisbiografia* 2006).

¹⁴ *Franzén*] Frans Michael Franzén (1772–1847), författare, biskop i Härnösand och professor i historia och moral (Klinge 2004:68–72; *Suomen kansallisbiografia* 2004).

moi¹⁵ jag vill nu endast fråga
 hvar och huru skola Herrskapet till=
 bringa sommaren, Carolina Leopold¹⁶
 25 skref att hon ej mer har hopp om att
 få Er till grannar, och tillika säger

 1 hon mig att jag ej mer får vänta
 henne till Tammerfors, och jag hade
 gjort mig en¹⁷ så säker¹⁸ räkning härpå, men
 det går ej mer som i fjol att alla för=
 5 hoppningar blefvo uppfyllda för mig,
 ungdom och lycka följas åt och jag
 erfar nu att jag åter är ett år äldre
 än i fjol; och när ingen menniska
 här känner igen mig, ty jag har ej
 10 varit här på fem, sex år, tänker jag
 alltid med Fru Lenngrens¹⁹ ord ”tiden
 gör obotliga skador.”²⁰
 Fru Salmberg²¹, den goda, den aktnings=
 värda, ber mig så oändligt hellsa
 15 Herrskapet²², och jag är öfvertygad att
 du ej med likgiltighet emottar den
 hellsningen²³ Men jag åter, skall jag
 med stolthet höja mitt hufvud och
 20 ej hellsa Runeberg, som nu alltsedan
 min sista Helsingfors’ sresa ej sagt mig
 ett enda ord som helst skulle klinga
 som en svag helsnings efterklang; aj,
 aj, ändå, när jag till midsommar
 kommer till Hajharla²⁴ der jag ej varit
 25 sen medlet af September i fjol, hvad den
 lilla promenad käppen som han täljde
 åt mig skall följa mig på alla utvandrin=
 gar och förtälja mig många minnen²⁵
 Tänk då du roar dig äfven ibland på
 30 Augusta Lundahl²⁶

¹⁵ *la nature est plus forte que moi*] ’Naturen är starkare än jag’ (min översättning). Ett streck efter ordet.

¹⁶ *Carolina Leopold*] Carolina Leopold (1811–1852), Augusta Lundahls väninna (Westermarck 1913:236).

¹⁷ *en*] Ett tidigare ord under *en* (*ett*).

¹⁸ *säker*] Ovanför raden.

¹⁹ *Fru Lenngrens*] Anna Maria Lenngren (1755–1817), skaldinna (Westermarck 1913:236).

²⁰ Ett streck efter citattecknet.

²¹ *Fru Salmberg*] Anna Salmberg (f. Brinck) (1788–1868), Augusta Lundahls och Fredrika Runebergs lärarinna och föreståndarinna för Salmbergs pension i Åbo. (Mäkelä-Alitalo 2006:579–580; *Suomen kansallisbiografia* 2006).

²² *Herrskapet*] Fredrika (1807–1879) och Johan Ludvig (1804–1877) Runeberg (Klinge 2006:406–412; *Suomen kansallisbiografia* 2006).

²³ *hellsningen*] Ett streck efter ordet.

²⁴ *Hajharla*] Haihara gård arrenderad av familjen Lundahl (Sumelius 1952:27).

²⁵ *minnen*] Ett streck efter ordet.

²⁶ I vänstra marginalen står det *Jag har hört att Anna Snellman skall bli din Svägerska, är det sant så gratulera henne – Carolina Bergbom afslår väl ej mina hjertliga lyckönskningar.*

1 Min bästa Fredrique!

Hvad som ej mer är en hemlighet
5 för dig ämnade jag väl sjelf yppa,
men sedan jag visste att Runeberg
enligt min hjertliga önskan hade blifvit
delaktig af förtroendet, anade jag tillika
att du skulle veta deraf, hvarföre jag
10 ej gjorde mig så alldeles samveta af att
på postdagarna som i sommar varit
så synnerligt upptagna, begagna den
lilla återstående tiden för att skriva endast
till någon, du vet väl hvem; - du borde
15 väl som äldre vän också visserligen ha
äldre anspråk på bref från mig, men
ho kan förklara det välde hjertat ibland
utöfvar på oss små flickor, ehuru du
och Runeberg der i full besittning
20 neha² Edra fordna platser; ja, stund
äro mina tankar hos Er, och nöjd
jag³ om Ni blott hälften så ofta
komma⁴ ihåg Er lilla Hebe⁵

1 [Rad 1 saknas]
Och lycklig, utsägligt lycklig är jag a⁶
Runeberg, att Du med välvilja omf [---]
den person vid hvilken jag oåterkal [---]
5 är fästad; skulle Runebergs ogillande a [---]
följa mitt val, hvad det djupt, skulle s [---]
ta mig, men nu är det ju intet så,
Carolina Leopold sagt mig, han nä [---]
sluten ju oss begge till sitt hjerta o [---]
10 önskar oss begge, likasom du, en san [---]
lycka, men bed honom ändå att h [---]
sjelf har den godheten för mig o [---]
sänder mig någon skriftlig öfve [---]
gelse härom, jag är ej nöjd at [---]
15 då frågan är om mina vänne [---]
omdömen blott få emotta dem [---]
af andra som hörensagen

¹ Hösten 1836] Ett senare tillägg med blyerts.

² neha] Papperet trasigt, en del av ordet saknas, (möjligen *inneha*).

³ Papperet trasigt, flera ord saknas i början av raden.

⁴ Papperet trasigt, flera ord saknas i början av raden.

⁵ Hebe] I grekisk mytologi var Hebe ungdomens gudinna, dotter till Zeus och Hera. Ett smeknamn som Augusta Lundahl fått inom Lördagssällskapets kretsar (*Nationalencyklopedin* 1992:471). Ett streck efter ordet.

⁶ a] Resten av ordet saknas, en del av brevets högra sida saknas, följande rader (3–6, 8–16) ofullständiga.

hos dig står jag i mycken förb⁷
för ditt sista vänskapliga bref, [---]
skulle mundtligen ha tusen s [---]
att med dig samtala om [---]
ser dock⁸ mörkt ut för mig a [---]
få komma och helsa p [---]
visst är att jag just län [---]
[Minst en rad saknas]

---

⁷ *förb*] Resten av ordet saknas, en del av brevet högra sida saknas, följande rader (19–24) ofullständiga.

⁸ *dock*] Ovanför raden med införingstecken.

1 Min egen, bästa Fredrique!

Tusen tacksägelser för dina sednaste rader
vilka jag nu med görligaste första besvarar,
5 under den lilla egennyttiga afsigten att så
mycket snarare åter kunna få någon under=
rättelse från dig och Runeberg; - skriftliga
måste nu alla meddelanden bli, ty nu
10 åtminstone tilltror jag mig ej kunna göra
en resa till Helsingfors; först måste väl
pratets brusande svall något sakta sig, och
ehuru obetydligheter af min ringa person² ej kan
länge³ utgöra något mål för anmärkningar
skulle jag dock genom en resa ditåt åter
15 framställa mig som skott=tafla⁴ derföre-

Det gör mig ondt att hos en ålderstegen
som så tycktes förtjena all aktning, finna
så mycken dubbelhet i karakteren; men
detta och många andra misstag i lifvet
20 skall väl ej kunna störa min tro på
menniskor i allmänhet, jag äger den,
kanhända sällsynta, lyckan att trygga
mig till så många upphöjda vänner,
och jag försäkrar dig, jag är ej eller otack=
25 [Minst en rad saknas i slutet av sidan]

1 [Minst en rad saknas i början av sidan]
nyss åter tillbringade en tid, har jag rönt
många oförgätliga vänskapsprof, och
mitt inre är så lungt och fridsamt, det
5 har jag Runeberg att tacka för, alltsedan
vår sammanvaro på Haihara⁵; besynner=
ligt att i våra intimare raisonnementer⁶
på Hitis⁷ nu i vinter, öfverensstämde
Louise Langenskiölds⁸ åsigter af lifvet
10 det jordiska och andliga, och mycket annat
med⁹ afseende på qvinnan, med hvad jag
föret lärt af Runeberg, och ovillkorligt
måste jag utropa att detta äfven var

¹ *Vårvintern 1837*] Ett senare tillägg med blyerts.

² *person*] Ovanför raden med införingstecken.

³ *länge*] En tidigare bokstav (*y* eller *g*) under *l*.

⁴ *skott=tafla*] En tidigare bokstav (*a*) under =.

⁵ *Haihara*] Haihara gård arrenderad av familjen Lundahl (Sumelius 1952:27).

⁶ *raisonnementer*] Franska för 'resonerande', 'resonemang', 'tankegångar', 'slutledningar' (min översättning).

⁷ *Hitis*] Hitis gård. Familjen Langenskiölds gård i Janakkala (Carpelan 1958:690).

⁸ *Louise Langenskiölds*] Beata Lovisa Gustafva Langenskiöld (Louise) (1803–1882), Augusta Lundahls väninna (Carpelan 1958:690).

⁹ *med*] Ett tidigare ord (*af*) under *med*.

15 hans mening! – Men redan länge har
jag uppehållit dig vid mig sjelf och det
jag af utmärkt erfarit, utan att jag ännu
ens framställt för dig mina hjertliga
lyckönskningar <för dig>¹⁰ i anseende till
20 din lilla gosse och Runeberg till sin
söta, söta Hanna¹¹; det behöfs mycket
till för att din Lorenzo¹² i älskvärdhet,
skall komma att tåla en jemnförelse
med denna Hanna, om hvilken jag
ej vågar och kan säga annat än att hon
25 [Minst en rad saknas i slutet av sidan]¹³

1 [Minst en rad saknas i början av sidan]
tåras af innerlig förtjusning i¹⁴
våra ögon – jag hoppas du till [---]
framför min hjertliga tacksägels [---]
5 denna kära och dyrbara julklapp
Men nu kommer jag åter med [---]
hållan: jag har fått en liten stjern
minnesbok¹⁵, du förstår väl då dessa
pappers stjernors bön? – icke att [---]
10 skulle skrifva något särskildt för [---]
bland det han förut författadt finnes [---]
mycket som kunde tjena som förmaning
tröst eller dylikt för hans lilla Snus Hebe¹⁶,
blott han ej vägrar att <skänka>¹⁷ låna sitt namn
15 åt en så obetydlig stjernbild, och du Fredrique
nekar väl ej eller att skrifva något ord!
Men låt mig snart få dessa namn,
annars fruktar jag Ni glömmet mina
små pappers lappar i deras obetydlighet¹⁸
20 de förtjena väl knappast att något slösas
på dem, men ser du huru jag söker att
fästa <vid> värde vid lappris saker; det blir
altid en manie hos gamla flickor, och
jag har redan en betydlig samling
25 [Minst en rad saknas i slutet av sidan]

¹⁰ <för dig>] Ersätter några tidigare ord.

¹¹ *Hanna*] Johan Ludvig Runebergs epos på hexameter från 1836 (Klinge 2006:406–412; *Suomen kansallisbiografia* 2006).

¹² *Lorenzo*] Lorenzo Runeberg (1836–1919), Johan Ludvig och Fredrika Runebergs tredje barn (Klinge 2006:406–412; *Suomen kansallisbiografia* 2006).

¹³ I sidans vänstra marginal står det (en del saknas) *Nervander åter resa utrikes i sommar, och hvart hän?*.

¹⁴ En del av brevets högra sida saknas. Rad 2–4, 6 och 9–11 ofullständiga.

¹⁵ *minnesbok*] Augusta Lundahls minnesbok (se t.ex. Sumelius 1952:36–37).

¹⁶ *Hebe*] I grekisk mytologi var Hebe ungdomens gudinna, dotter till Zeus och Hera. Ett smeknamn som Augusta Lundahl fått inom Lördagssällskapets kretsar (*Nationalencyklopedin* 1992:471).

¹⁷ <skänka>] Ovanför ordet står det *låna*.

¹⁸ *obetydligheter*] Ett streck efter ordet.

1 [Minst en rad saknas i början av sidan]

[---]ade¹⁹ namn ett upphöjdare varde
[---]dess litenhet kan ha anspråk på²⁰
hvilken glädjande underrättelse som mig nu blifvit
5 [---]elad; man säger att en ny Profession i Ästetiken
[---] bli inrättad för Runeberg; jag försäkrar dig
[---] mitt hjerta slår af fröjd då man nu ändteligen
[---] på att göra honom rättvisa, och du får ej
[---]ka mig denna glädje; - som Finska måste jag
10 [---]jedan af national intresse vara lycklig deröfver
och så mycket mer nu då jag äfven som vän får
stå Eder närmare! _ Hvad jag ändå skulle önska
att åter på alfvar få prata och meddela mig
med Eder, men man får ej hoppas för mycket
15 på en gång; jag var ju så nyss på Hitis²¹ Der
blef jag väl öfvertalad att inresa i sällskap med
någon derifrån till Lång fredagens Concert, men
det slår jag alldeles en hågen; hvad skall
jag i Helsingfors? ty värr lär jag nog ändå vara
20 ett talämne, och det vore kanske förödmjukande
att just sjelf märka det²² Adieu, min bästa
Fredrique! Mamma och mina helsningar till
de dina är du väl så god och framför –
dina gossar, hoppas jag skola frodas i kapp!
25 [Minst en rad saknas]

---

¹⁹ *ade*] En del av ordet och en del av brevets vänstra sida saknas. Rad 2–3 och 5–10 ofullständiga.

²⁰ Rad 1 och 2 skrivna med mörkare bläck och med större handstil. Ett streck efter *på*.

²¹ *Hitis*] Ett streck efter ordet.

²² *det*] Ett streck efter ordet.

Tammerfors den 28 Maj 1837

1 Min goda Fredrique!¹

Skall jag lyckönska eller beklaga²
 öfver den förändring som nu omflyttat
 5 ert hem, älskade vänner; - detta beror
 väl allt af Eder egen sinnesstämning och
 önskan, men att jag afgjort beklagar
 den förlust Universitet³ gjort kan jag för
 ingen förtiga⁴ Då den ene efter den andre
 10 kom hit med underrättelser om att ni
 skulle flytta och med glädje och tillfrids
 ställelse berättade mig att Runeberg var
 utnämnd till Lector i Borgo⁵, hade jag under
 alla deras lyckönskningar och utrop
 15 svårt att svälja mina tårar, då Profession
 i Ästhethiken svek mina förhoppningar⁶
 Man förebrådde mig och sade att jag
 lika lätt kunde få se Er i Borgo som i⁷

1 Helsingfors; - 'ack! min känsla för Er
 är visst ej så ensidig att blott personligt
 intresse skulle ligga till grund därför⁸
 Visst vet jag att mina goda Föräldrar ej
 5 skola neka mig att uppsöka dig och Runeberg
 hvarthelst ni än må flytta (mig som
 får skatta mig så lycklig och oberoende)
 men Runebergs skiljsmessa från Academien⁹
 kostade på mig, och gör det än, tills jag
 10 vet att de åter i Helsingfors få mottaga
 Er¹⁰ Dock! nu kan det ej mer, på någon
 tid åtminstone, förändras – försmå då
 ej att också i detta Ert nya hem, emotta
 min hjertliga välkomsthelsning; jag

¹ I brevet mellan dateringen och brevtexen finns anteckningar som liknar en lista med siffror, de är inte Augusta Lundahls handstil. Några ord går att tyda bl.a. *Tyg 7–24, Skorpor 3–12*. Någon har kanske senare använt brevet som anteckningspapper eller i misstag skrivit på brevpapperet.

² *beklaga*] Ett streck över *be*.

³ *Universitet*] Kejsrerliga Alexanders-Universitet, sedermera Helsingfors universitet.

⁴ *förtiga*] Ett streck efter ordet.

⁵ Johan Ludvig Runeberg blev 1837 lektor i romersk litteratur vid gymnasiet i Borgå (Klinge 2006:406–412; *Suomen kansallisbiografia* 2006).

⁶ *förhoppningar*] Ett streck efter ordet.

⁷ I vänstra marginalen står det *Mina Föräldrars hjertliga helsningar får jag framföra – Bröderna förena sig äfven häruti, och Numers har också anmodat mig om att framföra dylika från honom*.

⁸ *derför*] Ett streck efter ordet.

⁹ *Academien*] Svenska Akademien.

¹⁰ *Er*] Ett streck efter ordet.

- 15 får väl en dag sjelf aflemna den hos
Eder¹¹ Låt mig emellertid veta hvart=
hän Ert sommar residence kommer
att förflyttas, så jag åtminstone får
skrifva till dig, ty nu mera ha Dina
20 bref blifvit så sällsynta, likasom alla
mina öfriga Helsingfors correspondenter
- 1 blifvit njugga på ord till mig, att
jag ensam får skrifva och be dem om
att komma ihåg mig, ehuru jag näs=
tan är öfvertygad om att mitt sinne
5 ensamt är uppfyllt af Eder derborta¹²
- Icke må mina små stycks stjernor
afskräkt dig från att skrifva? – Bästa
Fredrique! Visst vet jag att du varit
upptagen af långt vigtigare¹³ angelägenheter
10 än att komma ihåg sådana små
lappar som dem jag sände till
dig, men säg mig öppet om du
eller Runeberg blifvit stötta på
mig för det? jag afsände sådana
15 bagateller till Er plåga; men jag an=
håller ju blott om en namnteckning
och på några secunder är den¹⁴ ju
gjord¹⁵
- Som jag alldeles icke vet hvarest
20 du vistas, att Runeberg flyttat vet jag,
sänder jag detta till Helsingfors med
Gösta¹⁶ som jemte Numers i morgon
- 1 afresa¹⁷ Hvad¹⁸ det är synd att en så
älsklig varelse som Numers skall vara
så sjuklig och tynande¹⁹ Med honom
har jag, jemte Calle²⁰, fått utgjuta min
5 förtjusning öfver Runeberg, som du
ej får misstycka att ständeligen stegras
hos mig²¹ Också blir minnet af

¹¹ *Eder*] Ett streck efter ordet.

¹² *derborta*] Ett streck efter ordet.

¹³ *vigtigare*] Ovanför raden med införingstecken.

¹⁴ *den*] Bläck från brevets baksida försvårar läsningen.

¹⁵ *gjord*] Ett streck efter ordet.

¹⁶ *Gösta*] Gustaf Lundahl (1814–1844), Augusta Lundahls bror (Bergholm 1901:817).

¹⁷ *afresa*] Ett streck efter ordet.

¹⁸ *Hvad*] Ett tidigare ord under *Hvad*.

¹⁹ *tynande*] Ett streck efter ordet.

²⁰ *Calle*] Karl Lundahl (1818–1855), Augusta Lundahls bror (Bergholm 1901:817).

²¹ *mig*] Ett streck efter ordet.

sommarn 1834 på Haihara²², allt lifligare
och kärare för mig, då den sommarens
10 reform så fördelaktigt inverkat på
min inre menniska och dageligen
erfar jag förnyad friskhet till själ
och kropp, emedan lifvet för mig nu
äger en helt annan betydelse än den
15 nedslående söndringen jag förr erfor
mellan ande och kroppslif; harmoni
och enhet uppstår allt tydligare inom
mig, och näst Gud har jag ädla men=
niskor att tacka för en sådan sällhet²³
20 men äfven sammanvaron med dem
är en högre gåfva! – Varmt och innerligt
ber jag dig helsa Runeberg och snart skrifva
till Din vän Augusta L – I

---

²² *Haihara*] Haihara gård arrenderad av familjen Lundahl (Sumelius 1952:27).

²³ *sällhet*] Ett streck efter ordet.

1 Goda bästa Fredrique!

En hjertlig omfamning på jul=
aftonen', ty troligen hinna dig dessa
5 rader först den qvällen, som du nu
skild från så många anförvandter, kom=
mer för första gången att tillbringa i
Borgå; - dock, fem mil skiljer Eder
blott, således har kanske² afståndet ej³ kunnat
10 hindra dig och Runeberg att återfinna
julen i den älskade kretsen; - min
bror afstänges från oss både genom haf
och land, och vårt julbord kommer
äfvén dessutom att bli ovanligt litet⁴
15 Således blir högtiden stilla och tyst hos
oss, som det egnar gammalt och
stadigt folk att fira den;⁵ vi ha⁶ också i
Tammerfors bevistat så många bröllopp
i höst, att man redan kan vara mätt
20 på dans och fläng; förledne tisdag

1 voro vi på Mamsell Palanders⁷ bröllopp,
Calles⁸ fordna Borgfröken med sitt alvarliga
”medeltida ansigte” som han kallade det⁹
men hennes hela väsende har sedan den
5 tiden Herrskapet¹⁰ voro här så obegripligt
utvecklat sig, att jag önskat Ni nu hade sett
henne i sin blondslöja med <en> furstlig
hållning framsväfva i dansen, och tillika
med Eder hade jag så gerna velat beundra
10 den vackra profilen då bruden knä=
böjde vid vigseln; jag var alldeles för=
tjust och dock var det blott en kall och
skön bild, och Wendla Essbjörn¹¹, Farbror

¹ 1837] Ett litet streck eller en punkt efter årtalet.

² *kanske*] Ett tidigare ord under *kanske*.

³ *ej*] Ovanför raden med införingstecken.

⁴ *litet*] Två streck efter ordet.

⁵ ;] En punkt efter semikolonet.

⁶ *ha*] Ovanför raden med införingstecken.

⁷ *Mamsell Palanders*] Jakobina Fredrika Palander (1817–u.å.), gift med August Leonard Ahlstedt (1807–1858). Augusta Lundahls bekant (Bergholm 1901:991).

⁸ *Calles*] Karl Lundahl (1818–1855), Augusta Lundahls bror (Bergholm 1901:817).

⁹ *det*] Ett streck efter ordet.

¹⁰ *Herrskapet*] Fredrika (1807–1879) och Johan Ludvig Runeberg (1804–1877) (Klinge 2006:406–412; *Suomen kansallisbiografia* 2006).

¹¹ *Wendla Essbjörn*] Dotter till stadspredikaren Johan Essbjörn och Johanna Karolina (f. Hypén), Augusta Lundahls bekant (Wanne m.fl. 1943–1946:409).

15 Joels¹² foster dotter, var långt älskvärdare
 som brud; - hon blef för några veckor
 sedan gift med en Polviander, säkert
 mer än 20 år äldre än den barnsligt
 glada Wendla¹³ Mamsell Palanders
 man är en Ahlstedt, engagerad vid Åbo
 20 Hofrätt¹⁴ Så der våra nyheter, hvilka
 jag berättat under tusen afbrott, ty jag
 sitter i Calles kammare, ett verkligt
 Museum, der han sjelf, under sång
 och glam examinerar snäckor, hvilka

 1 jag som oftast anmodas att betrakta¹⁵
 en till hälften sönderargad och flädd fogel
 ligger på ett bord, fiskar och ödlor i Spriet
 och dessutom böcker och plansch=verk
 5 på alla möjliga håll, ökar oredan; en
 oreda som tydligt uttalar sig i mitt bref,
 då jag ännu ej ens tackat för dina
 tvenne vänskapsfulla bref som jag
 redan för flera veckor sen emottog; -
 10 till ursäkt för min långa tystnad
 lemnar jag endast en klagan öfver
 den mulna och ständigt gråa höst=
 himmeln, hvilken nästan aldrig
 så känbart inverkat på min inre
 15 horisont som i år, hvilket kom=
 mer mig att tro det man kanhända
 med åren blir mera känslig för
 naturens vexlingar; en förtröstans=
 full tro, kunde den blott öfvergå till
 20 visshet, ty då skulle en af mina mest
 oroande sorger (om jag så får kalla
 dylika farhågor) vara onödig, den nemligen
 att med kall och liknöjdt sinne betrakta
 en sen och blå himmel hvälfva sig

 1 öfver den vackra, vackra jorden, som ändå¹⁶
 är så njugg på skönhet här uppe
 förändrar ej åldern denna känsla, så må
 jag då gerna nedtyngas af det öfvergående
 5 välde, storm och höstmörker utöfver¹⁷
 Mitt löfte att besöka Er i Borgå i vinter
 vet jag ej än om det kan realiseras; - visst

¹² *Joels*] Ett otydligt namn, eventuellt *Johans*.

¹³ *Wendla*] Ett streck efter ordet.

¹⁴ *Hofrätt*] Ett streck efter ordet.

¹⁵ *betrakta*] Ett streck efter ordet.

¹⁶ Rad 1–5 med mörkare bläck.

¹⁷ *utöfver*] Ett streck efter ordet.

önskade jag innerligt att få se Er begge
i det nya hemmet, och om denna önskan
10 kan gå i fullbordan, så att jag skulle kunna
åtfölja Bror Calle, då han åter reser till
Universitetet, och taga vägen genom¹⁸ Borgå, så skall
jag förut derom skriftligen underrätta
dig; - intet är afgjordt i anseende till
15 denna resa för mig, och jag tror
knapt sjelf på att snart få se Er, ty
svårigheten om att få res sällskap
tillbaka torde omintet göra min glada
plan att på en gång besöka många
20 vänner¹⁹ Farväl, bästa Fredrique
En glad och angenäm julhelg får jag
önska dig – Helsa Runeberg tusenfaldt,
pussa dina små piltar på mina vägnar
och glöm ej din tillgifna

Augusta L – l²⁰

---

¹⁸ *genom*] Ovanför raden med införingstecken.

¹⁹ *vänner*] Ett streck efter ordet.

²⁰ *L – l*] Ett streck efter *l*.

1 Hjertlig tack, min goda Fredrique! för ditt sista vänskapsfulla¹
 2 brev, och lika varma tacksägelser för dina deri yttrade nyårs önskningar
 hoppas jag du emottar jemte tusende sinom tusende återönskningar
 på detta sätt, då ej² jag³, som jag hoppades, kan framföra dem mundtligt
 5 ty mitt halfva löfte, hvilket du tog för helt, att komma inom
 denna månad till Eder, kan ej mer realiseras; - många skäl
 skulle jag väl kunna uppräknas, men hvartill tjenar det nu mera
 då sjelfva saken ej blir utaf att upprepa en hop derföre och derföre⁴
 hufvudsakliga skälet är att mitt bröst varit skralt, en följd af
 10 den oregerliga danslust som slagit sig ner öfver vår ort, ty både
 i stad och på land har den ena dansen följdt på den andra ”ohne
 Rast und Ruh”⁵; flere har jag försakat under det jag ensam roat
 mig hemma med mina mixturer; nyårs aftonen till exempel
 satt jag ”helt alena”, vid min kopp bröst thé, och betraktade de
 15 sammanfallande glödkolen i en halfbrunnen brasa, och ändå
 framträdde ingen onde uppenbarelse på den annars för spöken⁶ illa beryktade
 Sylvester Nacht, om jag ej så ville benämna minnen från
 hädångagna⁷ år, hvilka dock många äro ljus gestalter fastän
 mörka skuggor äfven draga sitt flor öfver flere⁸ Det nya
 20 året ser så ljust ut, ehuru det fördröjer mitt hopp att så
 snart [-]det⁹ önskade se mina vänner, men en gång blir

1 väl min resa utaf, och innan den sker skall jag nog
 underrätta dig förut derom¹⁰ Men upphör för all del
 ej att skrifva mig till, då skulle jag genast tvingas att
 tro dig vara ledsen på mig för att jag ej kommit som
 5 jag hoppades kunna göra¹¹ Fru Gadolin¹² som i somras bjöd
 mig till sig har numera ej skrifvit mig¹³ till alltsen, och
 Carolina Leopold¹⁴ är så stum att jag ej mer vet hvar
 hon vistas, och således är urstånd satt att sjelf skrifva
 då jag ej känner hennes address; - låt mig veta hvar
 10 hon för det närvarande finnes så att jag¹⁵ åter skall kunna
 börja vår alldeles domnade correspondance, ty en gång

¹ På brevpapperets vänstra sida står det *Fru Fredrika Runeberg född Tengström Borgå* (samt två sigill, se kapitel 1.2).

² *ej*] Ovanför *ej* siffran 2 (avser ordföljden).

³ *jag*] Ovanför *jag* siffran 1 (avser ordföljden).

⁴ *derföre*] Ett streck efter ordet.

⁵ ”ohne Rast und Ruh”] Tyska för ’utan paus och vila’ (min översättning).

⁶ *för spöken*] Ovanför raden med införingstecken.

⁷ *hädångagna*] Felskrivning för *hädångångna*.

⁸ *flere*] Ett streck efter ordet.

⁹ [-] *det*] Bläckplump på ett oläsligt ord som slutar på *det*.

¹⁰ *derom*] Ett streck efter ordet.

¹¹ *göra*] Ett streck efter ordet.

¹² *Fru Gadolin*] Eventuellt Sara Carolina Gadolin (f. Ekman), gift med professor Jacob Algot Gadolin. Augusta Lundahls bekant (Westermarck 1913:234).

¹³ *mig*] Ovanför raden med införingstecken.

¹⁴ *Carolina Leopold*] Carolina Leopold (1811–1852), Augusta Lundahls väninna (Westermarck 1913:236).

¹⁵ *jag*] Ovanför raden med införingstecken.

måste hon väl besvara mig och tröttna vid sin tystnad
 Du lofvade sjelf, bästa Fredrique, meddela mig hvarje=
 handa, straffa mig nu ej för min bortavara med att
 15 förtiga det, du vet ju och Runeberg vet huru mycket
 intresse jag fäster vid allt som angår Herrskapet¹⁶
 När, ack när får jag se Er åter här! – Jag har nu egen
 kammare i den nya byggningen att bjuda till¹⁷ Du kan
 tänka dig huru angenämt jag öfver raskades julaftonen då
 20 Calle¹⁸ proponerade att vi skulle gå i nya salen för att

1 sjunga, och sedan jag med mycken¹⁹ följde hans
 anmaning, ty rummet har för²⁰ ho och vi
 sjungit några stycken (sedan dess har jag af heshet ej kunnat
 tala än mindre sjunga ty jag förkylde mig kort derefter på en
 5 dans hos Idmans²¹ på Hatanpää²²), blefvo dubbeldörrarna till min
 kammare uppslagna och starkt eclairerad²³ och med nya,
 smakfulla möbler försedd fann jag det några dar förut
 alldeles tomma rummet²⁴ Göstas²⁵ i ram infattade
 lagerkrans var det första som mina blickar föllo på –
 10 föröfrigt hade vi åter en hop andra julklappar och aftonen
 var rätt treflig ehuru en af famillen var så långt skilt
 från oss²⁶ Sedan kommo de många danserna, äfven idag
 äro vi bjudna på landet till Hofrättsrådet Lönnblads²⁷
 men jag vågar ej resa, ehuru jag förledne måndags bevistade
 15 en bal tillståld af 8 ung Herrar i Birkala²⁸, men min
 för kylning blef ej bättre der²⁹ Glöm nu ej att så
 fort du hinner skrifva mig till – Tusende återhelsningar från
 alla härvarande, och jemte ett hjertligt handskag p [---]³⁰
 20 året till Runeberg, ber jag dig omfamna [---]
 lilla Ludvigs jalousie ej lemna pennan [---]
 min längtan och snart skrifva til d [---]

¹⁶ *Herrskapet*] Fredrika (1807–1879) och Johan Ludvig (1804–1877) Runeberg (Klinge 2006:406–412; *Suomen kansallisbiografia* 2006). Ett streck efter ordet *Herrskapet*.

¹⁷ *till*] Ett streck efter ordet.

¹⁸ *Calle*] Karl Lundahl (1818–1855), Augusta Lundahls bror (Bergholm 1901:817).

¹⁹ En del av brevet har fastnat i texten. Ett ord oläsligt.

²⁰ En del av brevet har fastnat i texten. Några ord oläsliga.

²¹ *Idmans*] Nils Idman (1781–1851), lagman, ägde Hatanpää gård. Han var gift med Elisabet Eleonora (f. Gardiemeister) (1790–1873). Paret hade fyra barn (Bergholm 1901:653–654).

²² *Hatanpää*] Hatanpää gård i Messuby socken (Bergholm 1901:653).

²³ *eclairerad*] Franska för 'upplyst', 'belyst', 'eklärerad' (min översättning).

²⁴ *rummet*] Ett streck efter ordet.

²⁵ *Göstas*] Gustaf Lundahl (1814–1844), Augusta Lundahls bror (Bergholm 1901:817).

²⁶ *oss*] Ett streck efter ordet.

²⁷ *Lönnblads*] Ett streck efter ordet.

²⁸ *Birkala*] Birkala socken (*Uppslagsverket Finland* 2003:152).

²⁹ *der*] Ett streck efter ordet.

³⁰ En del av pappret saknas. Rad 19–21 defekta.

1 Goda bästa Fredrique! Nyligen drömde
jag att en så sträng dispute uppstod
mellan oss båda att det såg svårt ut med
vänskapens bibehållande; - sådana
5 ledsamma och dumma drömbilder
förjagar jag bäst genom att prata en
stund gladt och oförstådlt med dig²
jag har så vant mig vid den tanken
att du och Runeberg ändå litet grand
10 hålla utaf mig, att jag ej mer ensamt
och oegennyttigt förmår att lemna
Er en obesvarad vänskap, och sådana der
ledsamma drömmar vill jag alls
ej tänka på mer som den nyssnämnda
15 I dessa dagar borde jag väl uppvakta
din Herre och man på hans födelsedag;
för tu år sedan den 7 Februarii hade
jag en ganska minnesvärd dag hos
Er, - då var jag ju också förlofvad; -
20 och ehuru dagen hos Er med hvarje
sin minsta detaille stor lefvande
och klar i min hågkomst, är den
nyssnämnda tiden dock i sig sjelf af
den halt att jag aldrig önskat den
25 tillbaka³

1 Med otålighet väntar jag Runebergs
portrait som Calle⁴ lofvat skaffa mig
från stentryckeriet; är det lyckat så
får det resa till Sverge⁵ Har jag
5 berättat att Lands höfding Järta⁶ sade
mig <att motion hade blifvit väckt>
att vid valet till Ledamot vid Svenska
Academien äfven Runeberg hade blifvit
föreslagen; skälet hvarför han ej kunde
10 bli⁷ en af de Aderton utkorade tror
jag var att han ej var Svensk undersäte,
dock minns jag ej rätt detta sednare,
för mycket upprymd, som jag då var
af glädje att höra Runebergs lof, må
15 du förlåta min bristande uppmärk=

¹ 38] Ett senare tillägg med blyerts.

² dig] Ett streck efter ordet.

³ tillbaka] Ett streck efter ordet.

⁴ Calle] Karl Lundahl (1818–1855), Augusta Lundahls bror (Bergholm 1901:817).

⁵ Sverge] Ett streck efter ordet.

⁶ Lands höfding Järta] Hans Järta (1774–1847), politiker och skriftställare (*Nationalencyklopedin* 1993:308).

⁷ bli] Bläckplump på ordet.

samhet i detta fall⁸ Nå Jääkyntiläät⁹
har jag också läst på mitt sätt, men
måste medge att om jag ej visste Cygnaeus¹⁰
vara Runeberg så tillgifven, så skulle
20 jag af i del mellanmeningar vara
så förvirrad att jag ej visste hans
egentliga mening: - man måste
väl vara mycket bekant med
hans egna sätt att tänka och uttrycka
25 sig för att förstå honom¹¹

1 Hvad säger du då om Svaret på
Trädgårds mästarens sublimt enkla
bref¹² i Morgonbladet, - Då brefbesvararen
finner sig så ”Ensam under himmelens
5 vida hvalf, liksom fans det qvar af
allt endast jag och – Gud” – är det ej
under att han med förakt förbiser allt
det sköna hos menskor och andra Guds
skapade herrliga uppenbarelser¹³ och¹⁴ att
10 han med fasa predikar mot ”poesiens
fina gift som tränger sig till själens
djup och gör människan så mycket
mer otillgänglig för Guds Nåd” – och
”för Gud ges det blott 2ⁿ slags menskor, om=
15 vända och oomvända” – sedan följer,
som du minnes, en länd episode om
nya födelsen, ”denna mäktiga förän=
dring som igenkännes derpå att hjertat
20 begynner älska hvad det hatade och
hata hvad det älskade” – att hata hvad
det älskade? – är ej detta ett predikande
mot alla heliga samfunds band¹⁵
Många ännu mer anmärkningsvärda
punkter finnas der än, men ur minnet
25 kan jag ej¹⁶ uppräknas mer – Jag kommer
nu äfven ihag ett långt samtal af
samma syftning som jag hade nyss

---

⁸ *fall*] Ett streck efter ordet.

⁹ *Jääkyntiläät*] Fredrik Cygnaeus första diktsamling *Jääkyntilät* från 1837 (Klinge 2003:306–310; *Suomen kansallisbiografia* 2003).

¹⁰ *Cygnaeus*] Fredrik Cygnaeus (1807–1881), professor, skald och medlem i Lördagssällskapet (Klinge 2003:306–310; *Suomen kansallisbiografia* 2003).

¹¹ *honom*] Ett streck efter ordet.

¹² *Svaret på Trädgårds mästarens sublimt enkla bref*] Insändare i *Helsingfors Morgonblad* 18.1.1838.

¹³ *uppenbarelser*] Ett streck efter ordet.

¹⁴ *och*] Ovanför raden utan införingstecken.

¹⁵ *band*] Ett streck efter ordet.

¹⁶ *ej*] Ovanför raden med införingstecken.

1 på Engelska med en Herre¹⁷ det första
ämnet var ett isoleradt lifs företrädare
framför att i världens Thun und Treiben¹⁸
indragna; - jag disputerade ehuru jag af
5 böjelse för mig sjelf ville välja det isolerade
Så kom naturens skönhet och dess inverkan,
i beräkning och disputen stegrades i häf=
tighet, och slutligen gick han så långt att
han liknade den hängifvenhet hvarmed
10 man öfverlemnar sig åt Naturens åskåd=
ning vid drinkarens öfverväldigande
af sin böjelse för starka drycker¹⁹
en böjelse som jag med alla krafter
borde kämpa mot²⁰ och då jag påstod
15 att denna känsla hade en²¹ vida högre upp=
rinnelse och att <att> den annalkande våren
uppfylde mig med ren glädje, sade han
endast att han såg att jag ingen vilja hade
till bättring²² Och detta talade en
20 verkeligt mångsidigt bildad man,
som står i correspondance med²³ flere Tyska
Professorer²⁴ Jag ämnar än fortsätta samtalet
Vi invänta i qväll ett större sällskap
från Tavastehus²⁵ Kurténs²⁶ skola flytta
25 till Ny Carleby och ha lofvat oss att hitkom=
ma för att säga oss farväl, jemte några
af sina släktingar som <här> skola skiljas
från dem här²⁷ vi ha ren väntadt
dem alltsen i går och ännu äro de
30 ej anlända²⁸ Tusen helsningar
från oss alla²⁹ Carolina Leopold³⁰ har
ren låtit höra af sig³¹ Glöm ej du eller
alldeles bort Din och Runebergs gemensamma
vän Augusta

¹⁷ *Herre*] Ett streck efter ordet.

¹⁸ *Thun und Treiben*] Egentligen 'Tun' på tyska. Tyska för 'görande och låtande' el. 'vimmel' (min översättning).

¹⁹ *drycker*] Ett streck efter ordet.

²⁰ *mot*] Ett streck efter ordet.

²¹ *en*] Ett tidigare otydligt ord under *en*.

²² *bättring*] Ett streck efter ordet.

²³ *med*] Ovanför raden med införingstecken.

²⁴ *Professorer*] Ett streck efter ordet.

²⁵ *Tavastehus*] Ett streck efter ordet.

²⁶ *Kurténs*] Nils Ferdinand Kurtén (1801–1873), lärare i ryska och präst i Tavastehus, senare bl.a. i Nykarleby. Han var gift med Aurora Erika (f. Thilman) (1805–1901) (Wilskman 1912:412).

²⁷ *här*] Ett streck efter ordet.

²⁸ *anlända*] Ett streck efter ordet.

²⁹ *alla*] Ett streck efter ordet.

³⁰ *Carolina Leopold*] Carolina Leopold (1811–1852), Augusta Lundahls väninna (Westermarck 1913:236).

³¹ *sig*] Ett streck efter ordet.

1 Goda, älskade Fredrique!

Vore jag nu hos dig, så skulle jag² i stället
 för ett föga uttryckande ord svall, hjert=
 5 ligt om famna dig, som det sannaste
 och kraftigaste bevis på min innerliga
 tacksamhet för de senast åtnjutna
 stunderna hos Herrskapet³; - det ges
 väl långa och många fraser hvilka
 10 som stående stilar gälla i dylika
 fall, men hvad jag känner är långt
 djupare och alfvarligare intryckt
 hos mig, för att jag skulle ha mod
 att vilja se det omklädt i dessa utslitna
 15 fast prunkande drägter; och jag kan ej⁴ sålunda
 utstyra⁵ min inre känsla som
 både du och Runeberg ändå ej
 får frändömma mig, fast den
 helt enkelt säger: tack, af hjertat
 20 tack för allt det goda, allt det
 ljufva, allt det rika jag hos Er
 upphemtadt, och för allt som upp=
 friskadt mitt egentliga inre lif⁶

1 Några ord om vår resa måste du
 höra; den ”rinner mig än så bjert i
 hågen”, huru jag, till exempel, första
 resnatten hade mehn af en blessure⁷
 5 i fingret som troligen tillfogades
 mig under den stora drabbningen
 som lefvererades den 23 sist förflutna
 Mars mellan tennhjeltarna på
 Runebergs skrifbord; - en del af lör=
 10 dagen passerades i Tavastehus hos
 mina Kusiner, så vi i storm och
 [-]⁸ med yttersta möda⁹ kunde hem=
 komma natten derefter; - jag
 sökte väl att glömma nordan=

¹ 38] Ett senare tillägg med blyerts.

² *skulle jag*] Ovanför raden med införingstecken.

³ *Herrskapet*] Fredrika (1807–1879) och Johan Ludvig (1804–1879) Runeberg (Klinge 2006:406–412; *Suomen kansallisbiografia* 2006).

⁴ *jag kan ej*] Ovanför raden med införingstecken, *kan* otydligt.

⁵ *utstyra*] Under *a* ett tidigare *d*.

⁶ *lif*] Ett streck efter ordet.

⁷ *blessure*] Franska för *blessyr*. ”Ordets neutrala genus beror sannol. på anslutning till (i synnerhet i strid erhållet) sår; sällan om annan kroppsskada” (SAOB B 3149).

⁸ Papperet slitet, ett ord saknas i början av rad 12.

⁹ *möda*] Ovanför raden med införingstecken.

15 vädret då drifvorna genomvadades,
men jag hade bortlemnat Lotus
bladen i Tavastehus, ehuru jag ändå
plågade mig med vindrufvor, dadlar
krimiska äpplen och andra söderns
20 alster som Barcken, nyss hemkom=
men från Pettersburg¹⁰, und fägnade
mig med, ty som den äldsta af

1 Lundahlska släktens senare generation
lådsas äfven jag betyda något; - hvad
gör icke åldern!¹¹ En interressant
underrättelse har blifvit mig med=
5 delad dessa dag¹² som blott rör oss
Lundahler: vi s[-]la¹³ nemligen här=
stamma från Borgå; - min
Farfar och Farmor¹⁴ hade som
nyss gift folk lemnat Borgå
10 för att söka sig ett hem i det
glest befolkade, nyss anlagda Tam=
merfors; - och det var kanske en
dunkel aning om fordna slägt=
samband hvilken hos Calle¹⁵ ut=
15 talade sig som hemsk fruktan
då han ensam skulle genom=
vandrade de ödsliga gatorna
om natten, ty intet vet jag att
han till förene skulle hyst
20 sådana farhågor; - men han var
ju ej med då Gösta¹⁶ och jag ensamma
i den tysta månbelysta natten, blott

1 hörde dånet af våra egna steg vid
Upsala Kyrka¹⁷, och hvarje löfsusning
från Odens lund¹⁸ väckte då en ovill=
korlig skälfning¹⁹

5 Dessa medföljande rader till
Runeberg ber jag dig uppbränna,
för dig äger jag ingen hemlighet

---

¹⁰ *Pettersburg*] St. Petersburg.

¹¹ *åldern!*] Ett streck efter ordet.

¹² *dag*] Ett hål i papperet. Slutet av ordet saknas.

¹³ *s[-]la*] Ett hål i papperet. En del av ordet saknas.

¹⁴ *Farfar och Farmor*] Birger Lundahl (1754–1811) och Anna Katarina Lundahl (f. Ahlberg) (1754–1819) (Bergholm 1901:817).

¹⁵ *Calle*] Karl Lundahl (1818–1855), Augusta Lundahls bror (Bergholm 1901:817).

¹⁶ *Gösta*] Gustaf Lundahl (1814–1844), Augusta Lundahls bror (Bergholm 1901:817).

¹⁷ *Upsala Kyrka*] Uppsala domkyrka, Nordens största gotiska kyrkobyggnad, invigd 1435 (*Nationalencyklopedin* 1996:85).

¹⁸ *Odens lund*] Odenslund, Uppsalas äldsta offentliga promenadplats (*Nordisk familjebok* 1958:767).

¹⁹ *skälfning*] Ett streck efter ordet.

men sen du sett hvad jag skrivit
låt minnet deraf försjunka
10 med den sammanfallande glöden
som²⁰ slukat papper och rader²¹
Jag litar fullkomligt härpå,
ber dig pussa och dansa med
lilla Lorenzo²² på mina vägnar.
15 Och ej glömma din tacksamt

tillgifna

Augusta

20 Mamma helsar hjertligt och
tusenfalt och tackar lika så innerligt
för all godhet och vänskap hennes barn
hos Herrskapet åtnjutit²³

---

²⁰ *som*] Ett tidigare ord (*af*) under *som*.

²¹ *rader*] Ett streck efter ordet.

²² *Lorenzo*] Lorenzo Runeberg (1836–1919), Johan Ludvig och Fredrika Runebergs tredje barn (Klinge 2006:406–412; *Suomen kansallisbiografia* 2006).

²³ *åtnjutit*] Ett streck efter ordet.

- 1 Goda, bästa Fredrique!¹
- Ännu Nästan trött i fingrarna af ett långt
 bref jag nyss fulländade till Adolf
 5 Busch² i Fahlun, der Runeberg utgjorde
 hufvud föremålet; och då brefvet dessutom
 oupphörligt vexlade med citater av Borgå
 Tidning³ och löftet öfver den herrlige uppsat=
 sens Författare så blef det ej bland de på
 10 ord och meningar fattigaste⁴ Nu återvänder
 jag till dig och den källa ur hvilken alla
 dessa höga ämnen uppväldt för mig; jag
 helsar Er begge på denna vackra vårdag
 som med sitt vänliga solljus nästan för=
 15 bländar min stackars syn, och dy medelst
 hindrar mig från alla långa utgjutelser
 af bläckfloder; hvad epanchement du coeur⁵
 angår är bättre du undslipper långa tal
 derom och för mig bäst att det får ensamt
 20 verka oafåtligen inåt; - så mycket starkare
 ljuder då den lilla tonen på hjertats sträng=
 spel om ej dess vibration sprides utom mig⁶
 Helt simpelt vill jag öfvergå till garn=
 kommissionen; om jag ej denna årstid kunnat
- 1 utsätta den efter din önskan så ligger felet
 i svårigheten att nu mer få större partier
 garn, och ej heller ”af god qualité” (köpmans styl) –
 hvarföre Mamma afsänder allt som i Ma=
 5 gasinet fans och ber dig vara god och emotta
 det om det kan begagnas⁷ Till Runeberg
 ber jag dig från mig lemna denna pall
 hvilken då han läser är ett, som jag hoppas
 beqvämt skydd mot golfdrag; den är
 10 gjord efter en dylik som Nottbeck⁸ har och
 bör ha en snedt sluttande ställning då
 man stöder benet deremot, så att handtaget
 passar under knävecket, och fotsålen
 mot det kortare brädet samt hälen i

¹ På papperets vänstra sida står det *Fru Fredrika Runeberg Borgå* (samt två sigill, se kapitel 1.2).

² *Adolf Busch*] Adolf Busch, bergsmästare och vän till Augusta Lundahl, systerson till skalden Per Daniel Amadeus Atterboms (1790–1855) maka (Westermarck 1913:98; Sumelius 1952:30).

³ *Borgå Tidning*] J. L. Runeberg grundade Borgå Tidning år 1838 (Klinge 2006:409; *Suomen kansallisbiografia* 2006).

⁴ *fattigaste*] Ett streck efter ordet.

⁵ *epanchement du coeur*] Franska för ’hjärtats utgjutelse’, ’känslöytring’, ’förtrolighet’ (min översättning).

⁶ *mig*] Ett streck efter ordet.

⁷ *begagnas*] Ett streck efter ordet.

⁸ *Nottbeck*] Wilhelm von Nottbeck (1816–1890), fabrikör och huvudägare av Finlayson & Co i Tammerfors 1860–1890 (Rasila 2006:188–190; *Suomen kansallisbiografia* 2006).

15 ena vinkeln; den längre sidan af brädet⁹
som bildar basen¹⁰ af vinklarna stödes
mot golfvet – kanske har jag dunkelt
beskrifvit begagnandet af pallen men
försök den, herrar anse dessa beqväma
20 ehuru de ej passa oss fruntimmer
och våra långa klänningar, denna är
äfven gjord efter den långe Nottbecks
ben, således obegagnelig för oss¹¹
Har du läst den prunkande recensionen
25 öfver Beskow¹², hvilken nu i likhet med
Englands Shakespeare¹³ författar skådespel

1 öfver ämnen tagna ur sitt lands historia
jag tror det var Birger¹⁴ samt äfven
Torkel Knutson¹⁵, som redan utkommit,
men jag häpnade och förbländades så¹⁶ af
5 det myckna lof han skördade att jag ej
mer förmådde <att> ta notice om den
egentliga piecen som äfven i Stats Tidningen¹⁷
exponerades¹⁸ Hvilken oförlåtlig svaghet,
hvad skulle väl Beskow säga härom, dock
10 tror jag att han hellre ville ursägta för=
bländningen än att i ett samma bref
bli hoptrasslad med så många ”heterogena
ämnen” som till exempel groft lingarn
och simpla träpallar; till lingarnet
15 måste jag ändå återgå för att anhålla
om ytterligare ursägter för dess ojemn=
het; kanske kan du deraf få slitlärf
och derföre ber Mamma att du ej
må försmå att emotta det¹⁹
20 Mamma ber så oändligt helsa,
äfvensom Pappa som ren för en vecka
sen hemkom från sin snabba resa²⁰
Helsningar från mig till Runeberg
vet du ju att alltid böra stå i brefvet²¹

⁹ *brädet*] Ett hål i papperet, en bokstav (*ä*) saknas.

¹⁰ *basen*] Ett tidigare ord under *basen*.

¹¹ *oss*] Ett streck efter ordet.

¹² *Beskow*] Bernhard von Beskow (1796–1868), friherre, författare, hovman och medlem i Svenska Akademien från och med 1828 (*Nationalencyklopedin* 1990:487).

¹³ *Shakespeare*] William Shakespeare (1564–1616), engelsk författare och dramatiker (*Nationalencyklopedin* 1995:398–399).

¹⁴ *Birger*] *Kung Birger och hans ätt*, ett skådespel av Beskow från 1837 (Schück & Warburg 1930:104).

¹⁵ *Torkel Knutson*] *Torkel Knutsson*, ett skådespel av Beskow från 1836 (Schück & Warburg 1930:103).

¹⁶ *så*] Ovanför raden med införingstecken.

¹⁷ *Stats Tidningen*] Sveriges Statstidning.

¹⁸ *exponerades*] Ett streck efter ordet.

¹⁹ *det*] Ett streck efter ordet.

²⁰ *resa*] Ett streck efter ordet.

²¹ *brefvet*] Ett streck efter ordet.

de falla af sig sjelfva – Adieu, en
puss till Lorenzo²² från din tillgifna
Augusta²³

---

²² *Lorenzo*] Lorenzo Runeberg (1836–1919), Johan Ludvig och Fredrika Runebergs tredje barn (Klinge 2006:406–412; *Suomen kansallisbiografia* 2006).

²³ I vänstra marginalen står det *Garn paquettet öfversänder jag till Carolina Tengström, troligen afgår det alltid bud mellan Helsingfors och Borgå – Får Mamma ännu bättre och finare garn så skall Mamma sända det till dig–*.

1 Goda, bästa Fredrique!¹

Länge nog har tystnad [---]²
 mellan oss och denna gång härrör
 5 den från mig; och vore jag ej öfver=
 tygad att du så väl visste huru ofta
 mina tankar ändå göra besök hos Eder,
 så skulle jag väl bjuda till att skrifva
 ursägter och förklaringar, som nu blott
 10 skulle bortta en del af det papper och
 den tid som nu egnas dig³
 Du är nu alena? – Kanske äfven borta
 med Runeberg? – och detta bref som jag
 blindvisst adresserar till Borgå får väl de
 15 andras öde att ej på månader komma dig
 tillhanda; - lika mycket! jag pratar ändå
 en stund med dig i min nya trefliga kam=
 mare (när skall jag rätt få omfamna
 och pussa dig i den) helsar dig hjertligt
 20 från Haihara⁴, som nu åter i år varit

1 så vackert, och allt blir mig mera kärt⁵
 De stora, blåa förgät mig ej's blomklasarna
 stodo så herrliga när jag för några dar
 sen var der ute; - En dag, då vi
 5 tillsammans för fyra år sedan, vandrade
 utmed den björkrika stranden på råg åkern,
 och de ljusa blommorna lika som nu,
 med klara ögon tittade upp på oss ur
 gräset, sade du mig: ”När du ett annat
 10 år ser dessa blommor, låt dem då på=
 minna dig om oss” – Och ärligt ha
 deras himmelsblå blickar nu åter full=
 gjort det uppdrag du lemnade dem, och
 gerna inberättar jag för dig huru
 15 vänligt och mycket de säger om Eder⁶
 Huru mår din snälla Lorenzo⁷ med

¹ På papperets vänstra sida står det *Madame Madame Fredrique Runeberg Borgå*.

² Ett otydligt ord i högra marginalen.

³ *dig*] Ett streck efter ordet.

⁴ *Haihara*] Haihara gård arrenderad av familjen Lundahl (Sumelius 1952:27).

⁵ *kärt*] Ett streck efter ordet.

⁶ *Eder*] Ett streck efter ordet.

⁷ *Lorenzo*] Lorenzo Runeberg (1836–1919), Johan Ludvig och Fredrika Runebergs tredje barn (Klinge 2006:406–412; *Suomen kansallisbiografia* 2006).

sina klara ögon? honom ville jag så
gerna se ibland blommorna och
björkarna på Haihara! – Troligen
20 bor du nu på landet med dina gossar⁸

En vänlig hälsning har jag till
Runeberg från Grädener⁹ som tillika
med Stein¹⁰ var i Tammerfors i slutet
25 af Maj, och andra gången ensam i Julii¹¹
nu har han ren lemnat Finland¹²

1 Det är skada att Runeberg ej får höra
<några af> hans sånger; jag har några
af dem, och nästa gång jag kommer
till Borgå, tar jag dem med mig¹³
5 men hans större compositioner äro ej
tryckta och således omöjliga att få ännu
dock förråda sedan de mindre som
jag äger, djup och mästerskap¹⁴

Gamla Fru Finlayson¹⁵ skall i dessa
10 dagar afresa till Scotland med sin
man som kommit efter henne¹⁶
jag ämnar mig till henne på
förmiddagen; - slutar derföre så knapp=
händigt, då fruktan att dessa rader
15 troligen ej komma dig tillhanda
äfven afskräcker mig från mera öppen=
hjärtighet¹⁷ Föräldrarna be helsa,
äfvensom Calle¹⁸; - från Bonn
hade vi nyss bref, Gösta¹⁹ har nyligen
20 anlänt dit [---]

Du tänker [---]²⁰

---

⁸ *gossar*] Ett streck efter ordet.

⁹ *Grädener*] Carl Felix Grädener, tysk musiker (Westermarck 1913:235)

¹⁰ *Stein*] Theodor Stein, tysk pianist (Westermarck 1913:240).

¹¹ *Julii*] Bläckplump på ordet.

¹² *Finland*] Ett streck efter ordet.

¹³ *mig*] Ett streck efter ordet.

¹⁴ *mästerskap*] Ett streck efter ordet.

¹⁵ *Gamla Fru Finlayson*] Margaret Finlayson (f. Wilkie) (1775–u.å.), fabriksägaren James Finlaysons hustru (Nykänen 2003:786–787; *Suomen kansallisbiografia* 2003).

¹⁶ *henne*] Ett streck efter ordet.

¹⁷ *öppen=hjärtighet*] Ett streck efter ordet.

¹⁸ *Calle*] Karl Lundahl (1818–1855), Augusta Lundahls bror (Bergholm 1901:817).

¹⁹ *Gösta*] Gustaf Lundahl (1814–1844), Augusta Lundahls bror (Bergholm 1901:817).

²⁰ Det högra nedre hörnet av brevet bortrivet.

1 Min egen, goda Fredrique!²

Du kan aldrig tro huru gladt öfver=
 raskad jag blef, då jag på Haihara³ inhän
 5 digade ditt bref, ty genom min ofrivilliga
 tystnad hade jag ingen anledning att
 vänta mig någon skrifvelse från dig;
 tack <derföre> tusenfaldt derföre, äfvensom
 för att du, genom din resebeskrifning, också
 10 lät mig på sätt och vis följa med; - jag
 blef helt varm om hjertat när du sade att
 Ni begge skulle unnat mig att vara i Ert
 sällskap på Pungaharju åsen⁴; då kom Ni
 ju en liten stund ihåg Er pikkaning⁵ Augusta
 15 annars temmeligen mycket begärdt i så
 storartade nejder för en så'n liten stackare
 men som dock i sin beundran för sköna
 natur scener ej ville räkna sig så långt
 efter⁶ Tack för det företräde du lemnar⁷ Kyro fors⁸
 20 framför Imatra⁹; - Herr Uhde¹⁰ anser det för
 vackrare än Rhenfallet¹¹, det högt beprisade
 Du har då ej eller glömt det vackra vi
 här ha att erbjuda: - men minnes du det
 icke mer, så låt en önskan att återlifva
 25 minnet orda för en hitresa; jag skall

1 åter bli Eder ledsagarinna, och låter då
 ej eller afskräcka Er från att återse dessa
 trakter genom den tanken att de af mig
 öfverskattas genom min fortfarande för=
 5 kärlek för dem, ty så mycket ha Ni säkert
 ej kunnat glömma dem¹² till exempel

¹ 38] Ett senare tillägg med blyerts.

² I vänstra marginalen står det *Jag tillskref dig några rader i början af Julii – månne det kommit dig till handa –*.

³ *Haihara*] Haihara gård arrenderad av familjen Lundahl (Sumelius 1952:27).

⁴ *Pungaharju åsen*] Sedan 1843 en nationalpark, uppmärksammat och besökt redan av Alexander I år 1803 (*Uppslagsverket Finland* 2004:159).

⁵ *pikkaning*] Betyder eventuellt finskans ord 'pikkainen', 'pikkuinen', på svenska 'liten'.

⁶ *efter*] Ett streck efter ordet.

⁷ *lemnar*] Ovanför raden med införingstecken.

⁸ *Kyro fors*] (Fi. Kyröskoski), fors i Tavastkyro. Uppmärksammades redan på 1700-talet och blev under 1800-talet en av Finlands främsta natursevärdheter, med en fallhöjd på ca 20 meter (*Uppslagsverket Finland* 1983:180).

⁹ *Imatra*] Imatra fors, ett vattenfall i Vuoksen i Finland med en fallhöjd på 24 meter (*Nationalencyklopedin* 1992:370).

¹⁰ *Herr Uhde*] Ferdinand Uhde (1795–1876), chef för Finlayson & Co. i Tammerfors under åren 1836–1860 (Rasila 2007:145–146; *Suomen kansallisbiografia* 2007).

¹¹ *Rhenfallet*] Ett vattenfall vid Laufen, Schaffhausen i Tyskland, med en fallhöjd på 24 meter (*Nordisk familjebok* 1916:82).

¹² *dem*] Ett streck efter ordet.

Kattelusten Hauta¹³? – en hemsk granskog der
Calle¹⁴ och jag nyss nära nog förirrade oss, -
hvardera med en bössa på axeln, under
10 det en aflägsen åska upprepade¹⁵ af echo
från berg och skog, och ufvar skrånade
i trädtopparna; - vi visste på länge ej alls
var vi voro i halfdunklet midt på dagen
ty svarta molnmassor skymde solen, tills
15 vi instinktvist hunno till stranden¹⁶

I den så kallade Runebergs sjö vid
slutet af granskogen vid landsvägen, förde
vi en natt i denna vecka lifvande rudor
du förvånar dig väl att vi just valde
20 en mulen¹⁷ Augustii natt att genomvandra en
djup mörk skog; men utan byfolkets
vetskap skulle rudorna ditföras, för att
ej reta dem att utöfva det hvarmed
Ehrensvärd¹⁸ karakteriserar nordbon: ”han
25 förstör”¹⁹

Men hvilka vidt omfattande nyheter

1 jag uppehåller dig med till ersättning
för din långa restur hvilken du så
underhållande skildrade för mig, och
allt hvad jag säger dig rör sig endast
5 i hemmet; - mais c'est plus fort que moi²⁰
jag står här allt qvar med alla mina
intressen fastrotad²¹ Sophie Langenskiöld²²
kommer äfven snart till mig för att
åtminstone en par veckor dröja hos mig
10 och visst måste jag väl då bjuda till att
göra mitt hem treffligt också för henne –
Begge Systrarna äro nu på Wik²³ hos

¹³ *Kattelusten Hauta*] Möjligen en gammal offerplats (jfr Voionmaa 1929:67).

¹⁴ *Calle*] Karl Lundahl (1818–1855), Augusta Lundahls bror (Bergholm 1901:817).

¹⁵ *upprepade*] Möjligen ett *s* efter ordet (dvs. *uprepades*).

¹⁶ *stranden*] Ett streck efter ordet.

¹⁷ *mulen*] Ovanför raden med införingstecken.

¹⁸ *Ehrensvärd*] Carl August Ehrensvärd (1745–1800), överamiral och konstnär (Syrjö 2003:474–475; *Suomen kansallisbiografia* 2003).

¹⁹ ”*han förstör*”] Augusta Lundahl hänvisar till Ehrensvärds verk *De fria konstens filosofi* som kom ut första gången 1786. Ett streck efter ordet *förstör*.

²⁰ *mais c'est plus forte que moi*] Franska för ’men det är starkare än jag’ (min översättning). Ett streck efter orden.

²¹ *fastrotad*] Ett streck efter ordet.

²² *Sophie Langenskiöld*] Eva Sophia (Sophie) Langenskiöld (1813–1853), Augusta Lundahls väninna (Carpelan 1958:690).

²³ *Wik*] Viks gård i Birkala i nuvarande Nokia. År 1777 kom gården genom köp i Brakelska släktens ägo. (Nikander & Antell m.fl. 1929:17–26.)

- Brakels²⁴ och derifrån kommer den yngsta
hit²⁵
- 15   Men nu till Borgå tidning²⁶; jag är
ledsen att jag ej fått Calle att skrifva något,
(om mig säger jag²⁷ ej ett ord), men han säger sig
sakna böcker här; En finsk Mythologi, hvarur
några bitar varit införda i H:fors Morgonblad²⁸
- 20 började han recensera, men han väntar
tills hela boken blifvit utgifven; och hvartföre
skall du af oss begära lappri att fylla
bladet med; - det regnar och är så ogement
ruskigt att Runebergs sommarfröjder nu=
- 25 mera borde inskränka sig till att förinna
andra torftiga varelser någon del af sin
rikedom, derföre må han förbarma sig och
- 1   skrifva²⁹ Äro de sednaste bladens reflexioner
af honom? – Hvem är författare till de i våras
införda ”Gamla Phantasier som några torde
känna igen andra intet” – Vid första genom=
- 5 läsningen menade jag att det var Runeberg,
men då jag andra gången nogare genom=
gick dem blef jag dock på skrifsättets olikhet
förvissad att det ej kunde vara han – Jag
kan väl tro att du ej gerna vill ”sqvallra
- 10 ur skolan” – men inom någon Parenthes
kan du ju helt sakta hviska mig hans
namn³⁰ Har du sett Efämerer i Åbo Tidning³¹
och vet du hvem som författat dem?³²
- Atterboms³³ svar i Litteratur Föreningens
- 15 Tidning mot Geijers³⁴ högdraget förargliga
tillvitelser ligger framför mig på bordet
och har högeligen intresserat mig; om flere
andra blad vore jag frestad att än skrifva
om, vore ej natten så långt framliden³⁵

²⁴ *Brakels*] Carl Adolf Brakel (1774–1861) och Johanna Gustava Brakel (f. Gripenberg) (1785–1861) med fem barn (Carpelan 1954:149).

²⁵ *hit*] Ett streck efter ordet.

²⁶ *Borgå tidning*] J. L. Runeberg grundade Borgå Tidning år 1838 (Klinge 2006:409; *Suomen kansallisbiografia* 2006)

²⁷ *jag*] Ovanför raden med införingstecken.

²⁸ *H:fors Morgonblad*] En tidning grundad år 1832, där J. L. Runeberg var redaktör ända till 1838. *Helsingfors Morgonblad* redogjorde för världshändelser i utländska tidningar (Klinge 2006:408; *Suomen kansallisbiografia* 2006).

²⁹ *skrifva*] Ett streck efter ordet.

³⁰ *namn*] Ett streck efter ordet.

³¹ *Efämerer i Åbo Tidning*] *Åbo Tidningar* 4.7. 1838 (nr 52).

³² ?] Ett streck efter frågetecknet.

³³ *Atterboms*] Per Daniel Amadeus Atterbom (1790–1855), författare, kritiker och professor i teoretisk filosofi samt estetik och modern litteratur vid Uppsala universitet (*Nationalencyklopedin* 1990:103).

³⁴ *Geijers*] Erik Gustaf Geijer (1783–1847), historiker, filosof, författare och tonsättare, professor i historia i Uppsala från 1817 (*Nationalencyklopedin* 1992:370–371).

³⁵ *framliden*] Ett streck efter ordet.

20 Mycket skulle vi prata om Crusenstolpe³⁶
vore vi blott tillsammans, men nu kan
blott jag helt tyst säga att uppgifterna i
Statstidningen³⁷ i anledning af sista oväsendet
äro mycket förmildrade³⁸ God natt!

25 Helsa Runeberg mångtusenfaldigt, gör
min ödmjuka reverens³⁹ för dina Herrar Söner
och skrif snart till din vän

Augusta

---

³⁶ *Crusenstolpe*] Magnus Jacob Crusenstolpe (1795–1865), författare. År 1838 blev Crusenstolpe anklagad för majestätsbrott och dömd till tre år på Vaxholms slott (*Nationalencyklopedin* 1990:279).

³⁷ *Statstidningen*] Sveriges Statstidning.

³⁸ *förmildrade*] Ett streck efter ordet.

³⁹ *reverens*] 'vördnad' (SAOB R 1637).

1   Min bästa Fredrika! Åter har en
temmelig lucka uppstått i vår bref=
vexling; att felet nu ej ligger hos mig
vill jag ej omnämna, blott för att ge
5   dig anledning att beundra min ädel=
modiga tystlåtenhet, ehuru min
pladdersjuka annars i qväll har tem=
melig fart, hvilken jag, medelst
papprets inskränkta format, dock
10   beslutit att hejda, emedan tiden är
knapp och jag ej heller vill bjuda
dig nattfantasier, hvilka lätt kommer
gestalta sig högst vidunderligt, då jag
sent på qvällen, befinner mig helt
15   ensam i den stora nya byggningen
                              Du kan ej tro huru treflig jag finner
min nya kammare och huru gerna
jag skulle önska att någon gång få
emotta Eder hos mig; Sophie Langenskiöld¹
20   har redan besökt mig härstedes²
                              Nå, Carolina Leopold³ finner⁴ sig bra
lycklig genom att få vistas på Malm=
gård⁵; jag har hört så mycket om
Grefvinnan Creutz⁶ att hon föresväf=
25   var mig som en Romantisk uppen=
barelse, och jag tycker att Carolina,
med sitt veka, nästan svärmiska lynne
just nu måste lefva, genom att se sitt
innerliga behof af beundran tillfreds ställt

1   För en stund sedan hade vi⁷ bref från
Gösta⁸, med beskrifningar öfver Mänschen
och en resa i Tyrolen⁹, till Insbruck
som han nyss gjort¹⁰ Ehuru han
5   skrifver ofta och äfven i allmänhet
är fåordig, äro dock hans bref i

¹ *Sophie Langenskiöld*] Eva Sophia (Sophie) Langenskiöld (1813–1853), Augusta Lundahls väninna (Carpelan 1958:690).

² *härstedes*] Ett streck efter ordet.

³ *Carolina Leopold*] Carolina Leopold (1811–1852), Augusta Lundahls väninna (Westermarck 1913:236).

⁴ *finner*] Ovanför raden utan införingstecken och ovanpå ett överstruket ord är.

⁵ *Malmgård*] Herrgård i Pernå, Östra Nyland, ägd av släkten Creutz (Sirén 1985).

⁶ *Grefvinnan Creutz*] Augusta Creutz (f. Wrede af Elimä) (1807–1843) (Carpelan 1954:233).

⁷ *vi*] Ovanför raden med införingstecken.

⁸ *Gösta*] Gustaf Lundahl (1814–1844), Augusta Lundahls bror (Bergholm 1901:817).

⁹ *Tyrolen*] Tyska Tirol, område i Östalperna, sedan 1919 delat mellan Österrike och Italien (*Nationalencyklopedin* 1995:539).

¹⁰ *gjort*] Ett streck efter ordet.

det stället sakrika, och ännu har
 Tyskans breda mun ej fått makt
 öfver honom¹¹ Hvar¹² tycker du väl
 10 att hans inbillning flyttade honom
 då han vandrade i den beprisade
 Neckardalen¹³; jo, till Kattelusten
 Hauta¹⁴ vid Hajhara¹⁵, och denna, dess
 finska motbild äger visserligen
 15 romantiska behag (synnerligast när
 Calle¹⁶ och jag derstädes vandrat med
 hvar vår bössa på axeln, och en
 hare eller ett dylikt fruktansvärdt
 villbråd¹⁷ uppskrämmer hela
 20 min fantasi) – Ja, du förrirades
 åter med mig bland Hajharas vild=
 marker i stället för att jag ämnade
 tala om det bildade Tyskland,
 hvilket du genom beskrifningar
 25 känner lika så väl som jag, ehuru
 olika uppfattningar af samma
 föremål och orter kunde ge någon

1 omvexling; - Men det blir ändå
 så halft uttryckt när man sjelf
 ej sett eller erfarit hvad man ville
 beskrifva – Helre vill jag nämna
 5 ett par ord, om det med följande papp=¹⁸
 ret: det innehåller öfversättningar
 ur Lotos Blätter¹⁹ hvilka en min
 vän och jag ihopräffsat – kunna
 de begagnas för Tidningen, eller
 10 några af dem, så må det gerna
 ske; blott mina parenteser
 bli corrigerade och ej tryckta, som
 fordom: frågan om rättstafningen
 af Overbecks²⁰ namn²¹ Låt ej
 15 bara ”insändt” hänga vid de små
 bitarna, uteslut dem hellre²²

¹¹ *honom*] Ett streck efter ordet.

¹² *Hvar*] Bläckplump på ordet, otydligt.

¹³ *Neckardalen*] Neckar, en flod i Tyskland som är 370 km lång. Neckar är ett av Rhens tre viktigaste tillflöden som mynnar i Rhen vid Mannheim (*Nationalencyklopedin* 1994:82).

¹⁴ *Kattelusten Hauta*] Möjligen en gammal offerplats (jfr Voionmaa 1929:67).

¹⁵ *Hajhara*] Haihara gård arrenderad av familjen Lundahl (Sumelius 1952:27).

¹⁶ *Calle*] Karl Lundahl (1818–1855), Augusta Lundahls bror (Bergholm 1901:817).

¹⁷ *villbråd*] Bläckplump på ordet.

¹⁸ *papp=*] Bläckplump på ordet.

¹⁹ *Lotos Blätter*] *Strödda idéer af Isidorus. Fri öfversättning ur Lotos Blätter. Borgå Tidning* 21.11.1838 (nr 92).

²⁰ *Overbecks*] Friedrich Overbeck (1789–1869), tysk målare. Overbeck var en framstående porträttör men hans huvudinriktning var historiemåleri med bibliska och kristna allegoriska motiv (*Nationalencyklopedin* 1994:541).

²¹ *namn*] Ett streck efter ordet.

²² *hellre*] Ett streck efter ordet.

Ni bo väl ren i det nya huset

och om det ej skulle litet gräma
 mig att tänka Er ha köpt ett
 20 hus i Borgå, så skulle jag säga
 lycka till! fast lycka och trefnad
 inom hus behöfves visst i dessa
 högresta tabernakel, hvilka
 Ehrensvärd²³ allesammans skulle
 25 föra under definition af stygga
 hus, ty styggt hos honom är för=
 störelse, och ett hus med högt tak

1 antyder på en förstörd våning
 som i hast blifvit täckt med det
 oformliga taket och derföre²⁴ kallar han
 ett sådant: ett styggt hus²⁵

5 Ehrensvärd har en varm beundrare
 i en Kaptan Ugglas²⁶ som bor i staden
 och som i det vanliga lifvet visst har
 opinionen emot sig, emedan han för
 tillfredsställandet af en art luxerius
 10 finhet i smaken förstört sina egen=
 domar och nu blott lefver af en
 pension; men det här hör ej hit, jag
 vill helre nämna om hans bättre
 egenheter, ty originel är han visst
 15 och lika njugg på ord som Ehren=
 svärd ehuru Ehrensvärds djupa Geni
 ej får sökas hos Ugglas som i alla fall
 äger varm känsla för måleri och musik
 rent, oförvilladt omdöme och starkt
 20 forskningsbegär ehuru utbildt – Men
 jag må låta honom sjelf tala. Vi
 låna hvarann ofta böcker och härom
 da'n skickade han mig till påseende ett
 fruntimmers porträtt i gravur, med²⁷ sköna
 25 lineamenter och pannan starkt beskug=
 gad af lockar – derjemte följde som van=
 ligt en liten pappers remsa med följande
 ord utan namn: ”Gissa hvem detta är?
 Ser icke man uti det yttre hvad som
 30 graserar i det inre, men styrs ändå –
 Skjut unnan de der lockarna från

²³ *Ehrensvärd*] Carl August Ehrensvärd (1745–1800), överamiral och konstnär (Syrjö 2003:474–475; *Suomen kansallisbiografia* 2003). Augusta Lundahl hänvisar till Ehrensvärds verk *De fria konstens filosofi* som kom ut första gången 1786.

²⁴ *derföre*] Ovanför raden med införingstecken.

²⁵ *hus*] Ett streck efter ordet.

²⁶ *Kaptan Ugglas*] Möjligen Carl Johan Ugglas (1783–1851), löjtnant som ägde Växjö gård i Kangasala.

²⁷ *med*] Otydligt ovanför raden utan införingstecken.

35

panna och tinningen”, - Skulle du
se Ugglas yttre kalla väsen och höra
hans lakoniska talesätt, så funne du
visst det ovanliga i Gubbens nyssnämnda
idée – Helsa Runeberg allt hvad du kan från A-a

1 Goda, bästa Fredrique!

För första gången nedskref jag
 detta årets tal, och en hemlig rys=
 5 ning genomflög mig derjemte, en
 känsla lika med den man erfar
 när man ilande genomreser ett
 landskap och under farten möter ett
 föremål som återför tankar, på en
 10 gång, till en öfverblick af alla de före=
 teelser man troligen i samma skick
 aldrig återser¹ Men denna dagens
 morgon får ej uteslutande egnas åt
 denna art reflexioner; det står illa
 15 tillsammans med hoppet om kaffe=
 koppan som i min egen lilla panna
 puttrar på elden med alla appa=
 rencer² att bli dugtigt ”pansatt,”³
 och ännu värre med alla de hopp=
 20 fulla nyårs önskningar till Eder
 hvilka ännu gömmas i pennan,
 dock om de också icke med långa
 fraser uttalas, veten ni⁴ ändå huru
 hjertliga de äro; till Runeberg
 25 enskildt har jag ännu en lyck=
 önskan sedan jag af Tidningarna
 sett att han äfven till det yttre
 bär stämpeln af sin själs helighet⁵

1 och äfven dig, som nyss blefven
 Prestfru, får jag gratulera; men
 när skall jag få se det nya Prest=
 Herrskapet⁶, det blir en annan fråga
 5 ej så lätt att besvara; skall 1839
 afgöra den? det vet jag ej⁷ Nå
 skrif då åtminstone ofta⁸ Till
 Helsingfors reser jag, enligt all sanno=
 likhet, ej i vinter, då hade det varit
 10 så lätt att uppsöka Borgå (uppsöka
 står ej här i anseende till stadens litenhet

¹ återser] Ett streck efter ordet.

² *apparence*] ’med all sannolikhet’ (min översättning).

³ ”pansatt,”] Ett streck ovanför *n*.

⁴ *ni*] Ett tidigare ord (*nu*) under *ni*.

⁵ *helighet*] Ett streck efter ordet.

⁶ *Prest=Herrskapet*] Fredrika (1807–1879) och Johan Ludvig (1804–1877) Runeberg (Klinge 2006:406–412; *Suomen kansallisbiografia* 2006).

⁷ *ej*] Ett streck efter ordet.

⁸ *ofta*] Ett streck efter ordet.

utan endast emedan vägen från H:fors
är mig obekant) Men redan står
kaffepannan på mitt lilla bord, hvilket
15 jemte <jemte> sina tillbehör af grädd=
snäcka och sockerask af silfver, skorp=
korg⁹: äro en julklapp och så ”en
miniature” att jag alltid minnas
sagan om den lilla lilla gumman
20 som hade en liten liten ko och en
liten liten stäfva¹⁰ Nu dricker den
lilla lilla gumman, i röd koft
och röda tofflor, hjertligt Er skål¹¹
Nyårs aftonen bevistade jag ett
25 bröllopp; Mina Bohm¹² och Mag=
Lillius¹³, lärare vid Cadett corpsen, blefvo

1 då sammanvigda; högst få
gäster voro bjudna emedan Prostinnan
Bohm¹⁴ länge varit sjuklig, men
ehuru det ej dansades var brölloppet
5 dock utmärkt trefligt, Prostinnan
sjelf var äfven synnerligen upp=
piggad för dagen, och jag som
hade bundit kronan och klädt
bruden triumferade öfver mina
10 händers verk; i synnerhet var aftonen
före brölloppet treflig då kronan
bandts och alla lifvades af gemen=
samt intresse att tjena bruden¹⁵
Mina och jag ha länge följts åt, på
15 en gång kommo vi till pensionen, på
en gång vacklade vi mellan flera val på
en gång blefvo vi förlofvade; nu skilde
sig vägarna, hon far bort att bilda
sig ett nytt hem, jag dröjer kvar i det
20 gamla trefliga¹⁶ dock äfven jag har ett
nytt hem i denna min kammare,
jag är väl alena här, men kan dock efter
god tycke få mig societée¹⁷ <här>; julhelger
julaftonen och dagen hade jag främmande
25 vi firade alla julen i denna byggnad
och Mamma passerade den första

⁹ Ett tecken som liknar en klav.

¹⁰ Ett tecken som liknar en klav.

¹¹ *skål*] Ett streck efter ordet.

¹² *Mina Bohm*] Katarina Vilhelmina Bohm (1813–1839), Augusta Lundahls väninna (Bergholm 1901:793).

¹³ *Mag= Lillius*] Carl Efraim Natanaelin poika Lilius (1803–1867) (Bergholm 1901:793).

¹⁴ *Prostinnan Bohm*] Ulrika Vilhelmina Bohm (f. Eek) (Bergholm 1901:793).

¹⁵ *bruden*] Ett streck efter ordet.

¹⁶ *trefliga*] Ett streck efter ordet.

¹⁷ *societée*] ’sällskap’ (min översättning).

natten under detta tak och glädjen
stod upp i tak, ehuru också salen är
7 aln¹⁸ hög men deraf kan du äfven

1 sluta till quantitéen af vår
glädje; mycket julklappar som
vanligt¹⁹ Dagen börjar gry, jag
måste aflägga min lilla, lilla
5 kofta och mina just ej stora
tofflar, så dagsljuset ej träffar
mig i morgonhabit²⁰ Dagarnas
längd äro betydligt i tillta=
gande; tuffjäten räcka ej mer
10 till måttstock derför ty k:l: 8
börjar dagningen²¹ Min lilla
Thilda kom just hit, en söt
flicka må du tro och snäll och
flitig, men hon är dock för gam=
15 mal för dina söner, hon är ren
elfva år²² helsa Runeberg,
hjärtligt behöfver jag ju ej tillägga
och glöm ej

Din tillgifna

20

Augusta

Föräldrarnas hjertliga helsningar
samt Pappas tacksägelse för sedna[-]²³
25 får jag framföra, äfvensom som
Calles²⁴ helsning ej till förglömmandes

---

¹⁸ *aln*] "Benämning på en i flere länder brukad längdenhet av efter tid och ort växande storlek" (SAOB A 1129).

¹⁹ *vanligt*] Ett streck efter ordet.

²⁰ *morgonhabit*] Ett streck efter ordet.

²¹ *dagningen*] Ett streck efter ordet.

²² *år*] Ett streck efter ordet.

²³ *sedna-*] En eller två otydliga bokstäver.

²⁴ *Calles*] Karl Lundahl (1818–1855), Augusta Lundahls bror (Bergholm 1901:817).

III AVSLUTNING

3 Augusta Lundahls brev till Fredrika Runeberg i vetenskaplig utgåva

Augusta Lundahl (1811–1892) var en språkligt och litterärt begåvad kvinna som bodde och var verksam i Tammerfors. Hennes dikter publicerades i flera tidningar både i Finland och i Sverige. Hon fick även en ovanligt god bildning för en kvinna på 1800-talet och kunde flera språk. Därför skulle hon i dag kunna kallas *polyglott*, det vill säga en person som kan flera språk. Som ung hade Augusta Lundahl blivit vän med Fredrika Runeberg f. Tengström (1807–1879) och deras brevväxling ligger som grund för min avhandling pro gradu.

Augusta Lundahls brev till Fredrika Runeberg kan beskrivas som offentliga brev som lästes inom familjekretsen, det är med andra ord fråga om så kallade ”litterära vänbrev”. Detta betyder att breven har det lediga samtalet som förebild och att de innehåller vardagliga och aktuella händelser. Augusta Lundahl använder till exempel smeknamn och framförställda bestämningar, vilket skapar en känsla av intimitet och vänskap. Hennes brev innehåller få spår av franska och andra främmande språk, vilket berättar om ändringar i skriftspråksnormen som även nått Finland. På 1800-talet blev brevskrivning allmännare på grund av förbättrade kommunikationsmöjligheter, såsom postdiligerser och ångbåtar. Brevväxling var ett relativt effektivt och snabbt kommunikationsmedel för vardaglig kommunikation och på 1800-talet var brevet också mera användbart som ersättning för det vardagliga meningsutbytet.

Syftet med min avhandling pro gradu har varit att åstadkomma en editionsfilologisk utgåva med kommentar av Augusta Lundahls brev till Fredrika Runeberg under åren 1829–1839. Med *editionsfilologi* har jag avsett den filologiska vetenskapsgren som har textutgivning och textkritik som mål. Min utgåva är förhoppningsvis användbar inom historisk språkvetenskap men också till exempel inom kulturhistorisk och litteraturhistorisk forskning. Som målgrupp för min utgåva är filologer, meningen är att den kunde användas ”som en filologisk källa av filologer” (Lönroth 2007a:37). För att nå filologisk tillförlitlighet har jag i min avhandling pro gradu använt mig av filologiska och historiska hjälpvetenskaper såsom diplomatik och paleografi. Jag har också redogjort för Augusta Lundahls liv och författarskap samt behandlat henne som brevskrivare. Språkliga och stilistiska drag i brevväxlingen ingår även i den filologiska analysen. Jag har

reproducerat breven diplomatariskt, det vill säga så exakt och originaltroget som möjligt. Brevutgåvan är försedd med språkliga, biografiska och geografiska kommentarer. I fotnoterna har jag kommenterat bland annat föråldrade ord och ordformer, främmande ord och fraser, tillägg och texträttelser, historiska personer, geografiska platser samt marginalia, skador i papperet och bläck. Jag har även kommenterat den litteratur som Augusta Lundahl tar upp i sina brev; detta kan belysa Augusta Lundahls tänkande och litterära verksamhet.

Det arkivaliska material som jag ger ut är Augusta Lundahls brev till Fredrika Runeberg under åren 1829–1839. De ingår i Fredrika Runebergs samling (signum 1104FR) som förvaras i Svenska litteratursällskapets i Finland arkiv i Helsingfors. Brevväxlingen innehåller sammanlagt 51 brev i original. Av dessa ger jag ut 25 i kronologisk ordning. Min avhandling pro gradu innehåller en handskriftsbeskrivning, där jag bland annat har beskrivit brevpapperets storlek, bläck och sigill. Varje detalj kan ha betydelse för fortsatt forskning och därför är det viktigt att ta hänsyn till handskriftens fysiska utformning. Augusta Lundahls brev till Fredrika Runeberg har inte mikrofilmats och därför kan min utgåva vara till nytta för andra forskare och också spara originalhandskrifter från slitage.

KÄLLOR

Brev från Augusta Lundahl till Fredrika Runeberg 1829–1839. Signum SLSA 1104FR. Borgåsamlingen, Fredrika Runebergs samling. Svenska litteratursällskapet i Finland, Historiska och litteraturhistoriska arkivet (HLA), Helsingfors.

LITTERATUR

Allardt-Ekelund, Karin, 1942: *Fredrika Runeberg: en biografisk och litteraturhistorisk studie*. Helsingfors: Helsingfors universitet.

Allén, Sture, 1965a: *Grafematisk analys som grundval för textedering med särskild hänsyn till Johan Ekeblads brev till brodern Claes Ekeblad 1639–1655*. Göteborg.

– 1965b: *Johan Ekeblads brev till brodern Claes Ekeblad 1639–1655. Utgivna med inledning, kommentar och register*. Göteborg.

Aronpuro, Kari, 2003: *Augustan tanssikenkä. Eräitä Pirkanmaalla eläneitä kynäniekkoja 1811–1944*. Tampere: Pirkkalaiskirjailijat.

Bergholm, Axel (toim.), 1901: *Sukukirja. Suomen aatelittomia sukuja, I osa*. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.

Bergholm, Axel (toim.), 1901: *Sukukirja. Suomen aatelittomia sukuja, II osa*. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.

Brorson, R. (utg.), 1938: *Intima interiörer. Hundra brev från Fredrika och J.L. Runeberg samt andra vänner till Emilie Björkstén*. Helsingfors: Akademiska bokhandeln.

Carpelan, Tor, 1954: *Ättartavlor II A–G*. Helsingfors: Frenckellska tryckeri aktiebolagets förlag.

– 1958: *Ättartavlor III H–R*. Helsingfors: Frenckellska tryckeri aktiebolagets förlag.

– 1965: *Ättartavlor IV S–Ö*. Helsingfors: Frenckellska tryckeri aktiebolagets förlag.

Castrén, Gunnar (utg.), 1940: *Runebergs brev till Emilie Björkstén*. Helsingfors: Holger Schildts förlag.

Dahlbäck, Kerstin, 2003: ”Brevet som fri form. Det litterära vänbrevet.” I: *Brevkonst*. Red. Helgeson, Paulina & Nordenstam, Anna. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion. S. 151–166.

Ehrensverd, Carl August, 2006: *Vapaiden taiteiden filosofia. Toimittaneet ja suomentaneet Harry Lönnroth ja Katja Matikainen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Fidjestøl, Bjarne et al. (red.), 1988: *Tekstkritisk teori og praksis. Eit nordisk symposium*. Oslo: Novus forlag.
- Forssell, Pia, 1999a: ”Inom kvinnorollens gränser.” I: *Finlands svenska litteraturhistoria. Första delen: Åren 1400–1900*. Utg. av Johan Wrede. Helsingfors/Stockholm: Svenska litteratursällskapet i Finland/Bokförlaget Atlantis. S. 296–297.
- 1999b: ”Kirjoittavat naiset.” I: *Suomen kirjallisuushistoria I. Hurskaista lauluista ilostelevaan romaaniin*. Toim. Varpio, Yrjö ja Huhtala, Liisi. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. S. 285–286.
- Gripenberg, Alexandra, 1892: ”Augusta Wallenius.” I: *Finska qvinnor på olika arbetsområden. Biografiskt album*. Utg. av Finsk Qvinnoförening. Helsingfors: Förlagsaktiebolaget Otava. S. 119–146.
- Harvey, P. D. A., 2001: *Editing Historical Records*. London: The British Library.
- Havu, I., 1945: *Lauantaiseura ja sen miehet*. Helsinki: Otava.
- Helgeson, Paulina & Nordenstam, Anna (red.), 2003: *Brevkonst*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Helistö, Paavo, 2006: ”Johanna von Schoultz.” I: *Suomen kansallisbiografia 8*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. S. 771–773.
- Hoffman, Kai, 2003: ”Gustaf Bergbom.” I: *Suomen kansallisbiografia 1*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. S. 546–547.
- Kalela, Jorma, 2002: ”Tutkijan vapaus historiantutkimuksessa.” I: *Tutkijan eettiset valinnat*. Toim. Karjalainen, Sakari et al. Helsinki: Gaudeamus. S. 177–194.
- Kline, Mary-Jo, 1987/1998: *A Guide to Documentary Editing*. Second Edition. Baltimore/London: The Johns Hopkins University Press.
- Klinge, Matti, 2003: ”Fredrik Cygnaeus.” I: *Suomen kansallisbiografia 2*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. S. 306–310.
- 2004: ”Frans Michael Franzén.” I: *Suomen kansallisbiografia 3*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. S. 68–72.
- 2006: ”Fredrika Runeberg.” och ”Johan Ludvig Runeberg.” I: *Suomen kansallisbiografia 8*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. S. 406–412.
- Kortelainen, Anna (toim.), 2001: *Niin kutsuttu sydämeni: Albert Edelfeltin kirjeet äidilleen 1873–1901*. Helsinki: Otava.
- Lagus, Ernst, 1916: ”Ur och i anledning av Fredrika Runebergs brevväxling i ungdomsåren.” I: *Förhandlingar och uppsatser 29*. S. 65–88.
- Laurén, Christer, 2006: *Tidig inläring av flera språk. Teori och praktik*. Vasa: Vaasan yliopisto.

- Lundahl, Augusta, 2007: "Dikter." Utgåva och efterskrift av Harry Lönnroth. I: *Historiska och litteraturhistoriska studier* 82. S. 49–76.
- Luukkanen, Tarja Liisa, 2007: "Johanna Carolina Tengström." I: *Suomen kansallisbiografia* 9. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. S. 711.
- Lönnroth, Harry, 2007a: *Ekenäs stads dombok 1678–1695. I. Rättsfilologisk studie av en 1600-talshandskrift*. Helsingfors: Finska Vetenskaps-Societeten.
- 2007b: *Ekenäs stads dombok 1678–1695. II. Filologisk utgåva med kommentar och register*. Helsingfors: Finska Vetenskaps-Societeten.
- 2007c: *Filologin som vetenskap. Artiklar om textutgivning och filologisk metod*. Tampere: Tampere University Press.
- Mazzarella, Merete, 2007: *Fredrika Charlotta född Tengström. En nationalskalds hustru*. Helsingfors/Stockholm: Svenska litteratursällskapet i Finland/Atlantis.
- Mäkelä-Alitalo, Anneli, 2006: "Anna Salmberg." I: *Suomen kansallisbiografia* 8. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. S. 579–580.
- Nationalencyklopedin*, 1990–1996: Andra bandet–Nittonde bandet. Höganäs: Bra Böcker.
- Nervander, Emil, 1893: "Till Augusta Lundahls minne." I: *Finsk Tidskrift* XXXIV. S. 110–119.
- Nikander, Gabriel et al., 1929: *Herrgårdar i Finland*. Tredje bandet: Satakunda. Helsingfors: Söderström & C:o Förlagsaktiebolag.
- Nordstedts svenska ordbok*, 2006. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Nykänen, Panu, 2003: "James Finlayson." I: *Suomen kansallisbiografia* 2. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. S. 786–787.
- Persson, Kristina, 2005: *Svensk brevkultur på 1800-talet. Språklig och kommunikationsetnografisk analys av en familjebrevväxling*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Raevuori, Yrjö, 1935: "Tamperelaisia sukuja." I: Voionmaa, Väinö, *Tampereen kaupungin historia IV*. Tampere: Tampereen kaupunki. S. 99–108.
- Rasila, Viljo, 2006: "Wilhelm von Nottbeck." I: *Suomen kansallisbiografia* 7. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. S. 188–190.
- 2007: "Ferdinand Uhde." I: *Suomen kansallisbiografia* 10. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. S. 145–146.
- SAOB = *Ordbok över svenska språket*, 1898–1977: Första bandet–Tjugosjunde bandet. Utg. av Svenska akademien. Lund.
- Schück, H. & Warburg, K., 1930: *Illustrerad svensk litteraturhistoria*. Tredje, fullständigt omarbetade upplagan utg. av H. Schück. Sjätte delen: Efterromantiken. Stockholm: Hugo Gebers förlag.

- Sirén, Olle, 1985: *Malmgård. Grevliga ätten Creutz' stamgods*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Släktbok I*, 1912. Utg. av Atle Wilskman. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Sorvali, Irma, 2007: "Carl Henrik Ståhlberg." I: *Suomen kansallisbiografia 9*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. S. 374–375.
- Stevens, Michael E. & Burg, Steven B., 1997: *Editing Historical Documents. A Handbook of Practice*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press.
- Ståhle-Sjönell, Barbro (utg.), 1991: *Textkritik. Teori och praktik vid utgivning av litterära texter*. Stockholm: Svenska Vitterhetssamfundet.
- Sumelius, Ulla, 1952: *Augusta Lundahl. En kulturhistorisk skiss*. Helsingfors: Frenckellska Tryckeri Aktiebolag.
- Syrjö, Veli-Matti, 2003: "Carl August Ehrensvärd." I: *Suomen kansallisbiografia 2*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. S. 474–475.
- Talas, SuviSirku (toim.), 2001: *Sydämen aamu: Aino Järnefeltin ja Jean Sibeliuksen kihlausajan kirjeitä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Tanselle, G. Thomas, 1995: "The Varieties of Scholarly Editing". I: *Scholarly Editing. A Guide to Research*. Edited by D. C. Greetham. New York: The Modern Language Association of America. S. 9–32.
- 2003: *Textual Criticism and Scholarly Editing*. Third Printing. Charlottesville: The Bibliographical Society of The University of Virginia.
- Uppslagsverket Finland*, 1983: Del 2 K–R. Helsingfors: Holger Schildts förlag.
- Uppslagsverket Finland*, 2003–2006: Del 1–4. Helsingfors: Schildts Förlags Ab.
- Wanne, Olavi et al. (toim), 1943–1946: *Uusi sukukirja I*. Genealogiska samfundet. Helsinki.
- Wendt, Bo-A., 2006: "En text är en text är en text? Om en terminologisk tredelning av textbegreppet." I: *Arkiv för nordisk filologi* 121. S. 253–275.
- Westermarck, Helena, 1913: *Kvinnospår. Kulturbilder från 1800-talets förra del*. Helsingfors: Söderström & C:o Förlagsaktiebolag.
- Voionmaa, Väinö, 1929: *Tampereen kaupungin historia. I osa. Tampereen historiaa Ruotsin aikana*. Toinen, tarkastettu ja lisätty painos. Tampere: Tampereen kaupunki.
- Öller, Ragnar, 1920: *Ett kvarts sekel av vårt litterära liv 1828–1853. I Poesin*. Helsingfors: Söderström & C:o Förlagsaktiebolag.

MUNTliga KÄLLOR

Laitinen, Nelly, 2008. T. f. förste arkivarie vid Svenska litteratursällskapet i Finland. Muntl. 13.2.2008.

Perälä, Anna, 2008. Forskare vid Svenska litteratursällskapet i Finland. Muntl. 16.1.2008.

BILDKÄLLOR

Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors. Signum SLS 655. Foto Janne Rentola.

ELEKTRONISKA KÄLLOR

Nationalbiblioteket, Helsingfors (2001–2007): Historiska tidningsbiblioteket (11.3.2008.)
<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/secure/main.html>

BILAGA 1

Brev nr 1, se sida 29. Översättning från franska till finska av Anu Luoma och Youssef Tabit, från finska till svenska av Kaisa Innilä.

Min älskade Fredrique!

Här är jag i Tammerfors utan nöje Att se Er. Ni visste om vår ursprungliga avsikt att besöka Helsingfors, men tyvärr stannade vi för länge i den stora huvudstaden för att mera kunna komma till Er. Detta gör mig riktigt ledsen, men mamma har gett mig lov att komma på besök så snart som möjligt, vilket tröstar mig och ger mig hopp. Kanske tar det inte länge innan jag fritt kan tala med min Fredrique om allt.

Vet du min älskade vän om vad jag skulle behöva prata med Dig? Att jag inte bara haft roligt utan också haft ytterst behagliga dagar under min resa. Jag har sett målningar som jag inte ens kan beskriva dig och hört musik som är ovanför det vanliga, oh! Jag har sett riktigt många saker och när jag kommer till Helsingfors försöker jag berätta dig mera små detaljer om saker jag har upplevt. Jag har varit lycklig att träffa två av dina bekanta i St. Petersburg; Herr Bergbom från Uleåborg och magister Dammert, vilka båda är riktigt vänliga.

Era små rosor som jag riktigt älskar, främst för Ert skull har jag fortsatt min resa och som ni har önskat, har de gjort hattprydnader som jag har köpt i St. Petersburg omgiven av era anspråkslösa tankar, dina ljuvliga rosor har gjort sitt bästa och andra blommor har bara gjort deras prakt mera synlig.

Vet ni att under en resa till Sverige för två år sedan, har vi träffat en präst, som heter Sundborg. Han är den gladaste mannen i världen och vi blev inte förslöade i hans sällskap. Nu är han i Ulricehamn och två dagar efter vår ankomst har herr Sundborg kommit hit. Ni kan tro att här inte egentligen är tråkigt. Svenskar i allmänhet är inte för allvarsamma och han är inget undantag. Efter att ha kommit hem från St. Petersburg har jag varit några timmar i Tavastehus och träffat fru Salmberg – hon mår bra och har mycket bekanta. De små Prytzarna mår också bra, de har vuxit mycket, jag kände knappt igen dem.

Jag ber dig framföra min anspråkslösa vördnad för Er fru mor och Er fru syster. Det är ingenting som jag hoppas så innerligt än att komma till er till Helsingfors och om jag var där skulle jag be Er att hövligt hälsa dem. Adjö min Kära Fredrique, jag omfamnar dig lika ömt som jag älskar dig och ber dig att inte glömma

Din Auguste

Tammerfors den 18 augusti 1829

PLANSCH

Augusta Lundahl

Miniatyr från A. von Cederwald från 1834.

PERSON- OCH ORTREGISTER

(hänvisar till brevutgåvan)

Ahlstedt, August Leonard	71
Ahlstubbe, Henriette (Johanna Fredrika)	41
Atterbom, Per Daniel Amadeus	61, 89
Bergbom, Gustaf	28
Bergbom (f. Tengström), Johanna Carolina	29
Beskow, Bernhard von	83
Birkala	75
Brakel, Carl Adolf	89
Brakel (f. Gripenberg), Johanna Gustava	89
Bohm, Katarina Vilhelmina	96
Bohm (f. Eek), Ulrika Vilhelmina	96
Busch, Adolf	61, 82
Creutz (f. Wrede af Elimä), Augusta	91
Crusenstolpe, Magnus Jacob	90
Cygnaeus, Fredrik	55, 77
Dammert, Adolf Vilhelm	28
Ehrensverd, Carl August	88, 93
Essbjörn, Johan	71
Essbjörn (f. Hypén), Johanna Karolina	71
Essbjörn, Wendla	71
Finlayson (f. Wilkie), Margaret	86
Franzén, Frans Michael	61
Gadolin (f. Ekman), Sara Carolina	31, 74
Geijer, Erik Gustaf	89
Grädener, Carl Felix	86
Haihara	48, 49, 52, 55, 57, 62, 65, 70, 85, 87, 92
Hatanpää	75
Hitis gård	65
Holberg, Ludvig	52
Idman (f. Gardiemeister), Elisabet Eleonora	75
Idman, Nils	75
Imatra	87
Järta, Hans	76
Kangasala	48
Kattelusten hauta	88, 92
Kaukajärvi	58
Kurtén (f. Thilman), Aurora Erika	33, 39, 78
Kurtén, Nils Ferdinand	33, 78
Kyrofall el. Kyrofors	50, 87
Langenskjöld, Anders Gustaf	33, 58
Langenskjöld, Beata Lovisa Gustafva (Louise)	33, 58, 65
Langenskjöld, Eva Sofia (Sophie)	33, 36, 58, 88, 91
Langenskjöld (f. Gripenberg), Hedvig Gustafva	33, 58
Lenngren, Anna Maria	62
Leopold, Carolina	62, 74, 78, 91
Lilius, Carl Efraim Natanaelin poika	96

Lundahl (f. Rung), Anna Charlotta	29
Lundahl (f. Ahlberg), Anna Katarina	80
Lundahl, Birger	80
Lundahl, Gustaf (Gösta)	30, 43, 45, 48, 58, 69, 75, 80, 86, 91
Lundahl, Karl (Calle)	30, 58, 69, 71, 75, 76, 80, 86, 88, 92, 97
Lundeqvist, fru	30
Malmgård	91
Messuby kyrka	32
Neckardalen	92
Nervander, Laura	33
Nottbeck, Wilhelm von	82
Odinslund (Odens lund)	80
Oftschinnikov, Audotia	52
Overbeck, Friedrich	92
Palander, Jakobina Fredrika	71
Prytz, Hanna	29, 60
Prytz, Maria	29, 60
Punkaharju ås	87
Rhenfallet	87
Rotkirch, Antoinette Betty Concordia	60
Runeberg (f. Tengström), Fredrika	31, 32, 35, 38, 46, 47, 49, 62, 71, 75, 79, 95
Runeberg, Johan Ludvig	31, 32, 35, 38, 46, 47, 49, 62, 71, 75, 79, 95
Runeberg, Lorenzo	66, 81, 84, 85
Salmberg (f. Brinck), Anna	29, 62
Schoultz, Johanna von	36, 48
Schwancke, pianist	60
Shakespeare, William	83
Stein, Theodor	86
Ståhlberg, Carl Henrik	47
Tengström (f. Bergbom), Anna Margareta	29
Thilman, Ernst Fredrik	36, 39
Thilman (f. Castrén), Katarina Kristina	36
Tyrolen	91
Uhde, Ferdinand	87
Uggla, Carl Johan	93
Ulricehamn	29
Uppsala domkyrka (Upsala Kyrka)	80
Vik/Wik	88